

ଭାରତବର୍ଷର ସମ୍ମୁଦ୍ରିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ଶିବଦାସ ଘୋଷ

ପ୍ରକାଶକଙ୍କ କଥା

ବିପୁଲୀ ଜବି ନଜରୁଲ ଇସଲାମଙ୍କର ୩୦ ତମ ଜନ୍ମବାର୍ଷିକୀ ଉପଲକ୍ଷେ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଙ୍ଗଠନ ପଥକୁଡ଼ ପକ୍ଷରୁ ୨୭ ମେ, ୧୯୭୯ ମସିହାରେ କଲିକଟା, ମହାଜାତିସଦନଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠାତ ସମାବେଶରେ ଆମର ପ୍ରିୟତମ ପ୍ରୟାତ ନେତା, ଶିକ୍ଷକ, ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ ଏବଂ ଆମ ଦଳର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ସାଧାରଣ ସମାଦକ ତଥା ଏ ଯୁଗର ବିଶିଷ୍ଟ ମାର୍କବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ କମ୍ପ୍ରେସନ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଆମ ଦେଶର ରେନେସାଁ ସମୟରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଐତିହ୍ୟବିଜ୍ଞାନ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମେ ସେହି ମୂଳ ଭାଷଣଟି ବଙ୍ଗନା ଭାଷାରେ ପୁସ୍ତିକାକାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଲାଙ୍ଘନିକୀ ଓ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଦିତ ହୋଇ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହା ପ୍ରଥମେ ୧୯୭୫ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ମହଲରେ ବ୍ୟାପକ ଆଦୃତ ହେବା ଯୋଗ୍ବୁଁ ୧୯୮୮ ତରେ ଏହାର ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା ଯାହା ଅଞ୍ଚଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଶେଷ ହୋଇଯିବା ଫଳରେ ଏବଂ ଏହାର ପୁନଃ ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଚାହିଁଦା ଦେଖା ଦେବା ଯୋଗ୍ବୁଁ ୧୯୯୨ ମସିହାରେ ଏହାର ତୃତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ୨୦୦୮ ମସିହାରେ ଚତୁର୍ଥ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ପଞ୍ଚମ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଆମର ଅବାଞ୍ଛିତ ବିଳମ୍ବ ଘଟିଛି, ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ଦୁଃଖୀ । ଆମେ ସୁରାଜ ଦେବାକୁ ଗାହୁଁ ଯେ, ପଞ୍ଚମ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅବସରରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରକାଶନରେ କେତେକ ସଂଶୋଧନ ଓ ସଂଯୋଜନ କରାଯାଇଛି । ଏହାର ଭାଷାନ୍ତର ଓ ମୁଦ୍ରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମସ୍ତ ତୃତୀୟ ପାଇଁ ଆମେ ଦାୟୀ । ଆଶାକରୁ ଏହା ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ସଠିକ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଗଢିତୋଳିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହାୟକ ହେବ ।

ଏସ୍.ସ୍ଟ୍ରେଚ୍‌ଆଇକେମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ୍

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ କମିଟି,

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଅନ୍ତୋବର ୧୦, ୨୦୧୯

ଧୂର୍ଜ୍ଜା ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ

ଭାରତବର୍ଷର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ବନ୍ଧୁଗଣ,

କବି ନଜରୁଲ ଇସଲାମଙ୍କର ୭୦ ତମ ଜନ୍ମବାର୍ଷିକୀ ଉଦ୍ୟାପନ ଉପଲକ୍ଷେ ଆଜି ସଭାର ଉଦେୟାକ୍ରମାନେ ମୋତେ “ଭାରତବର୍ଷର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଆମର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ” ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି ।

ନଜରୁଲ ଇସଲାମଙ୍କର ଜୟତୀ ଉପଲକ୍ଷେ ଏ ଧରଣର ଏକ ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଗୋଟିଏମାତ୍ର ଉଦେଶ୍ୟ ରହିପାରେ । ଉଦେୟାକ୍ରମାନେ ବୋଧହୁଏ ଚାହିଁଛନ୍ତି- କବି ନଜରୁଲ ଇସଲାମ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସେତେବେଳେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଧାରା ଯେଉଁ ପ୍ରରକ୍ତ ଉନ୍ନାତ ହୋଇଥିଲା - ତା’ର ପର୍ଯ୍ୟାଳୋଚନା ଓ ଯଥାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟାୟନ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସେଇ ଧାରାର ଉଭରସାଧକ ହିସାବରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିଯୁକ୍ତ ଥିବା କର୍ମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ କ’ଣ ହେବ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର କରଣୀୟ କ’ଣ ତାହା ହିଁ ଆଲୋଚନା କରିବା । ଏଇଯା ମୁଁ ଭାବୁଛି ।

ଏ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ ମୋର ମନେହୁଏ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ବିଚାର ବିଶ୍ଲେଷଣ କରି ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ ସାମାଜିକ ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଯେଉଁ ଧାରା ରାମମୋହନ ରାୟଙ୍କୋରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଦ୍ୟାସାଗର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା, ପ୍ରସ୍ତୁତି ହୋଇଥିଲା ବା ଉଦ୍‌ଘାସ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା, ସେହି ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର କି ପରିଣତି ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତବର୍ଷର ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଦେଖୁଛୁ ? ଆଜିର ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ତା’ର କି ପରିଣତି ଆମେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛୁ ? ସେଇ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଉଭରାଧିକାରୀମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଆଜି ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲିପ୍ତ ରହିଛୁ, ସେହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଧାରାକୁ କେତେ ଦୂର ଆଗେଇ ନେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛୁ ବା କେତେ ଦୂର ସଠିକ୍ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ସମ୍ମନ ହୋଇଛୁ ? ଏହି ବିଷୟଟି ପ୍ରଥମେ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖିବା ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ପ୍ରଯୋଜନ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ, ଦେଶର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ବା ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିସ୍ଥିତି କେଉଁ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି, କେଉଁ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରହିଛି ।

ଏହାର ସ୍ଵରୂପ ସଠିକ ଭାବେ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେଲେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ବୁଝିବା ଦରକାର ଯେ ନଜରୁଲ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ କି ଧରଣର ସଂସ୍କୃତିର ଚର୍ଚା କରିଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବନ୍ଧୁସରା ଆଉ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଘରଣା ଭିତରେ ଆମେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଦୁଇଟି ଦିଗ ଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇ । ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିର ଜତିହାସରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ନିୟମର ବ୍ୟକ୍ତିକୁମ ଘଟିପାରିବ ନହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମାନବ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରତିକାରୀ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଧାରା ଦେଖିବାକୁ ପାଇ । ନଜରୁଲଙ୍କ ସମୟରେ ବି ସେଇଯା ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ସେଇଯା ଅଛି । ରାଜା ରାମମୋହନ ରାଯଙ୍କୋରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରତିକାରୀ ବିଦ୍ୟାସାଗର, ବଞ୍ଚିମତତ୍ୱ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କ ଯାଏଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଯେଉଁ ଧାରା ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ଦଳେ ସେହି ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସଂସ୍କୃତିର ଚର୍ଚା କରିଥିଲେ । ଆଉ ଦଳେ, ଏଇ ଧାରାର ବିରୋଧ କରିଥିଲେ । ନଜରୁଲଙ୍କ ଧାରାରେ ସେବିନ ଯେଉଁମାନେ ସଂସ୍କୃତିର ଚର୍ଚା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବ ଓ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଜୟଗାନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ ଥିଲା - ପୁରୁଣା ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ । ପୁରୁଣା ନୌତିକତା, କୁସଂସ୍କାର, ଧର୍ମୀୟ ଅନ୍ତରା - ଏସବୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ । ମଣିଷର ନୂତନ ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଦେଶର ନୂତନ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭିତ୍ତିରେ ପୁରୁଣା ସମାଜ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ, ସମାଜକୁ ନୂତନତାବରେ ପୁନର୍ଗ୍ରହିତ କରିବାକୁ ହେବ । ସେତେବେଳେ ଏମାନଙ୍କର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରୁ ହିଁ ଏଇ ସ୍ଵରତି ଧ୍ୟନିତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଆବଶ୍ୟକତା ହିଁ ସେହି ସମୟର ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜରିଆରେ ହିଁ ଦେଶର ଅଗଣୀତ କୁସଂସ୍କାରାଛନ୍ତି, ଲାଞ୍ଛିତ ଓ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ କରାଯାଇଥିଲା ତାହା ହେଲା, ଯଦି ଦେଶକୁ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆମେ ଉନ୍ନତି ପଥରେ ଆଗେଇ ନେଇଯିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଆମେ ଯଦି ଜାଗି ଉଠିବାକୁ ଚାହୁଁ, ଯଦି ଦେଶର ପୁନର୍ଗୁଡ଼ିଥାନ ଚାହୁଁ, ଯଦି ନୂଆ ଚେତନାରେ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନାରେ ସାରା ଦେଶ ଜାଗିଉଠୁ ବୋଲି ଚାହୁଁ, ତେବେ ଧର୍ମୀୟ ଅନ୍ତରା ଓ ସର୍ବବିଧ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାରକୁ ଭାଙ୍ଗି ପୁରାତନ ଅନ୍ତକାର ଯୁଗରୁ ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ରାଜା ରାମମୋହନ ରାଯଙ୍କୋରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନଜରୁଲଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଧାରାଟି ମୋଗାମୋଟି ଭାବରେ ଏହି ସ୍ଵରତରେ ହିଁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ

କରିଛି । ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଏଇ ଧାରାର ସଠିକ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଲେ ଯାଇ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ଆମମାନଙ୍କର କ'ଣ କରଣୀୟ, ତାହା ବୁଝିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବୁ ।

ମୂଲ୍ୟାୟନର ମାପକାଠି

ଏ ବିଶ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଏହା ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଯେକୌଣସି ଚିନ୍ତାଧାରା ବା ଯେକୌଣସି ଚିନ୍ତା - ପ୍ରଗତିଶୀଳ କି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଏହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର ମାପକାଠି କ'ଣ ? ଆମେ ବିଚାର କରିବା କେମିତି ? ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ଉପଲବ୍ଧି କ'ଣ ଏହାର ମାପକାଠି ? କୌଣସି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ସେ ଯେତେ ବଡ଼ ଜ୍ଞାନୀ, ଗୁଣୀ ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଲବ୍ଧି କ'ଣ ଏହି ବିଚାରର ମାପକାଠି ହେବ ? ନିଜର ମାନସିକ ଗଠନ ଅନୁଯାୟୀ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କୌଣସି ଏକ ବିଶ୍ୟକୁ କିପରିଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରୁଛନ୍ତି ବା କ'ଣ ତାଙ୍କର ମନେ ହୋଇଛି, ତାହା ହିଁ କ'ଣ ବିଚାର କରିବାର ସର୍ବୋକୃଷ୍ଣ ମାପକାଠି ? ତା' ଯଦି ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କର ନିଜସ୍ଵ ମାନସିକ ଗଠନ ଅନୁଯାୟୀ ଯାହା ମନେ କରିବେ, ତାକୁ ହିଁ ତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୋଲି ଦାବି କରିବାର ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ବସିବେ । ତା'ହେଲେ ସମ୍ଭବ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ କେଉଁଟା ସଠିକ ରାସ୍ତା ତା' ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାର କୌଣସି ସାଧାରଣ ମାପକାଠି ଶ୍ରୀ କରିବା କେବେହେଲେ ସମ୍ଭବପର ହେବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ପଢ଼ନ୍ତି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଗ୍ରହଣଯୋଗ୍ୟ ବି ନୁହେଁ । ଏହାର ଦୁଇଗୋଟି କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରଥମତଃ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଶ୍ୟ ସଂପର୍କରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟ ଧାରଣା ରହିପାରେ ଏବଂ ସବୁ ସମୟରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ସତ୍ୟ ହେଉଛି ବିଶେଷ ଓ ଆପେକ୍ଷିକ-Concrete and Relative । ତେଣୁ କୌଣସି ବିଶ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଯିଏ ଯେମିତି ଧାରଣା କରିବ ତାହାହିଁ ସତ୍ୟ ହୋଇଯାଏନା । ଏହି କାରଣରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ବିଚାରର ଗୋଟାଏ ଷାଣ୍ଟାର୍ଡ (Standard) ଥିବା ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେକୌଣସି ବିଶ୍ୟ ବିଚାରର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ମାପକାଠି ଥିବା ଦରକାର । ଆଉ ଏଇ ସାଧାରଣ ମାପକାଠିଟି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ସାଧାରଣୀକରଣ (Generalisation) ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଗଢ଼ିଉଠିଆଏ । ସମସ୍ତ ଜନଶକ୍ତିକୁ, ସମସ୍ତ ଜନମାନସକୁ ସଠିକ ପଥରେ ପ୍ରବାହିତ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଯେଉଁ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଦେଶ ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକର, ଜନତା ପାଇଁ କଲ୍ୟାଣକର ଓ ସମାଜ ଅଗ୍ରଗତିର ପରିପୂରକ - ସମାଜର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ବୋଲି ଆମେ ଯଦି ତାହିଁ ତେବେ

ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ବିଚାର - ବିଶ୍ଲେଷଣ ମାଧ୍ୟମରେ କେଉଁଠି ସଠିକ୍ ଚିନ୍ତାପଦ୍ଧତି ପ୍ରଥମରୁ ତା' ଠିକ୍ କରିବାକୁ ହେବ । ତାହାହେଲେ ହିଁ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ବିଚାରର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଓ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ମାପକାଠି ତୋଳି ଧରିବାକୁ ଆମେ ସମର୍ଥ ହେବା । ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବରେ ଜନସାଧାରଣ ବ୍ୟାପକ ଭାବରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରିବାର ପ୍ରଶ୍ନାଟି ମଧ୍ୟ ଏହା ସହିତ ଡେଇପ୍ରୋତ ଭାବରେ ଜଡ଼ିତ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତା ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିଗରୁ ବିଚାର କଲେ ଦେଖାଯିବ, ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଠିକ୍ ମାପକାଠି ହୋଇପାରେନା । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଲବ୍ଧି ଓ ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଭିଜ୍ଞତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବିଚାର ବିଶ୍ଲେଷଣ ସାପେକ୍ଷ । ବ୍ୟକ୍ତିର ମାନସିକ ଗଠନ ଓ ତା'ର ସ୍ଵରୂପଟି ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନର ବିଚାର ବିଶ୍ଲେଷଣର ବିଷୟ । ଆପଣ କୌଣସି ବିଷୟରେ ସତ୍ୟତା ସହିତ (honestly) ଭାବୁଛୁନ୍ତି ବୋଲି ତାହା ଠିକ୍ ହୋଇଯିବନାହିଁ । ସତ୍ୟତା ଥାଇ (honestly) ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଭୁଲ କରିପାରନ୍ତି । ଆପଣ ସତ୍ୟତାର ସହିତ (honestly) ଏମିତି କିଛି ଭାବିପାରନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ଆପଣ ନ ଚାହୁଁଥିବା କାମ ହିଁ କରି ବସିବେ । ମୁଁ ବଦମାସ ବା ତତ୍ତ୍ଵ ଲୋକଙ୍କ କଥା କହୁନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ honest (ସତ୍ୟ) dedicated (ନିଷାବାନ) ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହି ବିପରି ଅନେକ ଘଟିଛି । ସେମାନେ ସାରାଜୀବନ ଧରି ଜନଗଣଙ୍କ କଳ୍ୟାଣ ପାଇଁ ଯାହା କରିବା ଦରକାର ବୋଲି ଭାବିଛୁନ୍ତି ତାହାହିଁ କରିଛୁନ୍ତି, ଫଳ କିନ୍ତୁ ତାର ଓଳଟା ହୋଇଛି । ଅନେକ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଏହା ବୁଝିପାରିଛୁନ୍ତି । ଆଉ ଅନେକ ସାରାଜୀବନ ଧରି ମଧ୍ୟ ତାହା ବୁଝି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଏଭଳି ତ୍ରାଜେଡ଼ି ଏଇଥୁପାଇଁ ଘଟିଥାଏ ଯେ, ସେମାନେ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧି ଓ ସତ୍ୟତାକୁ ହିଁ ମୂଳଧନ କରି ଚାଲିବାକୁ ଚାହିଁଛୁନ୍ତି । ଅଥବା ସତ୍ୟତା ହେଉଛି ଏଭଳି ଏକ ମୌଳିକ ବିଷୟ ଯାହାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ନାହିଁ । ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶାଳମାନେ ମଧ୍ୟ ଯଦି କିଛି ଗୋଟାଏ କରନ୍ତି, ଯେବେ ନାଜୀମାନେ ବି କିଛି କରିଛୁନ୍ତି, ଜାପାନୀ ସାପ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀମାନେ ବି ଯେତେବେଳେ ଯାହା କିଛି କରିଛୁନ୍ତି, ସତ୍ୟତା ସେମାନଙ୍କର ବି ଦରକାର ହୋଇଛି । ଏକଥା ଭୁଲିଗଲେ ଚଳିବନାହିଁ ଯେ, Dedication (ନିଷା) ସେମାନଙ୍କର ବି ଦରକାର ପଡ଼ିଛି । ଜାପାନରେ ବି ମଣିଷ “ହାରିକିରୀ” * କରିଛୁନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ, ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପାଇଁ ସେମାନେ ‘ହାରାକିରୀ’ କରିଛୁନ୍ତି, କୌଣସି ଲୋକ କ’ଣ ତାକୁ ଆଜି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ? ଆଜିର ଦୂନିଆରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଵାଧ୍ୟନତାକାମୀ ମଣିଷ ସେମାନଙ୍କୁ ସଭ୍ୟତାର ଶତ୍ରୁଗୁପେ

* ଜାପାନ ରାତିରେ ଆମ୍ରୋର୍ଗ । ଦିନେ ଜାପାନମାନେ ସଂକାର୍ତ୍ତ ଓ ଉଗ୍ରଜୀତୀୟତାବାଦୀ ମନୋଭାବ ନେଇ ପେଟରେ ଛୁରା ଭୁଷି ଆମ୍ରତ୍ୟା କରୁଥିଲେ ।

ମନେ କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କାମକୁ ବର୍ବର ବୋଲି କହନ୍ତି । ଅଥବା ଜର୍ମାନୀର ଗେଷ୍ଟାପୋମାନେ ଏବଂ ଜାପାନୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଯେଉଁମାନେ ଉଦ୍‌ଗାତା ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ dedication (ନିଷ୍ଠା) ଥିଲା ।

ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ କହୁଛି, ଯେକୌଣସି କାମ କରିବା ସକାଶେ ସତ୍ୟତା ଓ ନିଷ୍ଠା ଦରକାର । ଏହା ବିନା କୌଣସି କାମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନୁହେଁ । ତେବେ କେବଳ ଏଇଟା ଥିଲେ ହିଁ ସବୁକଥା ହୋଇଯିବ, ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ସତ୍ୟତା ଓ ନିଷ୍ଠା ଥିଲେ ହିଁ କେହି ସତ୍ୟରେ ଉପନୀତ ହେବେ ଏ ଧାରଣା ଭୁଲ । ତେଣୁ ଏହା ବିଚାରର ମାପକାଠି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦେଖାଯାଉଛି, କୌଣସି ଚିନ୍ତା ଚେତନା ପ୍ରଗତିଶୀଳ କି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଏହା ବିଚାର କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ମନଗତା ଫରମୂଲା (ସ୍ଥତ୍ର) ବିଚାରର ମାପକାଠି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ‘ଅମୁକ ଯା’ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ଏଣୁ ଏଇଟା ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ସମୁକ ଯା’ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ ଏଇଟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ - ଏ ଧରଣର ବିଚାର ଚଳିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଯେଉଁମାନେ ଯାହାସବୁ କହିଯାଇଛନ୍ତି ସେସବୁ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଇତିହାସର କଷଟି ପଥରରେ ତିଷ୍ଠିବ କି ନାହିଁ, ପ୍ରମାଣିତ ହେବ କି ନାହିଁ ତାହା ପ୍ରଥମେ ବିଚାର ବିଶ୍ଵେଷଣ କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଇତିହାସ ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ଯୁକ୍ତ ବିଚାର ଉପରେ ଭିତ୍ତି କରି ଗଢ଼ିଦିଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତା ସହ ମିଳେଇ ଆମକୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ କେଉଁଟା ପ୍ରଗତିଶୀଳ, କେଉଁଟା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ । ଗଢ଼ିର ଏହି ଯେଉଁ ଦୁଇଧାରା - ଗୋଟିଏ ପ୍ରଗତିର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାର, ସାଧାରଣତଃ ଏ କଥା ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାନନ୍ତି । ଯେଉଁ ଗଢ଼ି ଆଗକୁ ଠେଲି ନିଏ, ଆମକୁ ଆଗେଇ ନିଏ ତାକୁ ଆମେ ପ୍ରଗତି କହୁ । ଯାହା ପ୍ରଗତି ପଥରେ ବାଧା ଦିଏ ଏବଂ ଆମକୁ ପଛକୁ ଗାଣି ନିଏ ତାକୁ ହିଁ ଆମେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା କହୁ । ବିଜ୍ଞାନର ପରିଭାଷାରେ ଅବଶ୍ୟ ଆଗେଇବା ଏବଂ ପଛେଇବା କଥାଟି ଆପେକ୍ଷିକ । ସେ ଯାହା ହେଉ ମୂଳ କଥାଟି ହେଉଛି- କୌଣସି ଜିନିଷ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହି ପାରିବନାହିଁ । କେହି ଯଦି ଚେତନାକୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଧରି ରଖିବାକୁ ତାହେଁ-ଆଜିର ଅବସ୍ଥାରେ ଚେତନାର ଖୁବ ଉନ୍ନତତର ଏକ ବିଶେଷ ମାନକୁ ଯଦି କେହି ଚିରକାଳ ଧରି ରଖିବାକୁ ତାହେଁ, ତେବେ ଇତିହାସର ଗଢ଼ିପଥରେ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ଚେତନାର ଆଜିର ଏହି ଉନ୍ନତତର ମାନଟି ଆଗାମୀ ଦିନରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିମ୍ନସ୍ତରର ଓ ଅନୁପ୍ରୟୁକ୍ତ ମାନରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । କାରଣ ମୁଁ ଆଗରୁ ହିଁ କହିଛି ଯେ, ସତ୍ୟ ମାନେ ହିଁ ବିଶେଷ (concrete) ସତ୍ୟ ଏବଂ ଆପେକ୍ଷିକ (relative) ସତ୍ୟ । ତାହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବସି ରହିବାର ସାଥ କାହାରି ନାହିଁ ।

ଆପଣ ଶତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶ, ରୁଚି, ଓ ମୂଳ୍ୟବୋଧର କୌଣସି ଏକ ବିଶେଷ ଉନ୍ନତତର ମାନକୁ ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଧରି ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାହା ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ରୁଚିର ମାନ ହେଉ ଅବା ବୁଦ୍ଧ, ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ, ଯାଶୁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ, ମହମଦ, କିମ୍ବା ମାର୍କ୍ସ, ଏଙ୍ଗେଲସ, ଲେନିନଙ୍କର ରୁଚିର ମାନ ହେଉ ଅଥବା ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ତରୁ ଏବଂ ମୂଳ୍ୟବୋଧର ଧାରଣା ହୋଇ ଥାଉନା କାହିଁକି, ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବାକୁ ଯିବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ତାହା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇ ପଡ଼ିବ । ଆଗେଇବାକୁ ହେବ, ନଚେତ ପଛେଇ ଯିବାକୁ ହେବ । ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ରହିବା ଭଳି ସାଧ କାହାରି ନାହିଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କଲେ ଏ କଥାଟି ଆହୁରି ପରିଷାର ହୋଇଯିବ । ମାନସିକତା କହିଲେ ଆମେ କ'ଣ ବୁଝୁ ? ଚିନ୍ତା ଏବଂ ଭାବ କ'ଣ ? ଆମେ ଜାଣୁ ଯେ, ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଠ ଏବଂ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତି ମଧ୍ୟରେ ଅହରହ ଦୃଢ଼ ସଂଘାତ, ଅନ୍ୟଦିଗରେ ବ୍ୟକ୍ତି ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଠ ସହିତ ତାର ନିଜସ୍ଵ ସାମାଜିକ ପାରିପାର୍ଶ୍ଵିକତାର ଦୟ - ଏଇ ଦୂଇ ଦୃଢ଼ ଫଳରେ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଚିନ୍ତା ଓ ମନନଶୀଳତାର ବିକାଶ ଘଟୁଛି । ସାମାଜିକ ସମସ୍ତ ମଣିଷଙ୍କର ଏହି ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକର ବା ମନନଶୀଳତାର ସାଧାରଣାକରଣ (Generalisation) ଭିତରୁ ସାମାଜିକ ମାନସିକତାର ସୃଷ୍ଟି, ଯାହାକୁ ଆମେ ଗୋଟିଏ କଥାରେ ସମାଜମନନ ବା ସାମାଜିକ ଚିନ୍ତା (social thinking) ବୋଲି କହୁ । ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ସମାଜ ମନନ ଭିତରେ ଥିବା ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଦୃଢ଼ ଏବଂ ତା ସଙ୍ଗେ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତି ଓ ବହୁଜଗତର ଦୃଢ଼ ମଧ୍ୟ ଦେଇ କୁମାଗତଭାବେ ମଣିଷର ମାନସିକତାର ବିକାଶ ଓ ଭାବଜଗତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚାଲିଛି । ଏହି ଦୃଢ଼କୁ କେହି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ପାରିବ ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ମଣିଷଙ୍କର ମନନଶୀଳତାର ଏହି ଦୂଇ ଧରଣର ଦୃଢ଼କୁ ଆମେ ଯଦି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଅଟକାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ, ତାହେଲେ ଭାବଜଗତକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ଆବଶ୍ୟକ କରି ରଖିବା ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା । ସେଇଥିପାଇଁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଯେତେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚିନ୍ତାଚେତନା ହେଉନା କାହିଁକି, ତାହାକୁ ଚିରସ୍ଥାୟୀ କରି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ରୋକିବାକୁ ଯିବା ମାତ୍ରେ ହିଁ ତାହାର ଅର୍ଥ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହୋଇଯାଏ, ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇପାଇବାକୁ ଆମେ ଆଲୋଚନା କରିଛୁ, ଗତି ଦୂଇ ଧରଣର । ଯାହା ଆଗକୁ ଠେଲେ ତାହା ପ୍ରଗତିଶୀଳ, ଆଉ ଯାହା ଆମକୁ ପଛଆଡ଼କୁ ଭିଡ଼ିନିଏ ତାହା ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ । ଆଜିକାର ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନ ପାଇଁ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଗତିର ପରିପୂରକ ହିସାବରେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶବାଦ ଆଜି ସବୁଠାରୁ ଉନ୍ନତ ଚେତନାର ମାନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଛି, ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପାଦନର ଉପାୟ ଓ ଜୀବନଧାରା ବଦଳିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁ
 ନୂତନ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧର ଜନ୍ମ ହେଉଛି, ତାହା ସହିତ ତାଳ ରଖୁ ଯଦି ଆମେ ଆମର
 ଭାବନା, ଧାରଣା, ଚିନ୍ତା ଆଦର୍ଶବାଦ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରଭୃତିକୁ କ୍ରମାଗତଭାବେ ବଦଳାଇ
 ନପାରୁ, ଉନ୍ନତ କରି ନପାରୁ, ତାହାହେଲେ କ'ଣ ହେବ ? ତା' ହେଲେ ଗୋଟିଏ
 ପର୍ଯ୍ୟାୟର ପ୍ରଗତିଶାଳ ଆଦର୍ଶ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପରିବର୍ତ୍ତତ ଅବସ୍ଥାରେ
 ଉପାଦନ ଓ ଜୀବନଧାରଣ ପଢ଼ନ୍ତି ବଦଳିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନୂତନ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧର
 ମାପକାଟିରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ହୋଇପାରେ । ଫଳରେ ତାହା ଆମକୁ ନିମ୍ନ ପ୍ରରକ୍ଷା ଖସାଇ
 ନେଇ ଚାଲେ । ଏହିଭଳି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାବାଦର୍ଶର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରାଯାଏ । ଏହିଭଳି,
 ଆଦିମ ସମାଜରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଣିଷର ଚିନ୍ତା ଓ ତା'ର ଭାବଜଗତ ପ୍ରରକ୍ଷା ପ୍ରର ଗୋଟିଏ
 ପରେ ଆହୁରି ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତ ପ୍ରରକ୍ଷା ଉଭୀର୍ତ୍ତ ହେଉ ହେଉ ଆଜି ଆମେ ଆଧୁନିକ
 ଚିନ୍ତାଚେତନା ଓ ଭାବାଦର୍ଶର ସନ୍ଧାନ ପାଇଛୁ । ଏକଥାକୁ ମାନି ନନେଲେ ମୋର ଗୋଟିଏ
 ପ୍ରଶ୍ନର ଜବାବ ଆପଣମାନେ କେହି ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।
 ଯେମିତି ଧରନ୍ତୁ ଲିହାସର ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ମାନବ ସମାଜରେ ବୁଦ୍ଧ, ଶଙ୍କରାଚାର୍ୟ,
 ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଓ ମହାନ୍ଦଙ୍କ ଭଳି ବିରାଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଉପର୍ଯ୍ୟୁତି ସଂପର୍କରେ ଆମେ
 ସମସ୍ତେ ଜାଣୁ । ଅବଶ୍ୟ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଫେଟ (Prophet) ବୋଲି,
 ଜଶ୍ଵରଙ୍କର ସନ୍ତାନ, ଜଶ୍ଵରଙ୍କ ପ୍ରେରିତ ଦୂତ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ
 ମାନବତାବାଦୀ, ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତାରେ ସମୃଦ୍ଧ- ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ମହାପୁରୁଷ ଓ ଅନନ୍ୟ
 ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱୟମନ୍ତ୍ର ମଣିଷ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ଆମେ କଥା କଥାରେ
 ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ମଣିଷ ବୋଲି କହୁ, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହିସବୁ ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ
 ଆଦୌ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ତଦାନୀନ୍ତନ ପରିପ୍ରେତିରେ ପ୍ରତିଭାର ଯେଉଁ
 ପ୍ରମାଣ ସେମାନେ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି, ଆମେ କେତେଜଣ ଆଜିର ପରିପ୍ରେତିରେ ତୁଳନାମୂଳି
 ବିଚାରରେ ସେଇ ପ୍ରତିଭାର ସ୍ଵାକ୍ଷର ରଖୁ ପାରିଛୁ ? ଅଥବା ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଭାବାଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ
 ଆପଣମାନେ ଲାଲନପାଳନ କରନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧ, ଶଙ୍କରାଚାର୍ୟ ଓ ମହାନ୍ଦଙ୍କ ଭଳି ବିରାଟ
 ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମନନଶୀଳତା ଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସେସବୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ
 ହୋଇନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ବୌଦ୍ଧିକ ମାନ ସବୁ ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତା ଓ
 ଧାନଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ଯେପରି ଧରନ୍ତୁ, ଶିଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ ବା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ
 ବିପ୍ଳବକୁ କେନ୍ତୁ କରି ଉପାଦନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନା,

ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜ ଗଠନ, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷତା (Secularism), ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ମାନବତାବାଦ (Secular Humanism) ଆଦି ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଓ ମତାଦର୍ଶକୁ ଉଚିତକରି ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା, ନାରୀ ସ୍ବାଧୀନତା, Liberty ଓ Freedom ଭଲି ଯେଉଁ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା - ସେଥିବୁ ବିଶ୍ୱାସ ସଂପର୍କରେ ଆଧୁନିକ ଜଗତର ସ୍ଵୁଳଛାତ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଛେ ବହୁତେ ଜାଣନ୍ତି । ଅଥବା ବୁଦ୍ଧି, ମହାନ୍ତିର, ଶଙ୍କରାତାର୍ୟ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରାଷ୍ଟିଜ୍ ଭଲି ପ୍ରତିଭାବାନମଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବି ଏସବୁ ଚିନ୍ତା କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ । ଏହା ଏଥୁପାଇଁ ନୁହେଁ ଯେ, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଭା ଆୟମାନଙ୍କଠାରୁ କମ ଥିଲା ବା ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତା ସେମାନେ କରିପାରୁ ନଥୁଲେ । ତା'ର କାରଣ ହେଉଛି- ମଣିଷର ଚିନ୍ତା କରିବାର ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ (Material Condition) ଗତି ଉଠିବା ପରେ ହିଁ ଭାବଜଗତର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଏହିଠାରେ ମଣିଷର ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ଆପେକ୍ଷିକ ସ୍ବାଧୀନତାର ସାମା । ଏହି ସତ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ମାନନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଯେଉଁଥିବୁ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶବୋଧ (Lofty Ideals) ବା ଆଧୁନିକ ଭାବନା ଧାରଣାର ଆଜି ଆମେ ଅଧିକାରୀ, ସେଥିବୁ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଜଗତରେ କାହିଁକି ସେବିନ ଜନ୍ମ ନେଲା ନାହିଁ ? ଚିନ୍ତାର ନିର୍ବିଶେଷ (Absolute) ସ୍ବାଧୀନତାରେ ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱାସା, ଯେଉଁମାନେ ମନେକରନ୍ତି ସ୍ବାଧୀନ ଚିନ୍ତାସରା ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରିକରି ଭାବଜଗତର ସୃଷ୍ଟି କରିଚାଲିଛି, ସେମାନଙ୍କୁ ମୋର ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ସମ୍ବୂଧାନ ହେଲେ ସେମାନେ ଦେଖୁ ପାରନ୍ତେ ଯେ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିର ““ଏହି ସ୍ବାଧୀନସରା””ଟିର ଧାରଣା ମିଥ୍ୟା ଓ ଅଳୀକ । ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି-ଚିନ୍ତାର ଗୋଟିଏ ଆପେକ୍ଷିକ ସ୍ବାଧୀନତା ଅଛି ଏବଂ ତା'ର ପୁଣି ଗୋଟିଏ ସାମା ବି ଅଛି । ସେହି ସାମାଟି ହେଉଛି ସେହି ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ (material condition)ର ସାମା ।

ଫଳରେ ଆମେ କ'ଣ ଦେଖୁଛୁ ? ଆପଣଙ୍କର ଚିନ୍ତା, ମୋ ଚିନ୍ତା, ଅଜୟ ଦା'* ଙ୍କର ଚିନ୍ତା ବା ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିନ୍ତା - ବାସ୍ତବରେ ଏ ସବୁ କ'ଣ ? କିଭିନ୍ନ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା ଗଢ଼ିଉଠୁଛି ? ଏହା ବୁଝିବାକୁ ହେଲେ ଆୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ବୁଝାଏ ? Social thinking ବା ସମାଜ-ଚିନ୍ତା କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୁଝାଏ ? Social thinking ବା ସମାଜ ଚିନ୍ତା କହିଲେ ଆମେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସମାଜର ଗୋଟିଏ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶଗତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିମଣ୍ଯଳ (Distinct Ideological Cultural Category)କୁ ବୁଝୁ, ଯାହା ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ପରମ୍ପରା ବିରୋଧୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ

*ପରିମାବଙ୍କର ତଙ୍କାଳାନ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଅଜୟ କୁମାର ମୁଖୋପାଧ୍ୟା, ଯିଏ ଏହି ସଭାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ

ଭାବନା ଧାରଣାର ସଦାସର୍ବଦା ଦୟ-ସଂଘାତ ଚାଲିଛି । କାହିଁକି ଚାଲିଛି, କିଭଳି ଚାଲିଛି, ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହାର ଯାହା ତରୁ ଆଉନା କାହିଁକି, ବହୁ ପ୍ରକାର ଚିତ୍ରା ଯେ ଗୋଟାଏ ସମାଜ ଚିତ୍ରାର ପରିମଣ୍ଣଳ ଭିତରେ ରହିଛି- ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପରିବେଶ ବା ପରିସ୍ଥିତି ମଧ୍ୟରେ ନାନାଧରଣର ଚିତ୍ରାର ଦୟ-ସଂଘାତକୁ ନେଇ ଆମେ ଗୋଟାଏ ସମାଜ-ଚିତ୍ରାର ପରିମଣ୍ଣଳ (Category)କୁ ବୁଝିଥାଇ । ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଚିତ୍ରାରେ ସମାଜ ଚିତ୍ରାର ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିକରଣ ଘରୁଛି, Personification ହେଉଛି । ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସମାଜ ଚିତ୍ରାର ପରିପ୍ରକାଶ (Personified Social Thinking)କୁ ଆମେ ବ୍ୟକ୍ତି ଚିତ୍ରା (Individual thinking) ବୋଲି କହୁ । ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଚିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଏହିଭଳି ଗଡ଼ି ଉଠିଛି । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ମହାନଦଙ୍କ ଚିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଗଡ଼ି ଉଠିଛି । ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ, ନଜରୁଲ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ରାଜନୈତିକ ଚିତ୍ରାନାୟକମାନଙ୍କର ଚିତ୍ରା ମଧ୍ୟ ଏହିଭଳି ଗଡ଼ି ଉଠିଛି । ଏହାର ବାହାରକୁ ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ମଣିଷର ମଣିଷ ସହିତ ସମାଜ ପରିବେଶ ଓ ବହିପ୍ରକାଶର ଦୟ ଏହାର ସୀମା ନିର୍ଭାଗଣ କରୁଛି । ସୁତରାଂ ମଣିଷର ଭାବଜଗତ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷର ଚିତ୍ରାଚେତନାର ଜଗତଟି ବସ୍ତୁରୁ ହିଁ ଗଡ଼ି ଉଠିଛି, ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ ଅନୁୟାୟୀ ଗଡ଼ି ଉଠିଛି । ମନେରଖବାକୁ ହେବ ଯେ ତାହା ପୁଣି ଏକ ସାଙ୍ଗରେ ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ ସହିତ ପ୍ରତିନିଯତ ଦୟ ସଂଘାତ ରତ । ବିଷୟଟି ଏପରି ନୁହେଁ ଯେ ଉପାଦନର ଉପାୟ ଓ ଜୀବନ ଧାରଣର ପଢନ୍ତି ବଦଳୁଛି ଏବଂ ମଣିଷର ମନ ଓ ଚିତ୍ରା ଭାବନା ପ୍ରଭୃତି ତଡ଼କଣାତ୍ ବଦଳି ଯାଉଛି- ଏଭଳି ଧାରଣା ଭୁଲ । ବିଷୟଟି ଏଭଳି ଯାନ୍ତିକ ନୁହେଁ, ଦୁଇଟିର ସମ୍ପର୍କ ଦୟିକ । ଯଦିଓ ବିଷୟଟି ଉପାଦନ (Material Production)ର ବହିଗ୍ରୋନ (Superstructure) ଭାବରେ ମଣିଷର ଭାବଗତ ଉପାଦନ (Spiritual production) ବା ଭାବଜଗତ ଗଡ଼ି ଉଠିଛି, ସମାଜ ଚିତ୍ରା ଜନ୍ମ ହେଉଛି, ତାହା ପୁଣି ଏହି ଭାବଜଗତ ଏବଂ ସମାଜ ଚିତ୍ରା ଓ ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ (Material Condition) ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଧାରାରେ କ୍ରମାଗତ ଭାବରେ ତା’ର ପ୍ରଭାବ ବିଷ୍ଟାର କରି ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ବି ମଣିଷର ଭାବଜଗତ ଗୋଟିଏ Given Material Condition (ବିଶେଷ ବାସ୍ତବ ପରିବେଶ)ର ପରିଧିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରେ ନାହିଁ, ତା’ର ସୀମାକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ପାରେ ନାହିଁ ବୋଲି ଅତୀତର କୌଣସି ମନୀଷୀଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଆଧୁନିକ ଚିତ୍ରା ଓ ଭାବନା ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।

ଅତୀତର ମନୀଷୀମାନେ, ଯେହେତୁ ମାନବ କଲ୍ୟାଣର କଥା ଭାବୁଥିଲେ, ଚିତ୍ରା

କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଦରଦବୋଧ ଥିଲା, ସେହେତୁ ସେମାନେ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଥିବା ମତବାଦଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ Humanism ବା ମାନବତାବାଦ ବୋଲି ଅନେକ ମନେକରନ୍ତି । ଆଜିକାଳି ବହୁ ଉଥାକଥୁତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ତତ୍ତ୍ଵବିଦମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଏହି ଧରଣର କଥା କହିବାର ଶୁଣାଯାଏ । ବେଶ କିଛି ଦିନ ଆଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ତତ୍ତ୍ଵବିଦମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ତତ୍ତ୍ଵ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଏଭଳି କାଣ୍ଡଜ୍ଞାନବିହୀନ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ କରିଥିବାର ଶୁଣାଯାଇନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଳି ବହୁ ତାତ୍ତ୍ଵିକମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଛି- ମାନବତାବାଦ କୁଆଡ଼େ ଅତୀତ ଯୁଗରୁ ହିଁ ରହିଛି । ମୁଁ କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ଏଭଳି ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭ୍ରାନ୍ତ ଏବଂ ଅନୈତିହାସିକ । ମଣିଷର ଭାବଜଗତ ବିକାଶର ଇତିହାସରେ ମାନବତାବାଦ ଓ ମାନବତାବାଦୀ ଆଦର୍ଶ କହିଲେ ସମାଜ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପ୍ରରାଗ ଗୋଟିଏ distinct ideological category (ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଆଦର୍ଶର ପରିମଣ୍ଠଳ)କୁ ବୁଝାଏ । ଏହିସବୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ ବୋଧହୁଏ Human Ideology (ମାନବିକ ମତାଦର୍ଶ)ର କଥା ସହିତ Humanism (ମାନବତାବାଦ)କୁ ଗୋଲିଆମିଶା କରି ପକେଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ବୁଝିବା ଉଚିତ ଥିଲା, anything humane is not Humanism (ଯାହାକିଛି ମାନବିକ ତାହା ମାନବତାବାଦ ନୁହେଁ) । ମଣିଷ ସମାଜରେ ଯେତେବେଳେ ଯେକୌଣସି ମତବାଦ ଓ ଆଦର୍ଶ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ସେ ଆଦର୍ଶ ମଣିଷ ସକାଶେ ତ ହୋଇଛି । ତାକୁ ମହନ୍ତିବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତୁ, ତାର୍କାକୁ ମୁନି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତୁ, କପିଳ ମୁନି ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତୁ କିମ୍ବା ଶଙ୍କରାଚାର୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାନ୍ତୁ, ତାହା ମଣିଷ ସମାଜରେ ମଣିଷ ପାଇଁ କରାଯାଇଛି- ସେଥିପାଇଁ ଏସବୁ ମାନବିକ ମତାଦର୍ଶ (Human Ideology) । କିନ୍ତୁ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପୁଳ ଯେଉଁ ବୁଝୁଅ ମାନବତାବାଦର ଜନ୍ମ ଦେଲା- ସେହି ମାନବତାବାଦ ସହିତ ଅତୀତର ଏସବୁ ମାନବିକ ମତାଦର୍ଶ ଗୁଡ଼ିକର ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଛି । ବିଶ୍ଵାରିତଭାବରେ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ଆଲୋଚନା ଭିତରକୁ ନ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସରେ ଆଲୋଚନା କଲେ ବୋଧହୁଏ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟର ସ୍ଵରୂପଟି ପରିଷାର ଭାବରେ ଫୁଟି ଉଠିବ ।

ମାନବତାବାଦ (Humanism)ର ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ମତାଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ଐଶ୍ୱରିକ ବା spiritual religious values (ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ) ଉପରେ ହିଁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ମଣିଷ ହିଁ ଜିଶ୍ଵରଙ୍କର ସନ୍ତାନ । ତେଣୁ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରେମ ଓ ମମତା ହିଁ ଥିଲା ଏହିସବୁ ଭାବାଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକର ମୂଳକଥା । ଜିଶ୍ଵର ବିଶ୍ୱାସରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ଯାହାକୁ ଆମେ ଦର୍ଶନର ଭାଷାରେ Priori value (ପୂର୍ବ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ

ନାତିବୋଧ) ବୋଲି କହିଥାଉ । ମାନବତାବାଦ ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦ ସେଦିନ ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା, ମୁଖ୍ୟତଃ ତାହା ମଣିଷଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରିତ ହିଁ ଗଡ଼ି ଉଠିଥିଲା । ମଣିଷର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଯୋଜନ ଓ ସାମାଜିକ ଚେତନା ହିଁ ଥିଲା ସେଦିନ ଏହି ମୂଲ୍ୟବୋଧର କେନ୍ଦ୍ରିତ ହୁଏ । ଧର୍ମୀୟ ଭାବଧାରା ଓ ଅତିପ୍ରାକୃତିକ ସଭାର ସ୍ଵାକୃତି ଭିତ୍ତିରେ ଗଡ଼ିଉଠିଥିବା ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ମାନବତାବାଦ ପ୍ରଥମେ ମଣିଷ ସମାଜରେ Secular ଏବଂ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଚେତନା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସୃଷ୍ଟିକଳା । Secular ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ପାର୍ଥିବ । ତେଣୁ All secular concepts start with the non-recognition of any supernatural entity (ଅତି ପ୍ରାକୃତ ସଭାର ଅସ୍ଵାକୃତିରୁ ହିଁ ସମସ୍ତ ପାର୍ଥିବ ଚିନ୍ତାର ଜନ୍ମ) । କିନ୍ତୁ ଭାବତରେ, ଆମ ଦେଶରେ Secular ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅର୍ଥ ସବୁ ଧର୍ମଙ୍କୁ ସମାନ ଉତ୍ସାହ ଦାନ (equal encouragement for all religions) ବୋଲି ଧରି ନିଆଯାଇଛି । ଏଭଳି ହେବା ପଛରେ ଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକ, ଉତ୍ସବିତ୍ ଓ ରାଜନୈତିକ ନେତାମାନଙ୍କର ମିଳିତ କୃତିତ୍ୱ ଯେ ବିଦ୍ୟମାନ, ଏ ବିଷୟରେ କୌଣସି ସଦେହ ନାହିଁ । ଆମେ ହୁଏତ ଅଞ୍ଜତାବଶତଃ ଭୁଲ କରୁଛୁ, ନଚେତ୍ ଲଜ୍ଜାକୃତ ଭାବରେ ଭୁଲି ପାଉଛୁ ଯେ Secular ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନର ଧାରଣାଟି ରାଷ୍ଟ୍ର, ସମାଜଜୀବନ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନ, ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ପ୍ରଭୃତିକୁ ଚର୍ଚର ପ୍ରଭାବରୁ ବା ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ହିଁ ଗଢ଼ିଉଠିଥିଲା । Secular Democratic concept of life (ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଧାନ୍ୟାରଣା) ଏବଂ Secular Humanism (ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ମାନବତାବାଦ)ର ଏହା ହିଁ ହେଲା ଭିତି । କଂଗ୍ରେସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକ ଓ ବୁଝୁଆ ଚିନ୍ତାବିଦମାନଙ୍କର କଥା ତ ଆମେ ବୁଝି ପାରୁଛୁ; କିନ୍ତୁ ତଥାକଥତ ମାର୍କ୍ବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିସ୍ଟ ନେତାମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତା, ଭାବନା-ଧାରଣା, ଦୈନିକିନ ଆଚରଣ, ଧର୍ମନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଜରିଆରେ secularism ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ଧାରଣା ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି, ସେଥୁରେ ଅବାକ୍ ଲାଗୁଛି । ଏହିବୁ ନେତାମାନେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଆମ ଦେଶରେ secular stateର ଯେଉଁ ଅର୍ଥ ବାହାର କରିଛନ୍ତି ସେଥୁରେ ଯେକୌଣସି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ମନରେ ସ୍ଵାଭାବିକ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ । ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରେ ବୋଲି ଆମେ ପାକିସ୍ତାନକୁ କହିବୁ ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର (Islamic Theocratic State), ଆଉ ସମସ୍ତ ଧର୍ମର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଓ ସମସ୍ତ ଧର୍ମଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ ଯଦି ଭାରତ ଭଲି ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରର କାମ ହୁଏ, ତାହେଲେ ଏହାକୁ ଗୋଟାଏ ବହୁଧର୍ମୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର (Multi-theocratic state) ବ୍ୟତିତ

ଆଉ କ’ଣ କୁହାଯାଇପାରେ ?

Secular democracy ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନ୍ୟାତ୍ମାର ମୂଳନୀତିଗୁଡ଼ିକ କ’ଣ ? ଏହା ବୋଧହୁଏ କେହି ଅସ୍ଵୀକାର କରିପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ secular concept ବା secular principles of life, ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜୀବନ୍ୟାତ୍ମାର ମୂଳ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ଗଡ଼ିତୋଳିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷା ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ପାଲନ କରିଥାଏ । ତେବେ ଏହା ହିଁ ତ ସ୍ଵାଭାବିକ ଯେ, Secular Stateରେ ଧର୍ମୀୟ ମୂଳ୍ୟବୋଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସବୁ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷା ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ ମୂଳ୍ୟବୋଧକୁ ତୋଳି ଧରିବ, Uphold କରିବ । ଆମେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଭାରତକୁ ଗୋଟିଏ secular state ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ତାହେଲେ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଧର୍ମୀୟ ଭାବଧାରାର ପ୍ରଭାବରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁକ୍ତକରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଆମର ଏହି ତଥାକଥ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ବାସ୍ତବରେ ଆମେ କ’ଣ ଦେଖୁଛୁ ? ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଧର୍ମୀୟ ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ତ ଦୂରର କଥା ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଧର୍ମୀୟ ପ୍ରଭାବ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ଧର୍ମୀୟ ଆଚାର ଅନୁଷ୍ଠାନର ଆଧୁକ୍ୟ, ଏପରିକି ପାଠ୍ୟ ପୁଷ୍ଟକ ଗୁଡ଼ିକରେ ଧର୍ମୀୟ ପ୍ରଚାର ଦିନ ପରେ ଦିନ କ୍ରମଶଙ୍କ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଚାଲିଛି । ତେଣୁ ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ଓ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗଣତାନ୍ତ୍ରୀକରଣର ଦାବୀ ନେଇ ଯେଉଁମାନେ ଆଜିକାଲି ଆଦୋଳନ ପରିଚାଳନା କରୁଛନ୍ତି; ସେମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଟି ଜିନିଷ ପରିଷାର ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରଥମତଃ ଶିକ୍ଷାକୁ ଧର୍ମୀୟ ଭାବଧାରାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଦିତୋଟାଟଃ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣରୁ ମୁକ୍ତ ଲାଗି ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣ ପ୍ରତିଦିନର ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଲଢ଼େଇ ଚଳାଇଛନ୍ତି, ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର ଦୃଷ୍ଟିଜ୍ଞଙ୍କୁ ସେହି ଲଢ଼ାଇର ପରିପୂରକ କି ନୁହେଁ ସେ କଥା ବିଚାର କରି ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଦୁଇ ମାପକାଠିର ଭିତରେ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର ଓ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଗଣତାନ୍ତ୍ରୀକରଣ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପରିଚାଳିତ କୌଣସି ଏକ ଆଦୋଳନ ପ୍ରଗତିଶାଳ କି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶାଳ ତା’ ବିଚାର କରି ଦେଖିବାକୁ ହେବ । ଆମ ଦେଶରେ Education Reform (ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍କାର) ସକାଶେ ବହୁ କମିଶନ ବସିଛି । ଏହିପରୁ କମିଶନଗୁଡ଼ିକ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ନାମା ଚିକିନିଷ୍ଠ ସୁପାରିଶରେ ପୃଷ୍ଠା ପରେ ପୃଷ୍ଠା ଭର୍ତ୍ତର ଦେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ୟାଚିର ମୂଳ ବିଦ୍ୟରେ ପ୍ରହାର କରିବା ଏମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜି ଦେଶ ଭିତରେ ନୈତିକ ଅଧ୍ୟପତନର ଅସଲ କାରଣଟି ନେତାମାନେ କେହି ଠିକ ଭାବରେ ଧରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ବହୁ ଚିନ୍ତାଶାଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ରାଜନୈତିକ ନେତାଙ୍କର ଧାରଣା ଯେ

ଆମେ ସବୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଭାବରେ ଆଚରଣ କରୁ ନଥିବାରୁ ଏଉଳି କାଣ୍ଡ ଉପୁଜୁଛି । ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ (honest) ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସମସ୍ୟାଗକୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଭାବୁଛୁନ୍ତି ଯେ ଲୋକମାନେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ behave (ଆଚରଣ) କରୁ ନାହାନ୍ତି, Personal conduct (ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଚରଣବିଧି) ନାହିଁ, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କଥା ସ୍ଥରଣ କରାଇଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ସତରେ ତାହା ନାହିଁ, ରାଜନୀତିରେ ନାହିଁ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନରେ ନାହିଁ, ପ୍ରଶାସନରେ ନାହିଁ, ଏହା ଯେ ନାହିଁ ଏକଥା ସମସ୍ତେ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି, ଆମେ ବି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ । କିନ୍ତୁ ନାହିଁ କିହିଁକି ? ଏଇ ସେଦିନ ସ୍ଥାଧୀନତା ଆଦୋଳନ ସମୟରେ ତୁମେ ସବୁ ନେତାମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ Flowers of Bengal (ବଙ୍ଗଲାର ରତ୍ନ) ବୋଲି କହିଥୁଲ । ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ସେମାନେ Career (କ୍ୟାରିଆର) ଛାଡ଼ି କୌଣସି କଥାକୁ କାନ ନ ଦେଇ ତାଙ୍କର ସର୍ବସ୍ଵ ତ୍ୟାଗ କରି ଦେଶ ପାଇଁ ରାଜନୈତିକ ଆଦୋଳନରେ ଖୋସ ଦେଇଥିଲେ । ଛାତ୍ରମାନେ ସେଦିନ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଆଜି ସେମାନେ କାହିଁକି ତା' ମନେକରୁ ନାହାନ୍ତି ? ସେ ସବୁ ଛାତ୍ରମାନେ ହଜିଗଲେ କେଉଁଠି ? ତା'ହେଲେ କ'ଣ ଏ କଥା ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ, ସେତେବେଳେ ଉର୍ଧ୍ଵର ଆମ ପ୍ରତି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଘରକୁ ସୁପୁତ୍ର ପଠାଉଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଉପରେ ବିରିଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ବାଛି ବାଛି ଆମ ଘରକୁ କୁପୁତ୍ର ପଠାଉଛନ୍ତି । ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚୟ କେହି ଏଉଳି ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ତା'ହେଲେ ସମସ୍ତ ଦେଶର ମାନସିକତା ବିରିଡ଼ି ଗଲା କେମିତି, ନୈତିକତାର ମାନ କ୍ରମଶଃ ତଳକୁ ଗଢ଼ି କରୁଛି କାହିଁକି ? ଆମେ ତ ନୈତିକତାର ମାନ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛୁ । ଆମେ ତ କହୁଛୁ - ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କର, ପରିଶ୍ରମ କର, ସତ ହୁଅ । କିନ୍ତୁ ଯେତେ କହୁଛୁ ସତ ହୁଅ, ପରିଶ୍ରମ କର, ମଣିଷ ସେତିକି ମୂଳତଃ ପ୍ରଯୋଜନବାଦୀ ହୋଇପଡ଼ୁଛି କାହିଁକି ?

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶ୍ୱଯ ମଧ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି, ଆଜିକାଲି ଆମ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ଆଦୋଳନରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଯୋଳନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଯୋଜନବାଦ (Pragmatism)ର ପ୍ରଭାବ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି । ମାର୍କ୍ଝବାଦ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ପ୍ରଯୋଜନବାଦ (Pragmatism) ତାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରାତଧର୍ମୀ । ଜୀବନରେ ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଥଳ ଅର୍ଥରେ, ଆଜି ଯେଉଁ ପ୍ରଯୋଜନବାଦ (Pragmatism) ପ୍ରଭାବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଛି, ତା' ହୁଏତ ମାର୍କ୍ଝବାଦର ବିକୃତିରୁ ହିଁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । କାରଣ,

ଉଥାକଥୁତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ମାର୍କ୍ଜବାଦୀ ଏବଂ ସମାଜତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମଁ ଏହି ବିଚୁଯୁତିଟି ବେଶୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି । ଅନେକ ମାର୍କ୍ଜବାଦୀ, ମାର୍କ୍ଜବାଦର ପ୍ରୟୋଜନ ତତ୍ତ୍ଵକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରିବାକୁ ଯାଇ ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆଶ୍ୱ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ, ମଣିଷର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୟୋଜନକୁ ପ୍ରତିପଳିତ କରୁଛି କି' ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ତାହା ସମାଜ ପ୍ରଗତି, ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ବିପୁଲୀ ଚେତନା ଓ ବିପୁଲର ପରିପୂରକ କି ନୁହେଁ - ଏସବୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିବାକୁ ଏମାନଙ୍କର ଅବକାଶ ନାହିଁ । ମାର୍କ୍ଜବାଦ ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନ (Necessity)ର କଥା କହେ, ବିଜ୍ଞାନ ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନ ତତ୍ତ୍ଵର କଥା କହେ, ସେ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ ହେଉଛି, ପ୍ରଗତି ଏବଂ ସମାଜ କଲ୍ୟାଣର ସ୍ଵାର୍ଥପାଇଁ ପ୍ରୟୋଜନ । ଯେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ ସମାଜର ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ବିକାଶ ଓ ଅଗ୍ରଗତି ଏବଂ ବିପୁଲୀ ଚେତନାର କ୍ରମ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ପଥରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଯଥାର୍ଥ ବିକାଶ ଏବଂ ଉନ୍ନତିର ପରିପୂରକ-ତାହା ହିଁ ହେଉଛି ମାର୍କ୍ଜବାଦ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଅର୍ଥରେ recognition of necessity (ପ୍ରୟୋଜନବୋଧର ସ୍ଥିତି) । ଏହି ପ୍ରୟୋଜନ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିର ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧର ସବୁବେଳେ ବିରୋଧ ଦେଖାଦେଇଥାଏ । ଏହି ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନ ସହିତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ରାଜନୈତିକ ପାର୍ଟିର ଆଶ୍ୱ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧର ବିରୋଧ ହୋଇପାରେ । ଏଇଲି ବିରୋଧ ଦେଖାଦେଲେ ଆମମାନଙ୍କୁ ପାର୍ଟିର ଏ ଧରଣର ପ୍ରୟୋଜନକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଜନବାଦର ପ୍ରଭାବ ଯେଉଁକି ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ତାକୁ ଗୋଟିଏ କଥାରେ Pragmatism ବା ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ପ୍ରୟୋଜନବାଦ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଆଜିକାଲି ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ଅନେକ ପଣ୍ଡିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରି କହିବାର ଦେଖାଯାଏ ଯେ, “ଏମାନେ ବଡ଼ Utopian (କଷ୍ଟନାବିଲାସୀ) । ଏମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରଙ୍ଗୀ ଟିକିଏ Pragmatic ହେବା ଦରକାର ।” ଏସବୁ କଥା ଶୁଣି ମନେହୁଁ ପ୍ରୟୋଜନବାଦ ଯେ ଅତି ନିକୃଷ୍ଟ ଧରଣର ଗୋଟାଏ ଭାବବାଦୀ ଦର୍ଶନ ତା’ ହୁଏତ ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ହୁଏତ ଜାଣିଶୁଣି ଏଇଲି ଭୁଲ କରୁଛନ୍ତି । ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ବିବେଚନା (Pragmatic consideration) କଥାଟିକୁ ରାଜନୈତିକ ପରିଭାଷାରେ ସରଳ ଭାବରେ କହିଲେ ଏହାର ଅର୍ଥ ହୁଏ opportunist consideration (ସୁବିଧାବାଦୀ ବିବେଚନା) । ଏମାନେ ବାସ୍ତବରେ Practical କଥାଟି ସହିତ Pragmatic କଥାଟିକୁ ଗୋଲିଆ ମିଶା କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଜାଣିବା ଉଚିତ ଥିଲା ଯେ ବିଜ୍ଞାନର ଭାଷାରେ ଯାହା Practical

consideration, ତାହା ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ । ଏହା ସତ୍ୟକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରେ ନାହିଁ, ଏବଂ ତାହା ହେଉଛି ପ୍ରୟୋଜନ ସର୍କାରରେ ଅସତ୍ୟ ଧାରଣା । ଏହି ପ୍ରୟୋଜନବାଦ ଦେଶର ସର୍ବନାଶ କରୁଛି । ଏଭଳି ପ୍ରୟୋଜନବାଦର ପ୍ରଭାବ ବୃଦ୍ଧି ସମାଜର ମଣିଷକୁ କ୍ରମଶଃ ବ୍ୟକ୍ତିକୌତ୍ତିକ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦେଉଛି ।

ଏହିସବୁ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ମୁଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଵରୂପ ନିର୍ଭାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଚାରର ଏକ ମାପକାଠି ତୋଳିଥିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଏସବୁ ଆଲୋଚନାରୁ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ପରିଷାରଭାବରେ ବୁଝାପଡ଼ୁଛି ଯେ, କେବଳମାତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଆମେ କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଳନ, ତା' ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉ, ବା ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଉ, ତାହା ପ୍ରଗତିଶୀଳ କି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ, ଏକଥା ନିର୍ଭାରଣ କରିବାକୁ ଗଲେ ଭୁଲ ହେବ । ଇତିହାସ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯୁକ୍ତି ବିଚାରର ଆଲୋକରେ ଏବଂ ଲତିହାସ ଓ ଯୁକ୍ତି ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ତିରି କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତା ସହ ମିଶାଇ ଆମକୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିଭଳି ପଞ୍ଚତି ଅନୁସରଣ କରି ଆମେ ଯଦି ରବାହୁନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ ସଂସ୍କୃତିର ଗତିପ୍ରକଳ୍ପି ଓ ସ୍ଵରୂପ ନିର୍ଭାରଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତା'ହେଲେ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏ ସଂସ୍କୃତିର ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ପ୍ରଥମେ ତା' ଆମର ବୁଝିବା ଦରକାର ।

ଭାରତରେ ନବଜାଗରଣର ପଞ୍ଜଭୁମି ଓ ତାହାର ଦୁଇଧାରା

ଇତିହାସ ଓ ସମାଜ ବିଜ୍ଞାନର ଛାତ୍ରମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ପୁଣିବାଦ ବିକାଶର ଧାରାରେ ସବୁ ଆଧୁନିକ ଜାତି (Nations) ଓ ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକର (National States) ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟତାର ଉନ୍ନେଷ୍ଟ ଓ ବିକାଶ ମଧ୍ୟ ଏ ନିୟମରୁ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ନୁହେଁ । ଆଜି ଯାହାକୁ ଆମେ ଦେଶାମ୍ବୋଧ ବୋଲି କହୁଛୁ, ସେହିଭଳି ଦେଶାମ୍ବୋଧର ସୃଷ୍ଟି ବେଶୀ ଦିନର କଥା ନୁହେଁ । ଅତୀତର ଭାରତବର୍ଷରେ ଏଭଳି ଦେଶାମ୍ବୋଧ ନ ଥିଲା । ସାମନ୍ତତାନ୍ତିକ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ତାହା ଅସମ୍ଭବ । ଗୋଟିଏ ଜୌଗୋଳିକ ସାମା ଭିତରେ ଜାତୀୟ ପୁଣିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିର ବିକାଶ ନ ହେଲେ ଏଭଳି ଦେଶାମ୍ବୋଧର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇପାରେନା । ସମଗ୍ରୀ ଦେଶବ୍ୟାପୀ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଶ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତି ହେବାପରେ ଭାରତବର୍ଷର ସମସ୍ତ ଉପଜାତି (Nationalities) ମାନଙ୍କୁ ଏକାଠି କରି ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ଜାତି (Nation) ହିସାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠିବାର ପ୍ରକିଯା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ସମୟରୁ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିଚାଳନା କରିବାର

ଆବଶ୍ୟକତାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଶରେ ରେଳପଥ ଓ ସଡ଼କ ଯୋଗାଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଷ୍ଟତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତା'ରି ଫଳରେ ଧାରେ ଧାରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଅର୍ଥନୀତି ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଓ ବିଭିନ୍ନ ଉପଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତି ସବୁକୁ ଏକାଠି କରି ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଶରେ ଗୋଟାଏ Trade and Commerce System (ବ୍ୟବସାୟ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା) ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଏହିଧାରାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ବଜାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଜାତୀୟ ପୁଞ୍ଜିର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଯାନବାହନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଷ୍ଟତି ଲାଭ, ବିଭିନ୍ନ ଉପଜାତୀୟ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ବିନିମୟ, ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ବଜାରର ସୃଷ୍ଟି ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିକାଶ ଭାରତବର୍ଷର ସବୁ ଉପଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସମସ୍ତାର୍ଥବୋଧ ଆଣି ଦେଇଥିଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ସମସ୍ତାର୍ଥବୋଧ ହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକ ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଥାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସବୁ ଉପଜାତିମାନଙ୍କୁ (Nationality) ଏକ ସୂଚ୍ନାରେ ବାର୍ଷିକରେଣାକୁ ପାଉ- ମରାଠୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ, ଓଡ଼ିଆ, ତାମିଲ, ତେଲୁଗୁ ପ୍ରଭୁତ୍ବ ଯେ କୌଣସି ଉପଜାତି ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠାପାଇଁ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଲଢ଼େଇ କରି ନାହାନ୍ତି । ଏତଳି ଭାବରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଜାତୀୟ ଚେତନାର ସ୍ଥିରଣ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେତଳି ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା ମାତ୍ର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ତା' ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟଦେଇ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଉପଜାତିଗୁଡ଼ିକ ମିଶି ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ଜାତି ଗଢ଼ିବାର ଯେଉଁ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦୂର୍ବଳତା ରହିଗଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ରାଜନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମର କର୍ମସୂଚୀ ଭିତରେ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର କର୍ମସୂଚୀକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ନହେବା ଫଳରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଦୂର୍ବଳତା ରହିଗଲା । ଆମେ ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଧର୍ମୀୟ ଚିନ୍ତାଚେତନାରୁ ସମ୍ବନ୍ଧରୂପେ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲୁ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ସ୍ଥାଧୀନତା ଲାଭପରେ ରାଜନୈତିକ ଭାବରେ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଆଧୁନିକ ଜାତି ହିସାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଲେ ବି ଭାଷା, ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆଚାର ଆଚରଣକୁ ଭିରିକରି ଆମ ଦେଶର ଜନସାଧାରଣ ବିଛିନ୍ନ ଓ ଅଳଗା ଅଳଗା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ରୂପେ ରହିଗଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଜୀବନ ଯାତ୍ରା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବତ୍ର ଏକଧରଣର ଗଣତନ୍ତ୍ରିକ ରାତିନୀତି ଓ ଆଚରଣବୋଧ ଗଢ଼ି ଉଠିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉପଜାତୀୟ ମାନସିକତାର ବିଭିନ୍ନ ଜଟିଳତା (mental complex) ଆମ ଜାତୀୟ ଚେତନା ଭିତରେ ରହିଗଲା ।

ଏହି ଦେଶରେ ଏପରି ଘଟିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଉଛି, ସ୍ଵାଧୂନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ବ ଦେଇଥିଲେ ଭାରତର ଜାତୀୟ ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀ । ଭାରତରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିକାଶ ଓ ଜାତୀୟ ସ୍ଵାଧୂନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ସୃଷ୍ଟି ଏପରି ଏକ ସମୟରେ ହେଲା, ଯେତେବେଳେ ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ତାର ସମସ୍ତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚରିତ୍ର ହରାଇ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ, କ୍ଷୟିଷ୍ଠ ପୁଞ୍ଜିବାଦରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ ହୋଇଥିଲା । ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ସେତେବେଳେ ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ହେଲେ ବି ଏହି କ୍ଷୟିଷ୍ଠ ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଂଶବିଶେଷ ଥିଲା । ତେଣୁ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପୁଲ ଯୁଗରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଯେଉଁ ବିପୁଲବା ଚରିତ୍ର ଥିଲା, କ୍ଷୟିଷ୍ଠ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଓ ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ଯୁଗରେ ଭାରତୀୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ସେହି ବିପୁଲବୀ ଚରିତ୍ର ଆଉ ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ସ୍ଵାଧୂନତା ସଂଗ୍ରାମର ନେତୃତ୍ବ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ବୁଝୁଆମାନେ ନେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦର୍ଜିତିକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଅଂଶ ହିସାବରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ ବିପୁଲବୀ ଚରିତ୍ର ନ ଥିଲା । ସେମାନେ ମୂଳତଃ ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ reformist oppositional (ସଂସ୍କାରପନ୍ନୀ ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀ) ହୋଇ ପଢ଼ିଥିଲେ । ଫଳରେ ସ୍ଵାଧୂନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଜ୍ଞା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ଧାରା ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ଧାରା ଥିଲା ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ସହିତ ଆପୋଷମୁଖୀ । ଅନ୍ୟଟି ଥିଲା ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ସହିତ ଆପୋଷମୁଖୀ ସଂଗ୍ରାମର ଧାରା । ରାମମୋହନଙ୍କଠାରୁ ନଜରୁଲଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଧାରା ଓ ଗତିପ୍ରକୃତି ଆପଣମାନେ ଯଦି ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କରି ଦେଖନ୍ତି ତାହାହେଲେ ଦେଖିବେ, ଅନୁରୂପଭାବେ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଚେତନାର ଏହି ଦୁଇଟି ଧାରା ଏ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି । ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ ଓ ରବାନ୍ତନାଥ- ଏହି ତିନିଜଙ୍କୁ ନେଇ ଭାରତବର୍ଷର ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଧାରାର ପୂରାପୂରି ଗୋଟାଏ category ଆମେ ପାଇ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଭାବଧାରାର ଏହି ପୂରା category ଚିକୁ ଯଦି ଆମେ ବିଶ୍ଵେଷଣ କରୁ ତେବେ ଦେଖିବୁ, ଯାରି ଭିତରେ ଦୁଇଟି ଧାରା ପାଖାପାଖୁ ମିଶି ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଧାରା- Agnostic ଅର୍ଥାତ୍ ସଂଶୟବାଦୀ, ଜିଶ୍ଵର ଅଛନ୍ତି କି ନାହାନ୍ତି ସେ ବିଶ୍ୟରେ ତର୍କ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଜିଶ୍ଵର ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ବଞ୍ଚିଜଗତ ବା ବାସ୍ତବ ଜଗତକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଦିଗରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ହୁଙ୍କ ବା ମୂଳ ପ୍ରବଣତା ଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିଜ୍ଞା ମୂଳତଃ secular (ଧର୍ମ ନିରପେକ୍ଷ) । ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାରେ ଏହି ଧାରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ବ କରିଛନ୍ତି ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାରା ଯାହାକି ଧର୍ମୀୟ ଏତିହ୍ୟ ସହିତ ମାନବତାବାଦୀ

ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକର ସନ୍ତିଶ୍ଵର ଘଟାଇବାକୁ ଚାହିଁଛି । ଏହି ଧାରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିଛନ୍ତି ମୂଳତଃ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ । ଯେତେବେଳେ ଆମର ମାନବତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆକାର ଧାରଣ କଲା, ସେତେବେଳେ ଏହି ଦୁଇଟିଯାକ ଭାବଧାରାର ପ୍ରତିଫଳନ ଆମ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏବଂ ଦର୍ଶନ ଚିନ୍ତାରେ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲୁ । ଏ ଘଟଣା ଭାରତବର୍ଷରେ କାହିଁକି ଘଟିଲା ? ପୂରା ମାନବତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଭିତରେ ଏଇ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଧାରା, ଗୋଟିଏ ଯୌବନୋଦୀପ୍ତ ମାନବତାବାଦ, uncompromising (ଆପୋଷହାନ) secular, agnostic (ସଂଶୟବାଦୀ) ଯାହାଭିତରେ ସେକସପିଅରଙ୍କ ବେଳର ବା ରେନେସାର୍ଥ ମାନବତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ସ୍ଵର ପ୍ରତିଧିନିତ ହୋଇଛି, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କ ଭିତରେ ଯାହା ପ୍ରତିଭାତ ହେବାର ଆମେ ଦେଖୁ । ଅଥବା, ସମ୍ବ୍ରଦ ମାନବତାବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାହିତ୍ୟ ସାଧନା କ୍ଷେତ୍ରର ପୁରୋଧା ଥିଲେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଏବଂ ଯିଏ କି ସେମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତିନେଇ ସମ୍ବ୍ରଦ ସାହିତ୍ୟ ଜଗତକୁ ଛାଇ ରହିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଭାବନା ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଯୌବନୋଦୀପ୍ତ ଓ ବିପ୍ଳବୀ fervour (ଉଭାପ) ନ ଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସ୍ଵରକୁ ହିଁ ପ୍ରତିଧିନିତ କରିଛନ୍ତି, ସେହି liberty (ସ୍ଵାଧ୍ୟନତା), ମଣିଷଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ସେହି humanist valueର, ସେହି freedomର ଜୟଗାନ, ସବୁ ତ ତାରି ଭିତରେ ରହିଛି । ଅଥବା ଅତି ସୁନ୍ଦରଭାବରେ ଏହା ସହିତ ମିଶିରହିଛି ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟବାଦ ଓ ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ । ଏହାଦ୍ୟାରା ମୁଁ ମୂଳଭାବରେ ଧର୍ମ ବା ଧର୍ମାନ୍ତରା କଥା କହୁନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା କହିବାକୁ ଚାହେଁ ତାହା ହେଉଛି- ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜିଶ୍ଵର ତୁ ଅର୍ଥାତ୍ 'Spiritualism' ସହ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଏକ ସନ୍ତିଶ୍ଵର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସନ୍ତିଶ୍ଵର କରିବାକୁ ଯାଇ ଏ ଦେଶର ମାନବତାବାଦ ଜରାଗ୍ରହ୍ୟ, ପଞ୍ଜୁ ହୋଇଛି ।

ଡେଶୁ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଗଣତାନ୍ତିକ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ସହିତ ଧର୍ମର ଏବଂ ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକର ଏକ Compromise (ଆପୋଷ) କରି ନେଇଛୁ । Religion (ଧର୍ମ) ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମେ Fight (ସଂଗ୍ରାମ) କରି ନାହୁଁ । ଧର୍ମରୁ ମୁକ୍ତ କରି ଆମେ ଜାତୀୟତା ଏବଂ ଜାତୀୟତାବୋଧର ନୂତନ ଭାବଧାରାଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ମାନକୁ ଆଣିପାରିନାହୁଁ । ଫଳରେ ଜାତୀୟତାବାଦ ମୂଳତଃ ଧର୍ମଭିରିକ ଜାତୀୟତାବାଦ (Religion Oriented Nationalism) ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଅତି ସ୍ଵାଭାବିକ ଭାବେ ହିଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ହିୟୁ ଧର୍ମର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଗଲା । ସ୍ଵାଧ୍ୟନତା

ଆଦୋଳନରେ ଯେଉଁମାନେ ନେତୃତ୍ବ ନେଇଥିଲେ ଗଣତାନ୍ତିକ ଚିନ୍ତାଚେତନାର କଥା ଯେତେ ସୁନ୍ଦର କରି ସେମାନେ କହିଥାକୁ ନା କହିଁକି, ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଭାରତର ମୁସଲମାନ ସଂପ୍ରଦାୟର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ତାହା ମୂର୍ଶ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ବିରାଟ Personality (ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ) ସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁସଲମାନ ଧର୍ମବଳମୟୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ବିଦେଶ ନଥିଲା- ଯେମିତି ଗାନ୍ଧିଜୀ- ବହୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ମୁସଲମାନ ଧର୍ମବଳମୟୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଆଦୋଳନ ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣିଥିଲେ । ଅବଦୁଲ ଗଫୁରଖୀ ଯାହାଙ୍କୁ ଆମେ ସାମାଜିକ ଗାନ୍ଧୀ ବୋଲି କହୁ, ତାଙ୍କର ଖାଁ ସାହେବ, ମୌଲାନା ଆବୁଲ କାଳାମ ଆଜାଦ ଏବଂ ଆହୁରି ଅନେକ ଖ୍ୟାତ-ଆଖ୍ୟାତ ଜାତୀୟ ଆଦୋଳନ (Nationalist Movement) ଭିତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାରା ମୁସଲମାନ ସମାଜକୁ ଆମେ ଟାଣି ଆଣି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନର ସଂଶୟ ଆମେ ଦୂର କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । କାହିଁକି ପାରିଲୁ ନାହିଁ ? କେବଳ କ'ଣ ସେତିକି ? ଆମ ହିୟ ସମାଜର ଜାତିଆଣ (Casteism) ପ୍ରଥାକୁ ମଧ୍ୟ ଦୂର କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଫଳରେ ନିମ୍ନବର୍ଷର ହିୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାଧାନତା ଆଦୋଳନରେ ସାମିଲ କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଜାତୀୟ ସ୍ଵାଧାନତା ସଂଗ୍ରାମ ଭିତର ଦେଇ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏତେବଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଜାତୀୟ ଉତ୍ଥାନ (Upheaval) ହେଲା ଅଥବା ତାହାର ଧକ୍କାରେ ଆମେ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଦାୟିତ୍ବଚିକ୍କୁ ବି ସମ୍ପନ୍ନ କରିପାରିଲୁ ନାହିଁ । Scheduled Caste Federation (ସିତ୍ତ୍ୟଳ କାଷ୍ଟ ଫେଡେରେସନ) ଗଢ଼ାଗଲା । ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଆଦୋଳନର ନେତୃତ୍ବ ମୁଖ୍ୟତଃ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ ପ୍ରଭୃତି ସବର୍ଷ ହିୟମାନଙ୍କ ହାତରେ ଥିଲା । ଆମେ ସବୁ କମ୍ପେଟ ହୋଇ ମଇଦାନରେ ସଭାସମିତିରେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲୁ ଏବଂ ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ଯାଉଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ନିମ୍ନବର୍ଷ ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ଧରମହଲ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଦେଉନଥିଲୁ । ତୁମେ ନିମ୍ନବର୍ଷର ଲୋକ, ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ, ତୁମ ପାଇଁ ହୁଏତ ମୁଁ ଜୀବନ ଦେଇପାରେ, ତୁମେ ଆଉ ମୁଁ କମ୍ପେଟ, ସ୍ଵାଧାନତା ସଂଗ୍ରାମର ସେନିକ, ଗଣତାନ୍ତିକ ଭାରତବର୍ଷ ପାଇଁ ଲଢ଼େଇ କରୁଛୁ । ସଭାସମିତିରେ ଏକାଠି ବକ୍ତ୍ଵା ଦେଇପାରୁ, ଜଣେ ଅନ୍ୟପାଇଁ ମରିପାରୁ, କିନ୍ତୁ ଖବରଦାର, ମୋ ଝିଅକୁ ଭଲ ପାଇବାର ଅଧିକାର ତୁମର ନାହିଁ, ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମୋ ଝିଅର ବିବାହ ହୋଇପାରେ ନା । ସେଠାରେ ଜାତିକୂଳ ଦେଖୁ ତା’ର ବିବାହ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆଚରଣ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ନେତା ହୁଏତ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଥିଲେ, ଏଥରୁ ମୁକ୍ତଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ, ଚିରରଙ୍ଗନ ଦାସ, ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଭଳି କେତେ ଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ନେତା ଏଥରୁ ମୁକ୍ତଥିଲେ । ସେମାନେ

ପ୍ରକୃତରେ ହିଁ ଜାତିପ୍ରଥାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କ’ଣ ହେବ ? ଅସ୍ତ୍ରୟମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ବିବାହ ହେଉ ବୋଲି ସେମାନେ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏଇଟା ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ କ’ଣ ହେବ ? ସାମାଜିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ତା’ର ପ୍ରଭାବ କେତେ ବା ଥିଲା ? ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେଉଁମାନେ ସୈନିକ ହିସାବରେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ବା ଯେଉଁମାନେ ଆନ୍ଦୋଳନଗୁଡ଼ିକୁ ନେବୃତି ଦେଉଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ତା’ର କେତେ ବା ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିଲା ? କାରଣ ଆଦର୍ଶଗତ ଆନ୍ଦୋଳନର ଜ୍ଞାନାର ସୃଷ୍ଟି କରି ଜାତୀୟ ମାନସିକତା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଏହି ଅଭୂତା ଜଟକୁ ହଟାଇବା ପାଇଁ ଏହାର ମୂଳକୁ ଦୋହଳାଇ ଦେଇପାରିନାହିଁ । ଏହି କାମ କରିବାକୁ ହେଲେ, ଦେଶର ଏହି କୃପମଣ୍ଡଳକତା ଏବଂ ସାମନ୍ତତାନ୍ତକ ବିଭେଦ ଓ ଭାବଧାରାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଧ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେଲେ- ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ସମୟରେ, ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବର କର୍ମସୂଚୀ ମଧ୍ୟରେ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର କର୍ମସୂଚୀକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ (incorporate) କରିବା ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଜରୁରୀ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା । ସମୁଦାୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେବୃତି ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଜାତୀୟ ବୁନ୍ଦୁଆମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିଥିବା ଫଳରେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନଥିଲା ।

ସେଥିପାଇଁ ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ ଯେଉଁ ଭାବଧାରା ଆଣିଥିଲେ, ବିଦ୍ୟାସାଗର ଯାହାକୁ ଆହୁରି କେତେପାଦ ଆଗେଇ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଯେଉଁ ଝଣ୍ଟା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵକୁ ତୋଳି ଧରିଥିଲେ, ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେଇଟିକୁ ଆମେ ଅବହେଲାରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଲୁ । ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନିଶାରେ ଏକପାଞ୍ଚିଆ ମସଗୁଲ ହୋଇ ଆମେ ଏହି ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଝଣ୍ଟାଟିକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲୁ । ଆମ ଦେଶରେ ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଏହି ଯେଉଁ ଦୁର୍ବଳତା ଆମେ ରବାୟୁନାଥ ଓ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ ତା’ର କାରଣ ଏହା ନୁହେଁ ଯେ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲେ ବା କମ ପ୍ରତିଭାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ଏଉଳି ଭାବିଲେ ସମସ୍ୟାର ଗୁରୁତ୍ବକୁ ନ୍ୟୁନ କରି ଦିଆଯିବ । କାରଣ ଏ କଥା କୌଣସିମତେ ଅସ୍ତ୍ରାକାର କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ଯେ, ଏ ଦୁଇଜଣ ବିରାଟ ପ୍ରତିଭାବାନ ପୁରୁଷ ଥିଲେ । ତେବେ ବି ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଏଉଳି ଦୁର୍ବଳତା ଥିବାର କାରଣ ହେଲା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀ ଚିନ୍ତା ଭାବନାର personification (ବ୍ୟକ୍ତିକରଣ) ଘଟିଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାତସାରରେ ହେଉ ବା ଅଞ୍ଚାତସାରରେ

ହେଉ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ଚିତ୍ତାଚେତନାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ହେଉଛି ଭାରତବର୍ଷର ଜାତୀୟ ବୁଦ୍ଧୁଆଶ୍ରେଣୀର ଚିତ୍ତାଚେତନା । ଏହି ବୁଦ୍ଧୁଆଶ୍ରେଣୀର ଚିତ୍ତାଚେତନା ଗୁଡ଼ିକ ସେତେବେଳେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଓ କ୍ଷମିଷ୍ଟ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ସେଥିରେ କ୍ଷୟ ଧରିଥିଲା ଏବଂ ତାହା ସମାଜ ପ୍ରଗତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଯେହେତୁ ଭାରତବର୍ଷର ଏହି ସ୍ଥାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆନ୍ଦ୍ରଜୀତିକ ଭାବରେ ଆନ୍ଦୋଳନଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଛିନ୍ନ ନଥିଲା ଏବଂ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଉରିକରି ଆନ୍ଦ୍ରଜୀତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଭାବରେ ସଂଘର୍ଷ ଚାଲିଥିଲା ଓ ସେତେବେଳେ ବୁଦ୍ଧୁଆ ମାନବତାବାଦର ଭାବରେ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଘୁଣ ଧରିଥିଲା, ତା'ର ପ୍ରଭାବରୁ ମୁକ୍ତ ରହିବା ଭାରତବର୍ଷର ଜାତୀୟ ବୁଦ୍ଧୁଆଶ୍ରେଣୀ ପକ୍ଷରେ ଝାତିହାସିକ କାରଣରୁ ହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧ ନଥିଲା ।

ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଯୁଗରେ, ଆମ ପରିଭାଷାରେ, ଆମେ ଯାହାକୁ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ, ବୁଦ୍ଧୁଆ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ ବା ଜାତୀୟ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ ବୋଲି କହୁ, ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ- ସେହି ବିପ୍ଳବର ପରିପୂରନ ହିସାବରେ ହିଁ ବୁଦ୍ଧୁଆ ମାନବତାବାଦର ଚିତ୍ତାଚେତନାଗୁଡ଼ିକ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ତା' ସେଦିନ ଥିଲା ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ । ସାମନ୍ତତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଭାଙ୍ଗି ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମାଲିକାନାର ଉପାଦନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଉପାଦନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିପ୍ଳବାମ୍ବକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିକାଶର ବିପ୍ଳବ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇପାରେ । ସେଥିପାଇଁ “ବୁଦ୍ଧୁଆ ସମାନାଧିକାର, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତା ଓ ମୁକ୍ତି” ଏହିସବୁ ସ୍ଥୋରାନକୁ ଉତ୍ତିକରି ଉଚ୍ଚ ବିପ୍ଳବ ଧର୍ମୀୟ ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ନିରଳ ସଂଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନା କରିଛି । ଚର୍କର ଆଧୁପତ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଛି । ସର୍ପ (serf), ଭୂମିଦାସମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରିଛି । ମଣିଷଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ସ୍ଥାଧୀନତା ଦେଇଛି । ନାରୀଙ୍କୁ ସ୍ଥାଧୀନତା ଦେଇଛି । ଫଳରେ ବୁଦ୍ଧୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ମତବାଦ ହେଲେ ବି ମାନବତାବାଦ ସେଦିନ ବିପ୍ଳବାମ୍ବକ ଥିଲା । ଦେଶର ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତା, ନାରୀ ସ୍ଥାଧୀନତା, ଚେକନୋଲୋଜିର ଅଭୂତପୂର୍ବ ବିକାଶ, କୃଷିର ଆଧୁନିକୀକରଣ ପ୍ରତ୍ୱତି ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ଜୀବନରେ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନରେ ଏକ ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଦେଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗଣତନ୍ତ୍ର ନାଁରେ ବୁଦ୍ଧୁଆ ଶ୍ରେଣୀ ଶାସନ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନା ଉତ୍ତିକ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଶୋଷଣମୂଳକ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଫଳରେ ସେହି ପୁଂଜିବାଦ କିଛି ବାଟ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯେଉଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏକଦା ସାମନ୍ତତାନ୍ତ୍ରିକ ବନ୍ଦନରୁ ମୁକ୍ତ କରିଥିଲା,

ସେମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଶୋଷଣ କରି କରି ସେମାନଙ୍କର କ୍ରୟ କ୍ଷମତାକୁ ସଙ୍କୁଚିତ କରିଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଓ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏକଚାରିଆ ପୁଞ୍ଜିବାଦକୁ ଜନ୍ମ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳରେ କିଛି ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ନିଜେ ହିଁ ତା'ର ବଜାର ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କରି ବସିଲା । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏକଚାରିଆ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା, ସେହି ସମୟରେ ହିଁ ସେ ବଜାର ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଏବଂ ସେହି ସମୟରୁ ବିଦେଶୀ ବଜାର ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୁଞ୍ଜିବାଦ ମାତ୍ରେ ଏଇଯା । ପ୍ରଥମେ ଯେତେବେଳେ ଏହା ଗଢ଼ିଉଠେ, ସେତେବେଳେ ସେ ଗଢ଼ିଉଠେ ଜାତୀୟ ଚେତନା ନେଇ, ମାନବତାବାଦ ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଚେତନାରେ ଜାତିକୁ ଗଠନ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ; ସମ୍ରା ଜାତିର ଜୀବନଯାତ୍ରାକୁ ଆଧୁନିକୀକରଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ, National State (ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର) ଏବଂ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ ଧୂରେ ଧୂରେ ଏକଚାରିଆ ପୁଞ୍ଜିକୁ ଜନ୍ମଦିଏ, ନିଜେ ହିଁ ନିଜର ସଙ୍କଟ ଡାକିଆଣେ ଓ ଏହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବିଦେଶର ବଜାର ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଏ । Cosmopolitanism ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଯାଏ, Imperialism (ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ)କୁ ଜନ୍ମ ଦିଏ । ଏଇଭଳି ଭାବରେ ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଯେତେବେଳେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦରେ ପରିଣତ ହେଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଯେତେବେଳେ ଆଉ ବିପ୍ଳବ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଏହା ଯେତେବେଳେ ସମାଜ ପ୍ରଗତି ପଥରେ ବାଧାରୂପେ ଦେଖାଦେଲା ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନ, ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟା (Technology) ଏବଂ ଉତ୍ସାହିକା ଶକ୍ତିକୁ ହ୍ରାସ କରି ତା' ଉପରେ Stagnation (ଗତିହୀନତା)ର Tendency (ପ୍ରବଣତା) ଲଦିଦେଲା, ସେହି ସମୟରୁ ଅତୀତ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ଓ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର କୁସଂସ୍କାର ସହିତ ଆପୋଷ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଏଭଳି ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଓ କ୍ଷୟିଷ୍ଠ ଅବଶ୍ୱରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ବିକାଶ ହୋଇଥିଲା । ଜାତୀୟତାବୋଧ, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ସମ୍ବନ୍ଧିତ ଚିନ୍ତା ଓ ମାନବତାବାଦର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଫଳରେ ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀଶ୍ରେଣୀର ଭାବନା-ଧାରଣାର ଅଂଶ ହିସାବରେ ଆମ ଦେଶକୁ ଏସବୁ ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଆସିଲା ବୋଲି ଆରମ୍ଭରୁ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ପାଖାପାଖ ଦୁଇଚା ଧାରା ଦେଖିବାକୁ ପାଉ । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗର, ଅର୍ଥାତ୍ ରେନେସାଁ ସମୟର, ମାନବତାବାଦର ବିପ୍ଳବାମ୍ବଳ ଭାବଧାରା ସବୁ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲା । ପୁଣି କ୍ଷୟିଷ୍ଠ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଯୁଗର ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ମାନବତାବାଦ ଯାହା ଧର୍ମ ସହ ପୁଣିଥରେ ଆପୋଷ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, Racialism (ଜାତି ବିଦେଶ) ଓ Spiritualism

(ଆଧ୍ୟବାଦ) ଯୁଗକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଚାହୁଁଛି, ସେହି ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଉଭୟ ଭାବଧାରା ଆମ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ହେଲା ବିପୁଲବାମ୍ବନ, ଯୌବନୋଦୀସ୍ତ ମାନବତାବାଦ, ଯାହାର ପରିପ୍ରକାଶ ନଜରୁଲ ଏବଂ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଲା ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା । ରବୀନ୍ଦ୍ର କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ଭାବଜଗତରେ ଏହିଧାରା ହିଁ ମୁଖ୍ୟଧାରାଭାବରେ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଯଦିଓ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଏମାଙ୍କ ୧୦ରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପ୍ତି ସହିତ ଆମ ଦେଶର ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଜଗତକୁ ଆଛନ୍ତି କରିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଜଣେ ସୃଷ୍ଟି କଲେ “ପଥେରଦାବୀ” ଆଉ ଜଣେ କଲେ “ଲାବଣ୍ୟ” । ଜଣେ ଉଦ୍ବାଧ କଣ୍ଠରେ ଆହ୍ୱାନ କଲେ, ଯୁକ୍ତି ଭିତିରେ ଯାହା କିଛି ପୁରୁଣା ଏବଂ ଅତୀତ, ତାକୁ ଭାଙ୍ଗ, ନୈତିକତା କେବେ ଯୁକ୍ତିହାନ ହୋଇପାରେନା । ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କେଉଁଠି ଏକ ଜାଗାରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ପ୍ରଗତି ପଥରେ ଯଦି ପାଦ ବଢ଼ାଇବାକୁ ହୁଏ, ତା’ହେଲେ ସଦାସର୍ବଦା Values (ମୂଲ୍ୟବୋଧ)କୁ ଆଗେଇ ନେଇ ଯିବାକୁ ହେବ । ତୁମେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆଉ ଜଣେ ସ୍ଥିତିଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି, ଶାଶ୍ଵତ ସୌନ୍ଦର୍ୟର ଆତ୍ମଆଳରେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ରହିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଲାବଣ୍ୟର ଭଲ ପାଇବା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ତା’ର ଶତ୍ରୁତା କରୁଥିଲା । ତେଣୁ ଲାବଣ୍ୟର ପ୍ରେମ - “ପ୍ଲେଟୋନିକ” ବା କାହନିକ । ସେ କେବଳ ମସଳା ବାଟିବାର ପ୍ରୟୋଜନରୁ ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରେମ - ଯାହାକୁ ସେ ପବିତ୍ର, ଐଶ୍ୱରାୟ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ, ତା’ ହେଉଛି ଶିକାରେ ଟାଙ୍କି ଝୁଲେଇବା ପାଇଁ, କଷନା କରିବା ପାଇଁ । ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ମନେ କରୁଥିଲେ, ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ, ମଣିଷର ସ୍ଵେଚ୍ଛ, ପ୍ରେମ, ପ୍ରାତି ଓ ଭଲ ପାଇବା ଭଲି ଅନୁଭୂତି ସବୁକୁ ମଧ୍ୟ କ୍ରମାଗତଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରୁଛି । ଆଉ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ପ୍ରେମ, ପ୍ରାତି, ଭଲ ପାଇବା ଭଲି ଅନୁଭୂତି ସବୁକୁ ପ୍ଲାନ କାଳର ଉର୍ଧ୍ଵରେ ଶାଶ୍ଵତ ସୌନ୍ଦର୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାବା ଦେବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଥିଲେ realist (ବାସ୍ତବବାଦୀ), ଦ୍ୱାଦ୍ସ-ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ଯିଏ ଜୀବନକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ ଥିଲେ ଜୀବନଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ରସସ୍ରଷ୍ଟା । ଏଇଥିପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାଭାବନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ସ୍ଥାଧୀନତାର ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଜ୍ଞାନ ଦେଶ ପ୍ରେମର ସେ ଥିଲେ ମୂର୍ତ୍ତିପ୍ରତୀକ । ଆଉ ଜଣେ ତରୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଓ ଅପୂର୍ବ ବଚନ ଭଙ୍ଗମାର ଅନ୍ତରାଳରେ

ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରୁ ପଳାଯନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଏତେ ବଡ଼ Genius (ପ୍ରତିଭାଧାରୀ), ତରୁ ଜ୍ଞାନୀ ଏବଂ ତରୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ସେ escapist (ପଳାଯନପତ୍ରୀ) ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚାର ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ସେ ‘ବାଜେ କଥାର ଫୁଲଚାଷ’ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ସ୍ଵାଧୀନତାର ଆକାଂକ୍ଷା ଓ ଦେଶ ପ୍ରେମ କାହା ଅପେକ୍ଷା ବି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର କମ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିରୋଧୀ ପ୍ରଶ୍ନରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଥିଲା ଉଦାରନୈତିକ । ମୁଁ ଜାଣେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶର ଯାହା ମାନସିକତା ସେଥିରେ ମୋର ଏହି ଆଲୋଚନାରେ ହୁଏତ ଅନେକେ ଆୟାତ ପାଇବେ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିରୁପାୟ । ଯାହା ମୁଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝୁଛି, ତାକୁ ନିର୍ଭୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଆପଣମାନଙ୍କୁ କାହାକୁ ଆୟାତ ଦେବା ଏ ଆଲୋଚନାର ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ ନ୍ୟୁନ କରିବା ମଧ୍ୟ ଏ ଆଲୋଚନାର ଉଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କୁ ନ୍ୟୁନ କରିବା ମୋ ସାଧ ବାହାରେ, ଆଉ ମୁଁ କାହିଁକି ବା ତା’ ଚାହିଁକି ? ମୁଁ ଏହି ଆଲୋଚନା ଦ୍ୱାରା ଏଠାରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ନଜରୁଲ ଓ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଉତ୍ତରେ Dominant Class Character (ମୁଖ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଚରିତ୍ର)ଟି କ’ଣ ତାହା ହିଁ କେବଳ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଚାହିଁଛି । କାରଣ କବି, ସାହିତ୍ୟକ, ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ଉତ୍ତରେ Dominant Class Thinking (ମୁଖ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଚିନ୍ତା)କୁ ଠିକ୍ଭାବରେ ଧରି ନପାରିଲେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭକ୍ତ ସମାଜରେ କୌଣସି ସଂସ୍କାର, ସାହିତ୍ୟ ବା ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାର, ଇତିହାସ ଓ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଏବଂ ସଠିକ ମୂଲ୍ୟାୟନ ଅସମ୍ଭବ । ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଦର୍ଶାଇଛି ଯେ, ଆମ ଦେଶର ନବଜାଗରଣ ଯୁଗରେ, ଅର୍ଥାତ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ବୁଲ୍ଲୁଆ ଗଣତାନ୍ତିକ ବିପ୍ଳବ ଯୁଗରେ ଏକିତିହାସିକ କାରଣରୁ ଜାତୀୟ ବୁଲ୍ଲୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତରତ୍ନ ବିରୁଦ୍ଧରେ ମୂଲତଃ ଉଦାରନୈତିକ ସଂସ୍ଥାରପତ୍ରୀ ଓ ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀ (Reformist Oppositional) ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ପୁଣ୍ଡିବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗର ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଭାବାଦର୍ଶି ସବୁ ଏ ଦେଶରେ ପେଟି ବୁଲ୍ଲୁଆ ବିପ୍ଳବବାଦର ଅଭ୍ୟତ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଆମେ ଜାତୀୟ ବୁଲ୍ଲୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଏହି ଉଦାରନୈତିକ ସଂସ୍ଥାରପତ୍ରୀ ଓ ଆପୋଷମୁଖୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ । ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ନଜରୁଲ ଓ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ଚିନ୍ତା ଓ କର୍ମଧାରା ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପେଟି ବୁଲ୍ଲୁଆ ବିପ୍ଳବବାଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ।

ଯେଉଁମାନେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଭାବଧାରାରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଜୀବନକୁ

ଗଢ଼ି ତୋଳିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଚେତନା ପ୍ରଭୃତି ଯେ ଭାରତୀୟ ପୁଣିବାଦର ପରିପୂରକ ଚିନ୍ତାଚେତନା, ତା' ବିଶ୍ଵେଷଣ କରି ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ସେମାନଙ୍କର ଭାବନା ଧାରଣା ଓ ଉପଲବ୍ଧିର ଶ୍ରେଣୀଗତ ଦିଗଟି କଣ, ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାକୁ ଏମାନେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେହେତୁ ‘ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ’, ‘ଶ୍ରେଣୀ ଚିନ୍ତା’, ‘ଶ୍ରେଣୀ ଭାବନା ଧାରଣା’ ପ୍ରଭୃତି ମାର୍କବାଦୀ ତତ୍ତ୍ଵ, ସେଥିପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ମତ ଅନୁଯାୟୀ ଏସବୁ ମୂଲ୍ୟହୀନ । ଏମାନେ ମନେ କରନ୍ତି, ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରେଣୀ ପ୍ରକୃତରେ କିଛି ନାହିଁ, ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଚିନ୍ତା ହିଁ ଅସଲ କଥା । ଅଥବା ଏମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭକ୍ତ ସମାଜରେ (ଆମ ସମାଜ ଏକ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭକ୍ତ ସମାଜ) ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିର ଚିନ୍ତା, ଆମେ ଚାହୁଁ ବା ନ ଚାହୁଁ, ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀର ଚିନ୍ତା ହେବାକୁ ବାଧ । ଏ ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟକୁ ଅସ୍ଵାକାର କଲେ, ଜଣେ ତା'ର ନିଜ ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ସେ ଯେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଥାର୍ଥରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ନାହିଁ ସେହି ଶ୍ରେଣୀ ଚିନ୍ତାର ହିଁ ଶୀକାର ହୋଇପାରିପାରନ୍ତି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଭଲି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଘଟିଛି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ତେଣୁ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ମାର୍କବାଦୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏକ ସ୍ଵରରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ହିପୋକ୍ରାଟ ବା ଭଣ୍ଡ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏଭଲି ବିଶ୍ଵେଷଣ ସହିତ ମୋର ବିରୋଧ ରହିଛି । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ମନେ କରୁଥିଲି ଏବଂ ଆଜି ବି ମନେକରେ ଯେ, ସେ ଜଣେ ସତ୍ ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱୟମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ତା ନହେଲେ, ବହୁ ସତ୍ ଓ ନିଷାପର ଲୋକ, ସେମାନେ କେହି ମାମୁଳି ଲୋକ ନଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବସ୍ଵ ଦେଇପାରୁଥିଲେ-ଆମେ ନିଜ ଆଖ୍ତରେ ଦେଖିଛୁ, ସେମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ହିପୋକ୍ରାଟ ବା ଭଣ୍ଡ ହୋଇଥିଲେ ସେ ସମଗ୍ର ଦେଶକୁ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଗାଣି ଆଣିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ନଥାନ୍ତେ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଭୂମିକାର ଏଭଲି ଅତି ସରଳାକୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ସେଦିନର ବିପ୍ଳବୀ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ତତ୍ତ୍ଵଗତ ଓ ଆଦର୍ଶଗତ ନେତୃତ୍ବର ଦେବାଳିଆପଣିଆର ପ୍ରମାଣ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀ ଚରିତ୍ର ଏଭଲି ସହଜ ସରଳ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଯୋଗୁ ସେଦିନ ଆମେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ଓ ଭାବାଦର୍ଶର ପ୍ରଭାବରୁ ଦେଶକୁ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିପାରି ନ ଥିଲୁ । ଏପରି ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଅଯଥା ଛୋଟ କରିବାକୁ ଯାଇ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଗରେ ଆମେ ଆମ ନିଜକୁ ଛୋଟ କରିଛୁ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଦେହରେ ଚିକିଏ ବି ଦାଗ ପକେଇବାକୁ ବି ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ମତାଦର୍ଶ ସହ ମୋର ବିରୋଧ

ଏମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା କୌଣସି ଗୁଣରେ କମ ନୁହେଁ । ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ଦେଶର ସର୍ବନାଶ ହୋଇଛି, ଭାରତବର୍ଷର ପୁଞ୍ଜିବାଦ ସଂହତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଛି, ଏଥିରୁ ସତକଥା । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଜାଣିଶୁଣି ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ ପୁଞ୍ଜିପତିଙ୍କର ଦଲାଲି କରିଛନ୍ତି, ଏଉଳି ବିଶ୍ଵସଣକୁ ମୁଁ ଅଛି ସରଳାକୃତ ଓ ଭୁଲ ବୋଲି ମନେକରେ । ଗାନ୍ଧିଜୀ ତାଙ୍କ ମନଗଡ଼ା ଧାରଣା ଓ ବିଶ୍ଵାସ ଅନୁଯାୟୀ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଅସ୍ଥାକାର କରିବାକୁ ଯାଇ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଭାବରେ, ଅର୍ଥାତ ଶ୍ରେଣୀ ସମକ୍ରମ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଅପ୍ରିତ୍ୱ ସମକ୍ରମରେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖନ କରି କେବଳ ଦେଶ ଓ ଜନଗଣଙ୍କ କଳ୍ୟାଣ କଥା ଭାବି, ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ନିଜର ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ କର୍ମପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟରେ ସେ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରତୀୟ ପୁଞ୍ଜିପତି ଶ୍ରେଣୀର ଶ୍ରେଣୀଚିତ୍ତା ଓ ସ୍ଵାର୍ଥ ହିଁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ତାଙ୍କର Class instinct (ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରବୃତ୍ତି) ଦ୍ୱାରା ସେତକ ସହଜରେ ଧରି ପାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ପୃଷ୍ଠାପନେକତା କରିଛନ୍ତି, ଆଶାର୍ଦ୍ଦ କରିଛନ୍ତି, ସବୁ ପ୍ରକାରର ସାହାୟ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ଠିକ୍ କୁଣ୍ଡ ପାରିଥିଲେ ଯେ ଏଥରେ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷତି ନାହିଁ ବରଂ ମଙ୍ଗଳ ଅଛି । ଅଥବା ଏତେବେ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧିଜୀ ନିଜେ ତାଙ୍କର ମନନ କ୍ରିୟାର ଶ୍ରେଣୀଗତ ଦିଗଟି ଧରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଶ୍ରେଣୀ ସତେତନ ନହେଲେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରତିଭାବାନ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ ବି ଏଉଳି ଘଟିବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ଏବଂ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ତାହା ହିଁ ଘଟିଛି । ଆପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ହୁଏତ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ଆପଣମାନଙ୍କର ଭାବନା ଧାରଣା ଓ ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା ଆପଣମାନେ କୌଣସି ବିଶେଷ ଶ୍ରେଣୀର ଚିତ୍ତା ଭାବନା ଓ ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗଭାର ଭାବରେ ବିଚାର କଲେ ଆପଣମାନେ ଦେଖୁବେ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ପ୍ରତି ମୁହଁର୍ଭର୍ତ୍ତରେ କରୁଥୁବା କାମ ଓ ପ୍ରତିଫଳିତ କରୁଥୁବା ଚିତ୍ତାଚେତନା ଜାଣି ହେଉ ବା ନ ଜାଣି ହେଉ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀକୁ ସାହାୟ୍ୟ କରେ । ଶ୍ରେଣୀ ସତେତନ ହେଲେ ଆପଣ ତା' ଜାଣି ପାରିବେ । ତା' ନ ହେଲେ ପୂରା ଘଟଣାଟି ଆପଣଙ୍କ ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ଘଟିଯିବ । ଆଶାକରେ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ବିଷୟଟି କୁଣ୍ଡବା ଆହୁରି ସହଜ ହେବ । ଜଣେ ମଧ୍ୟବିତ ଘରର ପିତା ଯଦି ଦେଖନ୍ତି ତାଙ୍କର ପୁଅ ରାଜନୀତି କରିବା ପାଇଁ ମାତ୍ରିତିଛି, ତାହେଲେ ସେ ତାଙ୍କର ପୁଅକୁ ସବୁବେଳେ କହିବେ, “ଆଗେ ନିଜ କଥା ଦେଖ, ସଂସାରର ଦାୟିତ୍ୱ ନିଅ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଯଦି ନିଜ ନିଜ ସଂସାରର ଦାୟିତ୍ୱ ନିଅନ୍ତି, ସୁଖର ସଂସାର ଗଡ଼ିତୋଳନ୍ତି, ତା’ହେଲେ ତ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ହେବ; କାରଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିବାରକୁ ନେଇ ହିଁ ତ ଜାତି ।” କୌଣସି ପିତା ଯଦି ଆଉ

ଚିକିଏ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଯଦି ତାଙ୍କର ଚିକିଏ ଦେଶମୁଖୋଧ ଥାଏ, ତା'ହେଲେ ଅତି ବେଶୀରେ ସେ ତାଙ୍କର ପୁଆକୁ କହିବେ, “‘ଦେଶ କାମ କରିବା ତ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ, କିନ୍ତୁ ଆଗେ ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୁଅ, ତା’ ପରେ ଦେଶର କାମ କରୁଥା । ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ ବାପର ନାଁ ।’” ସେହି ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କର ଯଦି କୌଣସି କାରଣରୁ ଚାକିରିଟି ଚାଲିଯାଏ ସେ ଚାକିରୀ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଯଦି ତାଙ୍କୁ ଯୁନିଯନ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ସେ ଯାଇ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ଏକକ ଶକ୍ତିରେ କାମଟି ଫେରି ପାଇବା ଅସମ୍ଭବ । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଠିକ୍ ଓଳଟା କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିବ । ସେତିକିବେଳେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ହୋଇଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ମିଳିମିଶି ଲତେଇ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କଥା ସେ କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ । କହିବେ, ହାର ହେଉ ବା ଜିତ ହେଉ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଲତେଇ କରିବା ଓ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ଦରକାର । ସେତେବେଳେ ସେ କହିବେ, “‘ସମସ୍ତେ ମିଶି କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ, ହାର ଜିତରେ ନାହିଁ ଲାଜ’” । ଆମ ଦେଶରେ ବହୁଦିନରୁ ଚଳିଆସୁଥିବା ଏହି ପରିସ୍ଵର ବିରୋଧୀ ଦୁଇଟି ପ୍ରବାଦ, “‘ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ ବାପର ନାଁ’” ଆଉ- “‘ସମସ୍ତେ ମିଶି କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ, ହାର ଜିତରେ ନାହିଁ ଲାଜ’” ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ, ସମୟ ଅନୁଯାୟୀ, ଯେଉଁମାନେ ଏସବୁ କଥା କହିଥାନ୍ତି ସେମାନେ କ’ଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କର ଏ ଧରଣର କଥା ଓ ଆଚରଣ ଦ୍ୱାରା କେଉଁ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵାର୍ଥ ରକ୍ଷା ହେଉଛି ଏବଂ କିଭଳି ତା' ହେଉଛି ? ଅଧିକାଂଶ ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ଏତେ ସବୁ କଥା ସବୁ ମଣିଷ ଭାବନ୍ତି ନାହିଁ । ତା' ନହେଲେ ସେମାନେ ସହଜରେ ଦେଖୁ ପାରନ୍ତେ, “‘ସମସ୍ତେ ମିଶି କରିବା କାର୍ଯ୍ୟ, ହାର ଜିତରେ ନାହିଁ ଲାଜ’”- ଏଇ ପ୍ରବାଦଟି ଗଡ଼ି ଉଠିଛି ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ଯାଇ, ସମସ୍ତ ମଣିଷର ସମ୍ବିଳିତ ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ଵାର୍ଥର ପରିପୂରକ ହିସାବରେ, ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ବ୍ୟତୀତ ସମାଜର ବିକାଶ ଅସମ୍ଭବ, ଅଗ୍ରଗତି ଅସମ୍ଭବ, ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ ଅସମ୍ଭବ, ତେଣୁ ଏହା ହେଲା ପ୍ରଗତିର ସ୍ଵାର୍ଥର କଥା । ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଶ୍ରେଣୀ, ଶୋଷିତ ଶ୍ରେଣୀ ତାର ସଂଗ୍ରାମରୁ, ତା'ର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଏଇ କଥାଟି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ଆଉ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ନ୍ୟୁଣସ୍ଵାର୍ଥ ଗୋଷ୍ଠୀ, ଯେଉଁମାନେ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ ନିଜ ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ଜନଗଣ ଯେପରି ବିଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଜୀବନଯାପନ କରନ୍ତି, କେହି ଯେମିତି କାହା ସହିତ ମିଶି ନ ପାରନ୍ତି, ଯେପରି ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିକୌଣସି ଭାବରେ ତିଆରି

କରାଯାଇପାରେ, ତା ସେମାନେ ଚାହାଁଛି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳମାନେ ଗୋଟାଏ କଥାକୁ, ଭାବନାକୁ, ମାନସିକତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି- ତା ହେଉଛି ‘ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ ବାପର ନାଁ’, ଯିଏ ଯେମିତି ପାରୁଛି ‘ନିଜ କଥା ଦେଖ, ସବୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ ତ ସମାଜ ।’ ତାହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ଏଇ ଦୂଇଟି ପ୍ରବାଦ ପରସ୍ଵର ବିରୋଧୀ ଦୂଇଟି ଶ୍ରେଣୀମାନସିକତା ଓ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଵାର୍ଥକୁ ପ୍ରତିଫଳିତ କରୁଛି । ଅଥବା କେତେଜଣ ଲୋକ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସଚେତନ ? ତେଣୁ, ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତି ମୁହଁର୍ଭର ଆଚରଣ ଓ ଭାବନାଧାରଣାକୁ ସମାଜ ଭିତରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା Pattern କରି (ରୂପ ଦେଇ) ଚାଲିଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଯେଉଁଭଳି ଭାବରେ କଥାବାର୍ତ୍ତ କରେ, ଆଚାର ଆଚରଣରେ ଯେଉଁ ରୁଚିର ପ୍ରକାଶ ଘଟାଏ, ସେଥିରୁ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସଂଝାର ରୂପରେ ସମାଜ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିନିଯତ ପ୍ରଭାବିତ ହେଉଛି । ତେଣୁ, ମଣିଷ ନ ଜାଣି ପାରିଲେ ବି ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଲୋକର ପ୍ରତି ମୁହଁର୍ଭର କ୍ରିୟାକଳାପ ଓ ଭାବନା କୌଣସି ନା କୌଣସି ଦର୍ଶନର ଚିନ୍ତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତା ମାତ୍ରେ ହିଁ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭଳ୍କ ସମାଜରେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀ ଚିନ୍ତା । ତେଣୁ ଶ୍ରେଣୀଗତ ଚିନ୍ତାକୁ ବାଦ ଦେଇ ଆମେ ଚଳି ପାରୁନା । ଏକଥା ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସମାନଭାବରେ ସତ୍ୟ । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧିବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ ସେତେବେଳେ କହିଥୁଲି- “Gandhism is a sublimatic transformation of bourgeois class instinct; originated through the process of fusion between the senses of bourgeois moral values and the fear complex of revolution of Gandhi.” ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିଜାଶର ନିୟମଟିକୁ ଅସ୍ଵାକାର କରି ଶ୍ରେଣୀ ବିଭଳ୍କ ସମାଜରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର ଏକ ସଙ୍ଗେ କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ବୁଝୁଆ ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକର ଆବେଦନ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଶ୍ଵେଷ ମମତାବୋଧ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ପୁଣିପତି ଶ୍ରେଣୀର ବିପ୍ଳବ ଭାବି ମଧ୍ୟ ଏକ ସାଥୀରେ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ କାମ କରି ଚାଲିଥିଲା । ଫଳରେ ନିଷା ଓ ସତ୍ୟତା ସଙ୍ଗେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କଲ୍ୟାଣ କଥା ଚିନ୍ତା କଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ମତାଦର୍ଶ ଅର୍ଥାତ୍ ‘ଗାନ୍ଧିବାଦ’ର ସେ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ତା’ ବାପ୍ତବରେ ପୁଣିପତିଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ହିଁ ରକ୍ଷା କରିଛି ଓ ଆଜି ବି କରି ଚାଲିଛି ।

ଗାନ୍ଧିଜୀ ମନେ କରୁଥିଲେ, ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ମଣିଷ ସମାଜର ସମସ୍ତ ଅକଳ୍ୟାଣର ମୂଳ କାରଣ ହେଲା ଲୋଡ଼, ହୀନମନ୍ୟତା, କାପୁରୁଷତା ଓ ସର୍ବୋପରି ମଣିଷ ପ୍ରତି ମଣିଷର ଭଲ ପାଇବାର ଅଭାବ । ତେଣୁ ଉଦାରତା, ସତ୍ସାହସ, ମଣିଷ ପ୍ରତି ମଣିଷର ପ୍ରେମର ଆଦର୍ଶ ଓ ନିଃଶଙ୍କ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମନୋଭାବ ଦ୍ୱାରା ସମାଜ ଅଭ୍ୟନ୍ତରର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରି ପାରିଲେ ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଏ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ ମନେ କରୁଥିଲେ । ଏତଳି ମନେ କରିବାର କାରଣ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଧାରଣାର ବିପରୀତରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ପ୍ରଥମରୁ ହିଁ ଧରି ନେଇଥିଲେ ଯେ ମଣିଷ originally good (ଶୁଭବୁଦ୍ଧ ନେଇ ହିଁ ମଣିଷର ଜନ୍ମ) । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଏହି ଶୁଭବୁଦ୍ଧିକୁ ଶଳତାନ ଆଛନ୍ତି କରୁଛି । ଶଳତାନ ଆଛନ୍ତି କରିବା ଫଳରେ ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର, ହୀନମନ୍ୟତା, ଲୋଡ଼ ଉତ୍ସାହ ମଣିଷ ସମାଜରେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଦେଖା ଦେଇଛି । ଏହି ଧରଣର ଚିନ୍ତା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୈତିହାସିକ । ମାନବତାବାଦୀ ମୂଳ୍ୟବୋଧ ସହ ଜଣ୍ମର ଉତ୍ସାହ ସମିଶ୍ରଣ ଫଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଏହି ବିଭାବ । ଏକଠି ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ରର ଜଣ୍ମର ଉତ୍ସାହ ସମକ୍ଷରେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି କଥା କହି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଚିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଦେଖୁପାରିବେ ଯେ, ଏମିତି କୌଣସି ଜଣ୍ମର ଉତ୍ସାହ ପ୍ରାୟ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳିବ, ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଶଳତାନତ୍ତ୍ଵ ମିଶି ନାହିଁ । କାହିଁକି ଜାଣନ୍ତି ? କାରଣ ଜଣ୍ମର ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଧରିନେଲେ ହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନେହେବ ଯେ ସବୁକିଛି ଜଣ୍ମର କରାଉଛନ୍ତି, ସମସ୍ତ ଚିନ୍ତା ହିଁ ଜଣ୍ମରଙ୍କ ଚିନ୍ତା, ଚିନ୍ତା ହେଉଛି ଜଣ୍ମରଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି; "Every thing God contemplates, thinking is the contemplation of God" । ତା'ହେଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏଇଆ ହେବ ଯେ, ମୁଁ ଯାହା କରେ, ଆପଣ ଯାହା କରନ୍ତି, ଗୋରମାନେ ଯାହା କରନ୍ତି, ବିରଳା ଯାହା କରେ, ଯେଉଁମାନେ ଛଟେଇ କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଡକାଯତି କରନ୍ତି, ସେମାନେ କ'ଣ ନିଜେ କିଛି କରନ୍ତି ? କାରଣ ସବୁତ ଜଣ୍ମର ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଉଛନ୍ତି । ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ଜଣ୍ମରଙ୍କର ଅନ୍ତିଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ସେହି ଯୁକ୍ତ ଧାରାର ପରିଣତିରେ ଯେଉଁ ବିପରି ଘଟିପାରେ ସେହି ବିପରିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଜଣ୍ମରଙ୍କ ବିରୋଧୀ ସରା (anti-thesis) ହିସାବରେ ହିଁ ଶଳତାନର ଅନ୍ତିଦ୍ୱାର ସ୍ଥାନ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଥାଏ । ଜଣ୍ମର କ'ଣ ଏସବୁ ଖରାପ କାମ କେବେ କରି ପାରନ୍ତି ? ତେବେ ଏ ସବୁ ଘରୁଛି କେମିତି ? ନାଁ, ଏ ସବୁ ଶଳତାନର କାମ ? ତା' ହେଲେ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଜଣ୍ମର ଏକମାତ୍ର ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ ନୁହଁନ୍ତି । ଏସବୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ପୁଣି ଜଣ୍ମରଙ୍କ ସମକଷ anti-thesis (ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ

ବିପରୀତ ଶକ୍ତି) ହିସାବରେ ଶଳତାନ ମଧ୍ୟ ଆସିଛି ।

ଜିଶୁର ଯେମିତି ଅଛନ୍ତି, ଶଳତାନ ବି ସେମିତି ଅଛି । ଅଥବା ଦେଖାଯାଉଛି, ଜିଶୁରଙ୍କର ଏମିତି କୌଣସି କ୍ଷମତା ନାହିଁ ଯେ, ସେ ତାଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଶଳତାନ ହାତରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ । ଶଳତାନର କବଳରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବାର ଦାୟିତ୍ବ ତାଙ୍କ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ନିଜର । ଆଉ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର ମୋକ୍ଷଲାଭର କୃତିତ୍ତି ଜିଶୁରଙ୍କର । ଏତ ଏକ ଅଭୂତ କାଣ୍ଡ ! ପ୍ରାୟ ଅନୁରୂପ ଜିଶୁର ତତ୍ତ୍ଵର ବିଶ୍ୱାସୀ ହେବା ଫଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ମଧ୍ୟ ଧରି ନେଇଥିଲେ ଯେ, ମଣିଷ ଭିତରର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶୁଭବୁଦ୍ଧିକୁ ଶଳତାନ ଆଛନ୍ତି କରିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଯେତେ ସବୁ ବିପରି ।

ଶୋଷଣମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିଁ ଲୋଭର ମାନସିକତା ସୃଷ୍ଟି କରିଛି

ମଣିଷ ସୃଷ୍ଟି ହେବା ପରଠାରୁ ଧାରେ ଧାରେ ମଣିଷର ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଠ ଓ ତାର ମନନଶାଳତା ତଥା ସମାଜ ବିକାଶର ଲତିହାସଟିକୁ ଯଦି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧ ଭାବରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅନୁଧାବନ କରିଥାନ୍ତେ, ଗୋଟିଏ ମନଗଡ଼ା ଧାରଣାରୁ ସେ ଧରି ନେଇ ନ ଥାନ୍ତେ ଯେ ମଣିଷ ଜିଶୁରଙ୍କର ସର୍ବୋକ୍ଲଷ୍ଟ ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ମଣିଷର ଚିନ୍ତା କରିବାର କ୍ଷମତା, ତାର ମନ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟରେ ଜିଶୁର ହିଁ ବାସ୍ତବରେ ପରିକହନା କରନ୍ତି ବୋଲି ଯଦି ସେ ଧରି ନେଇ ନ ଥାନ୍ତେ, ଯଦି ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ ସେ ଅହେତୁକ ଜୋର ଦେଇ ନଥାନ୍ତେ, ସେ ଯଦି ଲତିହାସ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ମଣିଷର ମନନଶାଳତାର ବିକାଶ, ମଣିଷର ଭାବଗତି ଓ ନୈତିକତାର ବିକାଶ, ମଣିଷର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ଅଧ୍ୟପତନର ଲତିହାସ ଅନୁଧାବନ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତେ, ତା' ହେଲେ ସେ ସହଜରେ ଧରିପାରିଥାନ୍ତେ ଯେ, ମଣିଷର ଶୁଭବୁଦ୍ଧିକୁ ଶଳତାନ ଆଛନ୍ତି କରି ରଖିବି ବୋଲି ଲୋଭ, ହୀନମନ୍ୟତା ଓ ଶୋଷଣର ମନୋବୁଦ୍ଧି ସମାଜରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ । ସେ ବୁଝି ପାରିଥାନ୍ତେ, ଶୋଷଣମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜରେ ଶୋଷଣ କରିବାର ଉପଯୁକ୍ତ Material Condition (ବାସ୍ତବ ପରିସ୍ଥିତି) ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ପରେ ହିଁ ମଣିଷର ମାନସିକତାରେ ଶଳତାନ, ଅର୍ଥାତ୍ ଲୋଭ, ନୀତତା ଓ ଶୋଷଣ ମନୋବୁଦ୍ଧିର ଆବିର୍ତ୍ତାବ ଘଟିଛି । ଲୋଭର ମାନସିକତା ଶୋଷଣମୂଳକ ସମାଜ ସୃଷ୍ଟି କରିନାହିଁ, ବରଂ ଶୋଷଣମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଲୋଭର ମାନସିକତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇ ଚାଲିଛି ।

ଆଦିମ ମଣିଷ ସମାଜର ଲତିହାସର କେତୋଟି ପୃଷ୍ଠା ଓଳଚାଇଲେ ଏକଥାର ପ୍ରମାଣ ମିଳିବ । ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ primitive society (ଆଦିମ ଗୋଷ୍ଠୀବନ୍ଧ

ସମାଜ)ରେ ବାସ କରୁଥିଲା ସେତେବେଳର ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକର ଜତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହା ଜଣାଯାଉଛି ସେଥିରୁ ଆମେ କ'ଣ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ, ସେତେବେଳର ମଣିଷ କ'ଣ ଆଜିଭଳି ସତ୍ୟ ମଣିଷ ଥିଲେ ? ନାଁ ସେମାନେ Humanist (ମାନବତାବାଦୀ) ଥିଲେ ? ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ରବାନ୍ତ୍ରନାଥଙ୍କ ତତ୍ତ୍ଵର କୌଣସି ଖବର ରଖୁ ନଥିଲେ କିମ୍ବା ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଅହିଂସା ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ତତ୍ତ୍ଵର ବି କୌଣସି ଧାର ଧାରୁ ନଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ମାନସିକତା ପ୍ରାୟ ପଶୁଷ୍ଵରର ଥିଲା । ପଶୁଠାରୁ ଏମାନଙ୍କର କେବଳ ଏତିକି ତପାତ ହେଉଛି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜୀବଜୀନ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ସର୍ବଦା Reflex action ଅର୍ଥାତ୍ Conditioned reflex ଓ Unconditioned reflex ଏବଂ Completely subject to natural law (ପୁରାପୁରି ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ଅଧ୍ୟାନ) ହୋଇଥିଲା ବେଳେ ମଣିଷ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଵର ଉନ୍ନତତର ଗଠନ ଯୋଗୁ ତା' ଭିତରେ Power of Translation ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ଫଳରେ ତା, ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଵର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ Sensation to motor actionରୁ Process of Translation ମାରଫତରେ ପ୍ରଥମେ Perceptual knowledge ଏବଂ ସେଥିରୁ Conceptual Knowledge ଗଢ଼ି ତୋଳିବାର ଗୋଟିଏ Process (ପରିଚିତି) ମଣିଷ ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଵର କ୍ରିୟାକଳାପ ଭିତରେ କାମ କଲା । ମନ୍ତ୍ରିଷ୍ଵର ଏହି ଗଠନର ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ବାଦ ଦେଲେ ସେତେବେଳର clanର, ଗୋଷ୍ଠୀବନ୍ଦ ମଣିଷମାନଙ୍କର ମାନସିକତା ଓ ଆଚରଣ ପ୍ରାୟ ପଶୁ ପ୍ରକାଶରେ ଥିଲା । ଗୁରୁଗ୍ରାହ ଖାଦ୍ୟ ପାଇଁ ମଣିଷ ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଶୁଙ୍କ ଭଳି ଟଣାଟଣି ଓ କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି କରୁଥିଲା, ଯେପରି ରାଷ୍ଟାରେ କୁକୁର ଗୁଡ଼ିକ ଟଣାଟଣି କରି ଖାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସବେ ବି ସେସବୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭାଙ୍ଗିଯାଇ ନ ଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳେ ବି ସମାଜ ମଧ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ନଥିଲା । ପ୍ରାୟ ପଶୁଷ୍ଵରର ମାନସିକତା ଓ ଆଚରଣ ଏବଂ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଝଗଡ଼ା ବିବାଦ ଲାଗି ରହିଥିଲେ ବି ଗୋଷ୍ଠୀର ମଣିଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶୋଷଣ କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ଦେଖା ଦେଇ ନଥିଲା । ଅନ୍ୟର ପରିଶ୍ରମକୁ କାମରେ ଲାଗଇ ‘ଲାଭ’ କରିବାର ବା ‘ମୁନାପା’ ଅର୍ଜନ କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ସମାଜରେ ସ୍ଥାଯୀ ସମ୍ପର୍କର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପର୍କର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଓ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ କରିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ନାହିଁ ଏବଂ ମଣିଷର ଶ୍ରମକୁ କାମରେ ଲାଗଇ ଉପାଦନକୁ କ୍ରମାଗତ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇ ସେଥିରୁ ଲାଭ ଅର୍ଜନ କରିପାରିବା ଭଳି ଉପାଦନ ପରିଚିର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ନାହିଁ, ସେତେବେଳେ ସମାଜର ମନୋବୃତ୍ତି ସମାଜରେ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଦେଇ ନଥିଲା । ପଶୁପାଳନ ଓ ଚାଷବାସର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପାଦନ

ପଞ୍ଚତିକୁ ବଦଳାଇ ଦେଲା ଓ ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପର୍କ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପର୍କର ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଚାଷବାସ ଓ ପଶୁପାଳନରେ ମଣିଷର ଶ୍ରମକୁ କାମରେ ଲଗାଇ ସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧିର ଉପାୟଟି ଆବିଷ୍ଟତ ହେବା ପରେ ଉପାଦନର ଶୈଶବ ଅବସ୍ଥାରେ ଗୋଟାଏ ଦିଗରେ ଉପାଦନର ସ୍ଵର୍ଗତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ମଣିଷର କ୍ରମବର୍ଷମାନ ପ୍ରୟୋଜନ, ଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଦୟ ସଂଘାତ ଚାଲୁଥିଲା, ତାହା ଫଳରେ ଏହି ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଣିଷ ଚିତ୍ତରେ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ଆଲୋଡ଼ିତ ହେଲା । ଗୋଷ୍ଠୀପତିମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଷ୍ଠୀର ସର୍ବାରମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ପର୍କ ସମାନ ଭାବରେ ଭାଗ କରିନେବା ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ ଭଲଭାବରେ ମେଣ୍ଟ୍ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଯଦି ସମସ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ଜୋରଜବରଦସ୍ତି ମାଲିକ ହୋଇ ବସିପାରନ୍ତି ତେବେ ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦାସରେ ପରିଣତ କରିପାରିବେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରମକୁ କାମରେ ଲଗାଇ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନେ ଆରାମରେ ରହିପାରିବେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀପତିମାନେ ଏବଂ ଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ବଲୁଆ ଲୋକମାନେ ଜରବଦସ୍ତି ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ବାହୁ ବଳରେ ପଦାନତ କଲେ, ଦାସରେ ପରିଣତ କଲେ ଏବଂ ସମସ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ପର୍କିକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ କଲେ । ଏପରି ଭାବରେ ଗୋଷ୍ଠୀର ସମସ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଳିତ ପରିଶ୍ରମ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ପର୍କ ଧାରେ ଧାରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହେଲା । କେବଳ ଯେ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମ୍ପର୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହେଲା ତାହା ନୁହେଁ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ସୃଷ୍ଟି ହେବାରୁ ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ Matriarchal society ବା ନାରୀକୌନ୍ତିକ ସମାଜ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିଲା ଏବଂ ତା ଜାଗାରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ Patriarchal society ବା ପୁରୁଷ କୌନ୍ତିକ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା, ଯାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବି ବଳବରର ରହିଛି । ଏସବୁ ଘଟଣା ହଠାତ୍ ଦିନକରେ ଘଟିନାହିଁ । ଉପାଦନ ପଞ୍ଚତି ବଦଳିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥାତ୍ ଚାଷବାସର ପଞ୍ଚତି ଆବିଷ୍ଟତ ହେବା ଫଳରେ, ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରୁଷମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଆସିଗଲା ଏବଂ ନାରୀକୁ ସନ୍ତାନ ଧାରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ବୋଲି ଏହି ନୂତନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଶ୍ରମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ଯେହେତୁ ପଛରେ ପଡ଼ିଗଲେ, ସେହି ସୁଯୋଗରେ ପୁରୁଷ ନାରୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ ଘୋଷଣା କଲା ଏବଂ ନାରୀ ଉପରେ ତା'ର ନିଜର ଆଧୁପତ୍ୟ ଜୋରକରି ଲାଦିଦେଲା । ନାରୀ ଓ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଆଧୁପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ସଂଘର୍ଷର ଅତ୍ୟନ୍ତ କରୁଣ କାହାଣୀ ଲାଭିବାରେ ଲୁଚି ରହିଛି । ଏହି ନୂତନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବାପରେ ନାରୀ ପୁରୁଷ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ suppressed (ଅବଦମିତ) ହେଲେ ବି, ସେ କିନ୍ତୁ ଏ

ଅବସ୍ଥାକୁ ଏତେ ସହଜରେ ମାନିନେବାକୁ ଚାହିଁନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପରୁଷଶାସିତ ସମାଜର ସ୍ଵାର୍ଥ ଅନୁକୂଳରେ ନାରୀକୁ ମନାଇବା ଉଦେଶ୍ୟରେ ନାହିଁ, ଆଦର୍ଶ ଅନେକ କିଛି ସୃଷ୍ଟି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଧାରେ ଧାରେ ପୁରୁଷ ଶାସିତ ସମାଜର ନାହିଁ, ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତ୍ୱତିରେ ନାରୀ ଅଭ୍ୟସ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଏତିଲି ଭାବରେ କାଳକ୍ରମେ ନାରୀ, ପୁରୁଷର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହେଲା । ତା ପରେ ଏତିଲି ଅବସ୍ଥା ଉପୁଜିଲା ଯେ, ଆମେ ଦେଖୁବାକୁ ପାଇଲୁ ନାରୀ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ନାରୀ ସ୍ବାଧୀନତା ବିବୁଦ୍ଧରେ କଥା କହୁଛି । ତେବେ ଏହି ଇତିହାସରୁ ଦେଖାଯାଉଛି, ଉପାଦନର ସ୍ଵର୍ଗତା ଜନିତ ଅଭାବବୋଧ ମଣିଷ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସର୍ବେ ବି ଶୋଷଣ କରିବାର ବା ମୁନାଫା ଅର୍ଜନ କରିବାର ମନୋବୃତ୍ତି ସେତେବେଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ, ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପର୍କର ରୂପ ନ ନେଇଛି ଏବଂ ମଣିଷର ଶ୍ରମକୁ କାମରେ ଲଗାଇ ଉପାଦନ ବୃଦ୍ଧି ଓ ଲାଭ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଆବିଷ୍ଟତ ନ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଆଦିମ ଗୋଷ୍ଠୀବନ୍ଧ ସମାଜ (Clan communist society)ର ଜଙ୍ଗଳୀ ମଣିଷ, ହଜାର ଅଭାବବୋଧ ଥିବା ସର୍ବେ ବି ଯେଉଁଠି ଶୋଷଣ କିଭାବି ହୁଏ ଜାଣି ନ ଥିଲେ, ଆଜିର ସତ୍ୟ ମଣିଷ ସେଠି ମାନବତାବାଦୀ, ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶୋଷଣର ମନୋବୃତ୍ତି, ଲୋଭ ଓ ହୀନମନ୍ୟତାରୁ ବହୁ ପ୍ରକାର ପଢ଼ନ୍ତି ଓ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଅନୁସରଣ କରିବା ସର୍ବେ ବି କୌଣସିମତେ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରୁ ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ କ’ଣ ? କାରଣ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଉପାଦନର ଚରିତ୍ର, ଉପାଦନ ପଢ଼ନ୍ତି ଏବଂ ଉପାଦନ ସମ୍ପର୍କ ହିଁ ଆଜି ସମାଜର ସବୁ ପ୍ରକାର ଜୁଲୁମ, ଅତ୍ୟାଚାର ଓ social injustice (ସାମାଜିକ ଅବିଚାର)ର ମୂଳ କାରଣ ହୋଇଥିବାରୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହି ମନୋବୃତ୍ତି ଓ ମନୋଭାବ ସବୁ ଅହରହ ଜନ୍ମ ନେଇଚାଲିଛି । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଯଦି ତର୍କ ଖାତିରରେ ଧରି ନିଆୟାଏ ଯେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଫଳରେ ଅନେକ ସାଧ ସାଧନା କରି ସାମୟକରାବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଲୋକ ଏତିଲି ମନୋବୃତ୍ତି କବଳରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛନ୍ତି ତାହା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଏହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସଂଶୋଧନ କରୁ କରୁ ଏହା ଭିତରେ ସମାଜ ଅଭ୍ୟସରରେ ଥିବା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣମୂଳକ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅବଶ୍ୟକ୍ୟାବୀ ଫଳସ୍ଵରୂପ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ପୁଣି ଏହି ମନୋଭାବ ନୂଆକରି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଯାଇଛି । ସୁତରାଂ ଏହା ଏକ ଧରଣର Fetishism । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ପଢ଼ନ୍ତିରେ ଏହି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବରଂ ଏହି ପଢ଼ନ୍ତି ହିଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବଂଚାଇ ରଖିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରୋକ୍ଷ ଓ

ସୁନ୍ଦରାବରେ ସାହାୟ୍ୟ କରୁଛି । ଅତୀତରେ କରିଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ବି କରୁଛି । ପରୋକ୍ଷ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ହେଉଛି ବୋଲି ଆଦର୍ଶଗତ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଆହୁରି ମାରାମାକ । କାରଣ ପୁରାପୂରି ଶ୍ରେଣୀ ସଚେତନ ନ ହେଲେ ଜନସାଧାରଣ ଏହାର ସଠିକ୍ ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଦର୍ଶଣ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ।

ମଣିଷର ଯେକୌଣସି ମନୋବ୍ରତ ଏବଂ ଚିନ୍ତାଚେତନା ଯେ ଶାଶ୍ଵତ ବା ଚିରତନ ନୁହେଁ ଏବଂ ଯେକୌଣସି ଚିନ୍ତାଚେତନା ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଗଢ଼ିଉଠିବା ପାଇଁ ବାଷ୍ପବ ପରିମ୍ବିତି (material condition)ଟି ଯେ ସମାଜରେ ପ୍ରଥମେ ଗଢ଼ିଉଠିଥାଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ଏସବୁ ଗଢ଼ିଉଠେ, ଏହି ସତ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ହେବା ଫଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ସମାଜର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶର ନିୟମ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶର ନିୟମକୁ ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ସ୍ଥାଭାବିକ ପରିଣତିରେ ବିପୁଲବର ଆୟାତରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉଛ୍ଵେଦ ଓ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଏକମାନ୍ୟକର୍ତ୍ତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସମ୍ପର୍କତ ସତ୍ୟଟିକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ଗାନ୍ଧିଜୀ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ମଣିଷର ମନୋବ୍ରତ ଓ ମନୋଭାବସବୁ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଉପାଦନ ପରିଷତ୍ତି ଓ ଜୀବନଧାରାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବଦଳିଯାଏ ଓ ନୂତନ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ନୂତନ ଉପାଦନ ପରିଷତ୍ତି ଓ ନୂତନ ଉପାଦନ ସମ୍ପର୍କକୁ ଡିରିକରି ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ମନୋବ୍ରତ ଓ ମନୋଭାବ ସବୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ଏହିଭଳିତାବରେ ସମାଜ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭିନ୍ନ ହେବା ପରାମର୍ଶ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଅଗ୍ରଗତି ଓ ବିକାଶ ପଥରେ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥା ତା'ର ରୂପ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି କରି ଆଜିର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ ଆଜି ଚରମ ଏବଂ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ରୂପ ଧାରଣ କରିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଆଦର୍ଶଗତ ଓ ସଂସ୍କୃତିଗତ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ତାକୁ ମତବିରୋଧ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରକଟିତ ହେଉଛି, ତାହା ଆଜି ଆମ ସମାଜର ବୁଝୁଆ ଓ ସର୍ବହରାର ତାକୁ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରତିଫଳନ ମାତ୍ର ।

ମୁଁ ଆଗରୁ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖାଇଛି ଯେ, ଗାନ୍ଧିଜୀ ଶ୍ରେଣୀ ସଚେତନ ନ ହେବା ଫଳରେ ତାଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ତାଙ୍କର ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଭାବନା ଧାରଣା ସବୁ ପ୍ରଧାନତଃ କାମ କରିଛି । ଫଳରେ ଧର୍ମ ଓ ଭାରତୀୟ ଐତିହ୍ୟବାଦ ସହିତ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦର ଭାବନା ଧାରଣାକୁ ମିଳେଇ ଯେଉଁ ମତବାଦ ସେ ଗଢ଼ି ତୋଳିଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ପରିଷତ୍ତି ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ, ସେଥିରେ

ଦେଶର ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ସାଧନ କରିବାର ଶତ ଇଚ୍ଛାସଭେ ବି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ପୁଞ୍ଜିପତି ଶ୍ରେଣୀର ସ୍ଵାର୍ଥ ସଂହତ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଗଲେ ଏବଂ ସବୁ ଘଟଣା ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ଘଟିଗଲା । ଏଥୁପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଅନେକାଂଶରେ କୁସଂସ୍କାରାଳ୍ମନ୍ ସ୍ବେହମନ୍ୟ ମାତା ଭକ୍ତି, ଯାହାର ଧାରଣା ତା'ର ଅସୁସ୍ତ ସତ୍ତାନକୁ ବିଦେଶୀ ମେଲ୍ଲମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବ ଖାଇବାକୁ ଦିଆଗଲେ ସେ ମରିଯିବ । ଛୁଆକୁ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ କଠୋର ଉପବାସ, ଆହୁ ତ୍ୟାଗ ଓ ନିଷା ଦ୍ୱାରା ଇଷ୍ଟ ଦେବତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାକୁ ହେବ; କାରଣ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଗୃହ ଦେବତା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି, ଆହୁ କଲୁଷିତ ହୋଇଛି, ତେଣୁ ତାକୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, କଠୋର ଆହୁତ୍ୟାଗ ଓ ଉପବାସ ଦ୍ୱାରା ନୈତିକ ଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହି ଉପମାଟି ଦ୍ୱାରା ମୁଁ କେବଳ ଏହି କଥାଟି କହିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ନିଜେ ଯାହା ଭାବିଥାନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ତାଙ୍କର ରାସ୍ତାଟା ଭୁଲ । ସେ ରାସ୍ତାଟା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେ କୁର୍ରୁଆ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଵାର୍ଥକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବ, ଏ କଥା ସେ ବୁଝିପାରି ନ ଥିଲେ । ରୋମାରୋଲୀା ଥରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ, “ଆପଣ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ଯେ, ଆପଣଙ୍କର ସତ୍ୟାଗ୍ରହ ଆଦୋଳନ ଦ୍ୱାରା ମାଲିକମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଆପଣଙ୍କ ରାସ୍ତାକୁ ନେଇ ଆସିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ, କାରଣ ମାଲିକମାନେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ । କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ଏ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯଦି ଇତିହାସର ଧାରାରେ ଫଳପ୍ରସୁ ନ ହୁଏ, ସେମାନେ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ କଥାରେ ନ ଆସନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଆପଣ କ'ଣ କରିବେ ?” ମୋର ସେତେଦୂର ମନେ ପଡ଼ୁଛି ଏବଂ ମୁଁ ଯଦି ଭୁଲ କହୁ ନ ଥାଏ, ତାହେଲେ ଗାନ୍ଧିଜୀ କହିଥିଲେ, “ସେମାନେ ଯଦି ନ ଆସନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଏହି ପରୀକ୍ଷା ଯଦି ବ୍ୟର୍ଥ ହୁଏ, ମୁଁ ସେତେବେଳେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ରହିବି ଏବଂ ରକ୍ତାଙ୍ଗ ବିପ୍ଳବର ପଥ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିବି ।” କିନ୍ତୁ “ଯଦି ସେମାନେ ନ ଆସନ୍ତି”- ଏଇ କଥାଟି ଗାନ୍ଧିଜୀ ସାରାଜୀବନ ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵ ଓ ସଂଗ୍ରାମ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଯୋଗ କରି ମଧ୍ୟ ମିମାଂସା କରି ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଏହି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ଯେ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା ତା' ମଧ୍ୟ ସେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ଏବଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ବିପ୍ଳବୀ ଆଦୋଳନରେ ସାମିଲ ହେବା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଆଉ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । କାରଣ ଏ ପଦ୍ଧତିରେ ପରୀକ୍ଷା - ନିରୀକ୍ଷାର କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାମାରେଖା ନାହିଁ । ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ, ଏହା ଏକ ଧରଣର fetishism । ତା' ହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, କଠୋର ନିଯମାନ୍ତ୍ରବର୍ତ୍ତିତା,

ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଓ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ମନୋଭାବ ଦ୍ୱାରା ସମାଜର ମଣିଷର ନୈତିକ ଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଅସୀମ ସାହସର ସହିତ ଅହିଂସା ସଂଗ୍ରାମ ପଥରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ହେବ ଏ ସବୁ ତରୁ ବୁର୍ଜୁଆ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଵାର୍ଥର ହିଁ ପରିପୂରକ । ଏ ତରୁ ଦ୍ୱାରା ଗାନ୍ଧିଜୀ ନିଜକୁ ବି ଠକିଛନ୍ତି, ଦେଶ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଠକେଇଛନ୍ତି । ନୈତିକ ଚରିତ୍ରକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେବ, ଏ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହ ଆମର ବିରୋଧ ନାହିଁ । ବିରୋଧ ଦେଖା ଦେଉଛି, ନୈତିକତାର ପ୍ରକୃତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବ୍ୟାପାରରେ । ସେ ନୈତିକତାର ଧାରଣା କ’ଣ, ଯାହାକି ସମାଜ ପ୍ରଗତିର ପରିପୂରକ, ଆଜି ଏହି ବୃଦ୍ଧାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ ଯୁଗରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ଓ ଶୋକିତଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ସହାୟକ ଓ ପରିପୂରକ । ବିରୋଧ ଦେଖା ଦେଉଛି ପ୍ରକୃତରେ ଏଇଠି । ଗାନ୍ଧିଜୀ ମଣିଷର ନୈତିକତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଶ୍ରେଣୀ ନିରପେକ୍ଷ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ ସହିତ ସମ୍ପର୍କହୀନ ଏକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବା ନୈତିକତା ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ, ଆମେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ନୈତିକତାର ସମସ୍ତ ଧାରଣାକୁ ଶ୍ରେଣୀ ଭାବନା ଧାରଣା ବୋଲି ମନେକରୁ । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୁଁ ଗୋଗାଏ କଥା କହି ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଯେଉଁ ସବୁ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ବିପ୍ଳବୀ ସ୍ଥୋଗାନର ଆତ୍ମାଳକରେ ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ଏକାବେଳକେ ଉତ୍ତାଇ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି ବା ନ୍ୟୁନ କରି ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜକୁ ବି ଅଧ୍ୟପତିତ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅଣ୍ଣା ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଛନ୍ତି । ବିପ୍ଳବୀ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟରେ ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଏତଳି ବିଭ୍ରାନ୍ତ ମୁଁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି । ଏହିଭଳି ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ସହ ଆମର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ ।

ନୈତିକତାର ସଙ୍କଟ ହିଁ ଦେଶର ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସମ୍ବୂଧନର ମୁଖ୍ୟ ବାଧା

ତେଣୁ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଗଢ଼ି ତୋଳିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବୁର୍ଜୁଆ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବିବୁଦ୍ଧରେ ନିରଳସ ସଂଗ୍ରାମ କରିଯିବାକୁ ବନ୍ଦପରିକର, ସେମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ଆଜି ସବୁଠୁ ବଡ଼ ହୋଇ ଦେଖା ଦେଉଛି, ତାହା ହେଉଛି ଦେଶବ୍ୟାପୀ ନୈତିକତାର ସଙ୍କଟ । ଘର ଭାଙ୍ଗୁଛି, ପରିବାର ଭାଙ୍ଗୁଛି, ଛୁଆକୁ ମଣିଷ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ରାଜକ୍ଷେତ୍ରର ଚେଲା ହୋଇଯାଇଛି । ନ ହେଲେ ତ ଦେଖାଯାଉଛି ସେ ଗାଆଁରେ କୌଣସି ତଥାକଥତ ‘ଗୁରୁ’ର ଚେଲା ବନିଯାଇଛି । ଆଜିକାଲି ଗୋଗାଏ କଥା ପ୍ରାୟତଃ ଶୁଣାଯାଉଛି, ତା ହେଉଛି

‘ଗୁରୁ’ । ସହରର ପ୍ରତି ବନ୍ଧୁରେ ତଥାକଥୁତ ‘ଗୁରୁ’ଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେଉଛି । ଆପଣଙ୍କର ପିଲା, ଆପଣ ତା’ ପାଇଁ ଘରସଂସାର କଲେ, ରାଜନୀତି କଲେ ନାହିଁ । କାରଣ ରାଜନୀତି କରି କିଛି ହେବନାହିଁ । ଆପଣ କେତେ କଷମା ଓ ସ୍ଵପ୍ନ ନେଇ ପିଲାପିଲିଙ୍କୁ ମଣିଷ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ, କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ପୁଅ ହେଲା ଏକ ପ୍ରକାର ଆଉ ଝିଅଟି ହେଲା ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର । ଜଣେ ରାଜକାପୁରର ତେଳା ଓ ଆଉ ଜଣେ ଅନ୍ୟକୌଣସି ଏକ ସିନେମା ଆର୍ଟିଷ୍ଟର ଫ୍ୟାନ । ଯିଏ ଯାହାଉଳି । ଏତଳି ଘରୁଛି କାହିଁକି ? ପ୍ରେମ ଭଲପାଇବାରେ ବି ଆଜି କୌଣସି ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । କେତେ କଷମା ନେଇ ଜଣକୁ ହୁଏତ ଭଲପାଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ କୁମେ ସେସବୁ ମଉଳି ଯାଉଛି । କେଉଁଠି ଯେମିତି ଗୋଟିଏ କ’ଣ ଅଭାବ ରହିଯାଉଛି । କ’ଣ ଗୋଟିଏ ଯେମିତି ନାହିଁ । ଏସବୁ କଥା ମୁଁ କହୁଛି, କାରଣ ମୁଁ ଆମର ସମାଜଟାକୁ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି, ଏହାର ମଣିଷଙ୍କୁ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଅଧ୍ୟକାଂଶଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ ମନେ ହୁଏ କ’ଣ ଯେମିତି ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତ ବ୍ୟଥା ସେମାନେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା ବହନ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଏହି ଯେ ‘ସେଜୋଫ୍ରେନିଆ’ର ପ୍ରାବଳ୍ୟ, ଏତେ (mental disorder) ମାନସିକ ଅସୁସ୍ଥତା ମଣିଷ ଭିତରେ କୁମେ କୁମେ ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ତା’ର କାରଣ କ’ଣ ? ଆର୍ଥିକ ପ୍ରାଚୁର୍ୟ ଭିତରେ ବି ମଣିଷ ଯେମିତି ଗୋଟିଏ ଗୋପନ ବ୍ୟଥା ବହନ କରିଚାଲିଛି, କ’ଣ ଯେମିତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ମଣିଷ କୌଣସିମତେ ପଇସା ରୋଜଗାର ନିଶାରେ, Comfort(ଆରାମ) ଭିତରେ, ନାଇର୍ କ୍ଲୁବ ଭିତରେ, ମଦ ଖାଇ ନର୍ତ୍ତ(ସ୍ନାଯୁ)କୁ Artificially Stimulate (କୃତିମ ଉପାୟରେ ଉରେଜିତ) କରି ନାନା ଭାବରେ ନିଜକୁ ବ୍ୟଷ୍ଟ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ସାରା ଦେଶର ମାନସିକତାରେ ଏକ ଅସ୍ତ୍ରୀର ଚିତ୍ତଭାର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯାଉଛି । କେଉଁଠି ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ଏହା କ’ଣ ସୁସ୍ଥତା ? ଆପଣମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ଭାବକ୍ରି ପଇସା ହେଲେ ଆପଣଙ୍କର ଅଭାବ ଘୁଞ୍ଚିଯିବ, ଶାନ୍ତି ଫେରି ଆସିବ । କିନ୍ତୁ ଚିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଦେଖିପାରିବେ, ହୁଜାର ପଇସା ରୋଜଗାର କରି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିବାରରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ତା’ ନହେଲେ ପଇସାବାଲା ରାତିସାରା ନାଇର୍ କ୍ଲୁବରେ ମଦଖାଇ ନଚାନଚି କରି ଅହେତୁକ ଭାବରେ ନିଜର ସ୍ନାଯୁକୁ ଉରେଜିତ କରୁଥାନ୍ତେ କାହିଁକି ? ପ୍ରକୃତରେ ଘରେ ସେମାନଙ୍କର ଶାନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଭାବକ୍ରି ଏତେ ଶାଘ୍ର ଘରକୁ ଯାଇ କ’ଣ କରିବେ ? ଘରେ ହୁଏତ ଯାଇ ଦେଖିବେ, ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ କାହା ସଙ୍ଗେ କେଉଁଠି ନାଇର୍ କ୍ଲୁବରେ ଫୂର୍ର କରିବାକୁ ଯାଇଛି । ଉପର ମହଲରେ ଥିବା ଅଧ୍ୟକାଂଶଙ୍କର ଏହି ଅବସ୍ଥା, ଯେଉଁ ମହଲକୁ ଯିବାପାଇଁ ଆପଣଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧ୍ୟକାଂଶ ହିଁ ସବୁକିଛି ଭୁଲିଯାଇ ଦିନରାତି ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା କରି

ଚାଲିଛନ୍ତି । ରିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ ଆପଣମାନଙ୍କ ଆଖୁରେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡ଼ିବ ଜଣେଲେକରୁଆଳ, ଶିକ୍ଷିତ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଜିକାଲି Indifferent Attitude Towards Social Problems (ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ପ୍ରତି ବିତ୍ତମୁହତା) କୁମେ ବଡ଼ ଚାଲିଛି । ମଣିଷ କୁମେ କୁମେ ଯେମିତି ଆତ୍ମକେନ୍ଦ୍ରିକ, ଆତ୍ମସର୍ବସ୍ଵ ଓ ହାମବଡ଼ା ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ବୁଦ୍ଧିଆ ଶ୍ରେଣୀର ଶାଶ୍ଵତ ଓ ବିଶ୍ଵତ ସୌନ୍ଦର୍ୟବୋଧ ଓ ବିଶ୍ଵତ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଭାବ, ଜୀବନ ବିମୁଖ, ସଂଗ୍ରାମ ବିମୁଖ, ପଳାୟନପର୍ବୀ ଓ କଞ୍ଚନାବିଳାସୀ ମାନସିକତାକୁ କ୍ରମାଗତଭାବେ ଜନ୍ମ ଦେଇଚାଲିଛି । ତାକୁ ଶ୍ରେଣୀସଂଗ୍ରାମ ଓ ଆଜିର ସମସ୍ୟା ସଙ୍କୁଳ ଜୀବନର ଜଟିଳ ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ଆଜି ‘ସେଜୋଫ୍ରେନିକ ପରସ୍ଥନାଲିଟି’ର ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଏହିଭଳି କାଞ୍ଚନିକ ଭାବନା ଧାରଣା ଅର୍ଥାତ୍ ଫ୍ୟାନ୍ଟାସୀ(fantasy)ର ଜଗତରେ ଆଜିକାଲି ଅନେକ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ତାକୁରମାନଙ୍କୁ ଯଦି ପଚାରାୟାଏ, ତାହେଲେ ଦେଖିବେ ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ କହିବେ ଯେ, ମଣିଷର ନୈତିକତାର ମାନକୁ ଆମେ ଏପରି ସ୍ମୂରତ ଏବଂ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥାନରେ ଆଣି ଥୋଇଦେଇଛୁ ଯେ, ଏତେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ସର୍ବେ ବି ଆଜିକାଲି ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କ ଭିତରେ ଅସ୍ଵାଭାବିକ ଆଚରଣ (Abnormality) କ୍ରମଶାଖ ବଡ଼ ଯାଉଛି, ସେଜୋଫ୍ରେନିକ ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଡ଼ ଚାଲିଛି, ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବ (Split personality)ମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବଡ଼ ଚାଲିଛି । ମଣିଷ ଆଜି ଯେମିତି ବାସ୍ତବତା (Reality) ଠାରୁ ମୁହଁ ଲୁଚାଇ ପଳାୟନ କରୁଛି । ଆନନ୍ଦର ବିଶ୍ଵୟ ବୋଲି ଯାହାକୁ ସେ ଭାବୁଛି, ବାସ୍ତବରେ ତା’ ସେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସୁଖ ଓ ଆନନ୍ଦ ତା’ର ସ୍ଵପ୍ନ ଓ କଞ୍ଚନାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ବାସ୍ତବରେ ଜୀବନ ହୋଇଛି, ଆନନ୍ଦ ବର୍ଜିତ ଓ ରସହାୟନ । ଏଭଳି କାହିଁକି ହେଉଛି ? କାରଣ, ପୁରୁଣା ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଆବେଦନ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅନେକ ଆଗରୁ ପ୍ରାୟ ନିଃଶେଷିତ ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ବୁଦ୍ଧିଆ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବି ଆଜି ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ନିଃଶେଷିତ । ଅଥଚ, ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ବିପୁଲୀ ମତାଦର୍ଶ ଓ ନୃତ୍ୟନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ସମାଜ ଜୀବନରେ ଆଜି ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ବିପ୍ରାର କରି ନ ପାରିବା ଫଳରେ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଶୂନ୍ୟତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି- ତାରି ଫଳରେ ଦେଶର ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଇ ସର୍ବାମୂଳ ସଙ୍କଟ ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସାମାଜିକ ଓ
ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପୁଲବର କାର୍ଯ୍ୟଟି ଅବହେଳିତ

ନୈତିକତାର ଏହି ସର୍ବାତ୍ମକ ସଙ୍କଟ, ସମାଜର ସବୁଠାରୁ ତଳଷ୍ଟରର, ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ, କ୍ଷେତ୍ର ମନ୍ତ୍ରିରୀଆ, ଗରିବ ଚାଷୀ, ଭାଗଚାଷୀ, ଆର୍ଥିକ ଦିଗରୁ ଯେଉଁମାନେ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଅଭାବଗ୍ରହ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିନ୍ତୁ ଏ ସଙ୍କଟ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏତେ ତୀବ୍ର ଆକାର ଧାରଣ କରି ନାହିଁ । କାରଣ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପୁରୁଣା ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ପୁରାପୁରି ନିଃଶେଷିତ ନ ହୋଇ କିଛିଟା କାମ କରି ଚାଲିଛି । କିନ୍ତୁ ଅତି ଶାସ୍ତ୍ର ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନର ବିସ୍ତୃତି ସାଧନ ଓ ତୀବ୍ରତା ବୃଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଯଦି ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀ ଆଦୋଳନର ପରିପୂରକ କୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରାନ୍ୟାଏ, ତେବେ ଏମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ନୈତିକତାର ସଙ୍କଟ ବ୍ୟାପକ ଆକାରରେ ଦେଖାଦେବ ଏବଂ ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀଙ୍କ ବିପ୍ଳବୀ ସଂଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଭିତରୁ ପଙ୍କୁ କରିଦେବ । କାରଣ, ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଶ୍ରେଣୀ ଶୋଷଣର କ୍ରମଶଃ ତୀବ୍ରତା ବୃଦ୍ଧି, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ସାରା ଦେଶରେ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଶୁନ୍ୟତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ତା' ଫଳରେ ଜତିମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ପୁରୁଣା ନୈତିକ ଚିତ୍ର ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାରିଛି ।

ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଦୋଳନ ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀତୀୟ ଅଭ୍ୟୁତ୍ୟାନ ଯୁଗରେ ଯେଉଁ ବୁଦ୍ଧିମୁଖୀ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଧାରା ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଥିଲା, ତା ଭିତରେ ଦୁଇଟି ଧାରାର କଥା ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛି । ଗୋଟିଏ ଧାରାରେ ଭାବତୀୟ ଏତିହ୍ୟବାଦ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସହିତ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ସମ୍ବନ୍ଧର ଘଟିଛି । ଫଳରେ ଏହା ପଙ୍କୁ, ପଳାଯନପର୍ମୀ ଜାଗର୍ଣ୍ଣ ମାନବତାବାଦ ଥିଲା । ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହା ଥିଲା ଉଦାରନୈତିକ, ଆପୋଷମୁଖୀ, ସଂସ୍କାରପର୍ମୀ ଓ ବିରୁଦ୍ଧବାଦୀ । କିନ୍ତୁ ଏଇଟା ହିଁ ଥିଲା ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଦୋଳନ ଯୁଗରେ ଏ ଦେଶର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନରେ ପ୍ରଧାନ ଧାରା । ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏ ଧାରାର ନେତୃତ୍ବ ଦେଇଥୁଲେ ଯଥାକ୍ରମେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଓ ରବାନ୍ଦ୍ରନାଥ । ଏହିଧାରା ପାଖାପାଖୁ ଏ ଦେଶରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାରା ଥିଲା, ଯାହା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗର ଯୌବନୋଦୀୟ ଓ ବିପ୍ଳବାନ୍ତକ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଧାରା । ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ହିଁ କହିଛି, ଯାହାର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଥିଲା ଏ ଦେଶରେ ପେଟିବୁଦ୍ଧିମୁଖୀ ବିପ୍ଳବବାଦର ଅଭ୍ୟୁତ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ ଯାହା ମୂଳତଃ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଦିଗରୁ ଥିଲା ସଂଶୟବାଦୀ(Agnostic) ଓ ଧର୍ମନିରପେକ୍ଷ ଏବଂ ସାମ୍ବାଜ୍ୟବାଦ, ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ଓ ଧର୍ମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପୋଷହୀନ । ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନରେ ଏଇ ଧାରାର ନେତୃତ୍ବ ଦେଇଥୁଲେ

ସେତେବେଳେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଏବଂ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ । ସେତେବେଳେ ଗାନ୍ଧିଙ୍କ ସହିତ ରବୀନାଥଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଘନିଷ୍ଠତା ଏବଂ ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସହ ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର ଓ ବଞ୍ଚିଲାର ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଓ ଘନିଷ୍ଠତାର ଖବର ଯେଉଁମାନେ ରଖନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏ ସତ୍ୟ ପରିଷାର ହୋଇଯିବ । ସମଗ୍ର ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଯୁଗରେ ଜରାଗ୍ରସ୍ତ ଆପୋଷମୁଖୀ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଧାରାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଯୋଗୁ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବର କର୍ମସୂଚୀ ମଧ୍ୟରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର କର୍ମସୂଚୀକୁ ଆମେ ସଂମୂଳ କରି ପାରି ନାହୁଁ । ଏହା ହିଁ ଥିଲା ସମଗ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଦୁର୍ବଲତାର ପ୍ରଧାନ ଦିଗ । ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଭାବରେ ଏହାର ବିଶେଷ ବିରୋଧୀତା କରିବା ସମ୍ଭବ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ ଅବହେଲାରେ ପରିଚ୍ୟକ ଓ ଭୁଲୁଣ୍ଡିତ ସାଂସ୍କୃତିକ-ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଝଣ୍ଟାଟିକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵକୁ ତୋଳି ଧରିବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ନେତୃତ୍ବ ଜାତୀୟ ବୁନ୍ଦୁଆଶ୍ରେଣୀ ହାତରେ ଥିବା ଫଳରେ ଏ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୃଦ୍ଧ ସଫଳ ନ ହେଲେ ବି ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ହଜାର ତୁଟିବିଚ୍ୟୁତି ଓ ଦୁର୍ବଲତା ଭିତରେ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶର ଏହା ହିଁ ଥିଲା ବଳିଷ୍ଠତାର ଦିଗ । ଏହି ଦୁର୍ବଲତା ଓ ବଳିଷ୍ଠତା ଦୁଇଟି ଦିଗକୁ ନେଇ ଏ ଦେଶର ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ଭିତି କରି ଯେଉଁ ନୂତନ ନୈତିକତାର ମାନ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା, ତାହା ହିଁ ସେବିନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଶୋଷଣ ଓ ସାମନ୍ତତାନ୍ତିକ ସମାଜର ସବୁ ପ୍ରକାର ରକ୍ଷଣଶାଳତା, କୁସଂସ୍କାର ଓ ଧର୍ମାନ୍ତରା ବିରୋଧୀ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜନମାନସକୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା । କାରଣ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦ ସେବିନ ଥିଲା ଦେଶର ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ସମାଜ ପ୍ରଗତିର ପରିପୂରକ । ଜାତୀୟ ସ୍ଵାଧୀନତା ପାଇବା ପରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ରାଷ୍ଟ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କାଏମ ଓ ପୁଣ୍ଡିବାଦ ସଂହତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଦିନର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା, ତା'ର ପ୍ରଗତିର ଚରିତ୍ର ହରାଇ ଆଜି ଶ୍ରମିକ ଓ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ଓ ଶୋଷିତଶ୍ରେଣୀର ତେତନାକୁ ବିପଥଗାମୀ କରିବା କାମରେ ଶୋଷକ ବୁନ୍ଦୁଆଶ୍ରେଣୀ ହାତରେ ଆଦର୍ଶଗତ ହତିଆରରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ଏଥୁରେ ଆଶ୍ରୟ ହେବାର କିଛି ନାହିଁ । ଏହିଭଳିଭାବରେ ହିଁ ଜତିହାସରେ ଦିନେ ଯେଉଁ ମତବାଦ ସମାଜର ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଶୋଷିତଶ୍ରେଣୀର ସଂଗ୍ରାମର

ପରିପୂରକ ହିସାବରେ ଗଢ଼ି ଉଠେ, ତାହା ହିଁ ଆଉ ଦିନେ ଉପାଦନର ବିକାଶର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷ ଔତ୍ତିହାସିକ ପ୍ରତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ପରିବର୍ତ୍ତତ ଅବସ୍ଥାରେ, ଶୋଷିତଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ନୂତନ ଆବଶ୍ୟକତା ପରିପ୍ରେକ୍ଷିରେ ତା'ର ପୂର୍ବ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚରିତ୍ର ହରାଇ ଶୋଷକଶ୍ରେଣୀ ହାତରେ ସୁବିଧା(Privilege)ରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଉପାଦନର ବିକାଶର ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଔତ୍ତିହାସିକ ପ୍ରତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ବିଶେଷ ପ୍ରତରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ ଥିଲା ଦେଶର ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମୂଳ ରାଜନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମ, ସେତେବେଳେ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦ ସହିତ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜବାଦୀ ମତାଦର୍ଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାଲିଥିବା ଲଢ଼େଇ ଥିଲା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜନଗଣଙ୍କ ଉପରେ ନେବୃତ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଲଢ଼େଇ । ରାଜନୈତିକ ମତାଦର୍ଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦ ଉପରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜବାଦର ନେବୃତ୍ତ (Hegemony) ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଲଢ଼େଇ ଚାଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ମନେରଖିବା ଦରକାର ଯେ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ସାମନ୍ତତତ୍ତ୍ଵ ବିରୋଧୀ ସଂଗ୍ରାମର ପରିପ୍ରେକ୍ଷାରେ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ତା'ର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚରିତ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହରାଇ ନ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆଜି ଉପାଦନର ବିକାଶର ଆଉ ଏକ ଭିନ୍ନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁ ବିଶେଷ ଔତ୍ତିହାସିକ ପ୍ରତରେ ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀ ସହ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଦୃଦ୍ଧ ହିଁ ସାମାଜିକ ଦୃଦ୍ଧ ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ଦୃଦ୍ଧ ହିସାବରେ ଦେଖାଦେଇଛି ଏବଂ ଯେଉଁଠି ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀ ଶାସନ ଓ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମର ସ୍ଵାର୍ଥ ସାରା ସମାଜର ପ୍ରଗତିର ସ୍ଵାର୍ଥ ସହ ଔତ୍ତିହାସିକ ନିଯମରେ ଓଡ଼ିପ୍ରେତ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ, ସେଠି ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦ ତା'ର ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା କେବଳ ଯେ ଆଜି ତା'ର ପୂର୍ବର ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଚରିତ୍ର ହରାଇ ବସିଛି ତାହା ନୁହେଁ, ଶ୍ରମିକ-ଚାଷୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆଦର୍ଶଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଜି ତାହା ପ୍ରଧାନ ବାଧାସ୍ଵରୂପ ଠିଆ ହୋଇଛି । ତେଣୁ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ମାନଚିକୁ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚତର ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ରଖିଗଲେ ଆଜିର ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତତ ଅବସ୍ଥାରେ ସେହି ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯଦି ଜାବୁଡ଼ିଧରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ, ତାହା ଆପଣମାନଙ୍କୁ କ୍ରମାଗତ ତଳକୁ ଖସାଇ ନେବ ମୁଁ ଏକଥା ଆଗରୁ କହିଛି । ଉପାଦନର ବିକାଶର ଏହି ବିଶେଷ ଔତ୍ତିହାସିକ ପ୍ରତରେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ଜଟିଲତା (complex) ମଧ୍ୟରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ପଡ଼ିଛୁ, ଯେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ପରରେ ଛାଗେଇର ସମସ୍ୟା, ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଏକସଙ୍ଗେ

କଳକାରଖାନା ସବୁକୁ ଚଳାଇ ରଖୁବାର ସମସ୍ୟା, ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ବେକାରମାନଙ୍କୁ ଚାକିରୀ ଦେବାର ସମସ୍ୟା, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଚାକିରୀ ସ୍ଥାଯିତ୍ବର ସମସ୍ୟା ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅଛି ଦିନ ଛାଡ଼ି ଛାଡ଼ି ମାନାବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ସୃଷ୍ଟି ସମସ୍ୟା ଫଳରେ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବର ଧାରାକୁ ଅପ୍ରତିହତଭାବରେ ଆଗେଇ ନେଇଯିବା ତ ଦୂରର କଥା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାଲୁ ରହିଥିବା କଳକାରଖାନା ସବୁକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖିବା ସମସ୍ୟା ଭିତରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଗତି କରୁଛୁ । ଗୋଟିଏଦିଗରେ କୃଷିର ଆଧୁନିକୀକରଣର ପ୍ରୟୋଜନ, ଅନ୍ୟଦିଗରେ ଏଇ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଆଧୁନିକୀକରଣ କରିବାକୁ ଗଲେ ହଠାତ୍ ଗୋଟିଏ ଧାକକାରେ ଯେଉଁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବେକାର ସୃଷ୍ଟି ହେବେ, ସେମାନଙ୍କର କର୍ମ ସଂସ୍ଥାନର ସମସ୍ୟା- ଏ ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ସଭ୍ୟତାର ସର୍ବାତ୍ମକ ସଙ୍କଟର ଚରିତ୍ରକୁ ହିଁ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରକଟିତ କରିଚାଲିଛି । ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ସମାଜ ପ୍ରଗତିର ସମସ୍ୟା ହେଉଛି ପୁଂଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ହାତରୁ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ମୁକ୍ତିର ସମସ୍ୟା ଅର୍ଥାତ୍ ଉପାଦନକୁ, ଉପାଦିକା ଶକ୍ତିକୁ ପୁଂଜିବାଦୀ ଶୁଙ୍ଗଳକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ, ଟେକ୍ନୋଲୋଜି, ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ- ମଣିଷର ସମଗ୍ର ସଂସ୍କରିତକୁ, ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୁଙ୍ଗଳ ଓ ମୁନାପା ଅର୍ଜନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ସମସ୍ୟା ।

ତେଣୁ ଆଜି ପ୍ରଗତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୂଳ ସଂଗ୍ରାମ ହେଉଛି, ସମାଜର ବନ୍ଧୁଗତ ଉପାଦନ ଓ ଭାବଗତ ଉପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଆଧୁପତ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀ ଆଧୁପତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସଂଗ୍ରାମ । ବୁନ୍ଦୁଆ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ବୁନ୍ଦୁଆ ଏକନାୟକତ୍ଵ ସ୍ଥାନରେ ସର୍ବହରା ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସର୍ବହରା ଏକନାୟକତ୍ଵ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସଂଗ୍ରାମ । ଏହିଭଳି ଜଟିଲ ଓ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୃତ୍ୟ ପରିଷ୍ଠିତିରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଳ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବାର ମନୋବୁଦ୍ଧି ଫଳରେ ନୈତିକ ଚରିତ୍ରକୁ କିଭଳି ଠିକ୍ ରଖାଯାଏ, କ'ଣ କଲେ ଉଚିତ ହେବ ଏସବୁ ଗୋଲମାଳ ହୋଇଯାଉଛି । ଫଳରେ ଆମେ ବାସ୍ତବତାର ଭାତ୍ରନାରେ ଯାହା କରିବସ୍ତୁ, ତା' ହେଲା ଶିକ୍ଷକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ନାଁରେ କଥାର ଭାତ୍ରନାରେ ଆତୁଆଳରେ ମାଲିକ ସ୍ଵାର୍ଥ ନିକଟରେ ଶ୍ରମିକର ସ୍ଵାର୍ଥକୁ ବଳିଦେଉ । ଆଉ ନିଜକୁ ଏଇଆ କହି ସାନ୍ତୁମା ଦେଉ ଯେ ବଢ଼ି କାମ ପାଇଁ ଅନେକ ଛୋଟ ଛୋଟ କ୍ଷତି ସ୍ଥାକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ତେଣୁ ଆଜି ମାନବତାବାଦାମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଯେତେ ସତ୍ୟ ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ସେମାନେ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଧାରାରୁ ସର୍ବହରା ବିପ୍ଳବୀ ଭାବଧାରାକୁ ଉତ୍ତରିତ ହେବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାରୁ Communist ବିଦ୍ୟାକୁ ଉତ୍ତରଣ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ହୋଇନାହିଁ, ସେମାନେ

ଆଜିକାର ଏହି ନିଃଶେଷିତ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକୁ ଜାବୁଡ଼ି ଧରି ଚାଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଫଳରେ ହିଁ Practical Consideration ନାମରେ ସେମାନେ Pragmatic in Approach ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ବାଣ୍ଶବବାଦୀ ହେବା ନାଁରେ ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ହୋଇପଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଏଉଳି ଭାବରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଏସବୁ ସୁବିଧାବାଦୀ ଆଚରଣଗୁଡ଼ିକ ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି କରୁ କରୁ ନିଜର ଅଞ୍ଚାତସାରରେ ଏମାନେ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିଜକୁ ତଳକୁ ଖୋରାକିତ୍ତି ଏବଂ ତା ସହିତ ସବୁ ପ୍ରକାରର ରାଜନୈତିକ ସୁବିଧାବାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଚାଲିଛନ୍ତି । ଜଣେ ସତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କି ମର୍ମାନ୍ତିକ ପରିଣତି ! ସେଇଥୁପାଇଁ ଆଜି ଯେତେସବୁ ନାମୀ ମାନବତାବାଦୀ ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଥରେ ଚାହିଁ ଦେଖନ୍ତୁ, ଦେଖିପାରିବେ ଏହିସବୁ ରବୀନ୍ତ୍ର ଉପାସକ ମାନବତାବାଦୀମାନେ ଶୋଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନସାଧାରଣକର ନ୍ୟାୟସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିରୋଧ ଆନ୍ଦୋଳନରୁ କେତେ ସହଜରେ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖୁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତା ଆରାମରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କତି ଓ ବିଶୁଦ୍ଧ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟତତ୍ତ୍ଵର ଚର୍ଚାରେ ମଧ୍ୟଗୁଲ ଅଛନ୍ତି । ଏଇମାନେ କୁଆଡ଼େ ଆଜିକାର ଦିନରେ ରବୀନ୍ତ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କର ଉଭର ସାଧକ ! ଏମାନେ ମହାସମାରୋହରେ ତୋଳ ପିଠି ରବୀନ୍ତ୍ର ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶୋଷଣ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମବେଳେ ଜନଗଣଙ୍କ ପାଖରେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆମେ ପାଉନା । ଅଥବା ରବୀନ୍ତ୍ରନାଥ କହିଛନ୍ତି, “ଅନ୍ୟାୟ ଯେ କରେ, ଅନ୍ୟାୟ ଯେ ସହେ, ତବ ଘୃଣା ତା’ରେ ଯେନ ଡୁଣସମ ଦହେ ।” ଏମାନଙ୍କର ଆଜିର ଆଚରଣରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଏହାର ପ୍ରତିଫଳନ ଖୋଜି ପାଇବା କି ? ଆଜି ଶୋଷଣ, ଅତ୍ୟାଚାର ଏବଂ ସମାଜ ଭିତରେ ଅହରହ ମାନବାତ୍ମାର ଯେଉଁ ଅବମାନନା ହୋଇଚାଲିଛି- ସେଥୁପାଇଁ ଏହିସବୁ ଲୋକମାନଙ୍କ ଭିତରେ କାହିଁ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣା, କାହିଁ ସେ ଜ୍ଞାଳା; ଯାହା ସେମାନଙ୍କର ରାତ୍ରୀର ନିଦ୍ରା ହରଣ କରିଛି ? ଏମାନେ ଜନଗଣଙ୍କର କୌଣସି ସଂଗ୍ରାମର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟକ ନୁହୁନ୍ତି । ଅଥବା ଏଇମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଆଜିକାର ଦିନର ରବୀନ୍ତ୍ର ଭାଷ୍ୟକାର ! ରବୀନ୍ତ୍ର ନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସବୁ ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାର ଏକ ହତିଆର (not an instrument of struggle) ନୁହେଁ, ବରଂ ଏମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏସବୁ ହୋଇପଡ଼ିଛି ନିଛକ ସୁବିଧାବାଦ (Privilege)- ନାଁ କମାଇବା ପାଇଁ ଏକ Intellectual ସୁବିଧାମାତ୍ର ।

**ଆଜିକାର ମାନବତାବାଦୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
ଦୁଇ ବିପରୀତ ମେରୁର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା**

ଆପଣମାନେ ଯେଉଁମାନେ ସର୍ବହରା ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଗଡ଼ି ତୋଳିବା କାମରେ ଆତ୍ମନିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି, ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଓ ଭାବାଦର୍ଶ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଜି ନିରଳସ ଭାବରେ ଆପୋଷହୀନ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଯିବାକୁ ହେବ । ବିଶ୍ୱ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଚାତ୍ରାନ୍ତ ଓ ସର୍ବାତ୍ମକ ସଙ୍କଟ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସବୁର କେତେ ପ୍ରକାର ବିକୃତି ଓ ବିବୁଦ୍ଧି ଘଟିଛି ଏବଂ ଆଜି ତା'ର କି କରୁଣ ପରିଣତି ହୋଇଛି, ତା'ର ଯଥାର୍ଥ ଚିତ୍ର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସମ୍ବୂଧରେ ତୋଳି ଧରିବାକୁ ହେବ ।

ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦର ପୁରୁଣା ମୂଲ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଆଉ କାମ କରୁ ନଥୁବାରୁ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବଜଗତରେ ଦୁଇଟା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଧରଣର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଘରୁଥିବାର ଦେଖାଯାଉଛି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଚାତ୍ରାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ମନନଶାଳତାର ଯେଉଁ ପରିଣତି ଘଟିଛି ତା ଫଳରେ ଏହା ଦୁଇଟି ଚାତ୍ରାନ୍ତ ବିପରୀତ ମେରୁରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଛି । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକରୁ ଫାଶିବାଦ ଓ ଅନ୍ୟଟିରୁ ସାର୍ଭେଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଭିବାଦ (Existentialism)ର ଜନ୍ମ । ଆପଣଙ୍କୁ ଏ କଥା ଅବାକ ଲାଗିପାରେ । କିନ୍ତୁ ଫାଶିବାଦର ଅଭ୍ୟତ୍ଥାନ ପଛରେ ଥିବା ଜତିହାସ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହାର ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦିଗଟିକୁ ଜତିହାସ ଓ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ବନ୍ଧତାବରେ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ଏ ସତ୍ୟ ସହଜରେ ପରିସ୍ଥିତ ହୋଇ ଉଠିବ ଯେ, ମାନବତାବାଦୀ ମାନସିକତା ହିଁ ଆଜି ବିପ୍ଳବ ଭୀତି ସକାଶେ ସର୍ବହରା ବିପ୍ଳବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବୀ ଜାତୀୟ ଅଭ୍ୟତ୍ଥାନ (Counter Revolutionary National Uprising) ସଂଗଠିତ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଜ୍ଞାନର କାରିଗରୀ ଦିଗ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର ଏକ ଅଭ୍ୟତ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧଶିଳ୍ପ ଘଟାଇ ଫାଶିବାଦର ଆଦର୍ଶଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିଗତ ଭିତ୍ତି ରଚନା କରିଛି । ଦର୍ଶନଗତ ଓ ସାଂସ୍କୃତିଗତ ଦିଗରୁ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ Fascism is a Peculiar Fusion Between Spiritualism and Technological aspect of Science (ଫାଶିବାଦ ହେଉଛି ଆଧ୍ୟାତ୍ମବାଦ ଓ ବିଜ୍ଞାନର କାରିଗରୀ ଦିଗର ଏକ ବିଚିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧଶିଳ୍ପ) । ଆଉ ଠିକ୍ ଏହି କାରଣରୁ ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଗାନ୍ଧିବାଦକୁ ଭାରତବର୍ଷର ଭାରତୀୟ ଫାଶିବାଦୀ ସାଂସ୍କୃତିର ଆଦର୍ଶଗତ ଭିତ୍ତି (Ideological Prop of Indian Fascistic Culture) ବୋଲି ମୁଁ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲି । ସବୁ ସମୟରେ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, କୌଣସି ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଫାଶିବାଦ ରକ୍ଷଣଶାଳ (Conservative) ବୁଝୁଆମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଗଡ଼ି ଉଠିନାହିଁ । କାରଣ, ସର୍ବାମୂଳକ ଫାଶିବାଦ ଗଡ଼ି ତୋଳିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅବସ୍ଥା (Condition)

ସବୁର ଉପସ୍ଥିତି ସହ ଗୋଟିଏ ଜିନିଷ ସବୁ ସମୟରେ ଦରକାର, ତା' ହେଲା- National Unity ବା ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତା ଭିତିରେ ଜାତୀୟ ସଂହତି ସାଧନ ଅର୍ଥାତ୍ ବିପ୍ଳବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଜାତୀୟ ଅଭ୍ୟବ୍ଧାନ ସଂଗଠିତ କରିବା । ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଅର୍ଥନୀତିର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟତା କରିବା, ସେଥିପାଇଁ ଜାତୀୟକରଣ ଓ ଜାତୀୟ ପ୍ଲାନ୍଱ିଂ କରିବା, ନିଜର ଆଭ୍ୟବରାଶ ଦୃଦ୍ଧକୁ ଯଥାସାଧ ହ୍ରସ୍ଵ କରିବା ଏବଂ ସୋସାଲ ଡେମୋକ୍ରାଟିକ୍ ଆର୍ଥିକନୀତି ଗ୍ରହଣ କରିଆରେ ଧୂରେ ଧୂରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଏକଚାର୍ଟିଆ ପୁଞ୍ଜିର ମିଳନ ଦିଗରେ ପାଦ ବଡ଼ାଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ସାମର୍ଗିକ ସ୍ଵାର୍ଥ (Aggregate interest of capitalism)ରେ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ବାନ୍ଧବରେ ଏକଚାର୍ଟିଆ ପୁଞ୍ଜିର ଦାସରେ ପରିଣତ କରିବା; ଅନ୍ୟଦିଗରେ ଏହିସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହିତ ରାଜନୈତିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବ ସପକ୍ଷରେ ସମଗ୍ର ଜାତିର ଝିକ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ଓ ସମାଜବାଦ ଏବଂ ଜାତୀୟ ଝିତିହ୍ୟବାଦର ମୋହଜାଳ ବିଷ୍ଟାର କରି ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତାର ବିଷ ବୁଣି ବିପ୍ଳବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ଶ୍ରେଣୀ ପଛରେ ସଂଘବନ୍ଦ ଭାବରେ ସମଗ୍ର ଦେଶକୁ ଏକଙ୍ଗୁଟ କରିବା । ଏହି ଦୁଇ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟ ଏକା ସହିତ ସମନ୍ତ କରିବା ବୁନ୍ଦୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଅଂଶ ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ କେବଳ ବୁନ୍ଦୁଆଙ୍କର ସେହି ଅଂଶ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ, ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବୋଲି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ମୋହ ରହିଛି । ମାନବତାବାଦୀ ଜାତୀୟ ବୁନ୍ଦୁଆମାନଙ୍କର ଏହି ତଥାକଥ୍ଯତ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଅଂଶ ରାଜନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାତୀୟ ସମାଜତତ୍ତ୍ଵ (National socialism), ରଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମାଜବାଦ (Democratic Socialism) ବା ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ଜାଞ୍ଚାର ସମାଜ (Socialistic Pattern of Society), ଜାତୀୟ ସାମ୍ୟବାଦ (National Communism), ର୍ୟାତିକାଳ ସମାଜତତ୍ତ୍ଵ (Radical Socialism) ଇତ୍ୟାଦି ମତବାଦର ଆମଦାନୀ କରିଥାନ୍ତି । ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶରେ ବୁନ୍ଦୁଆମାନଙ୍କର ଏହିସବୁ ତଥାକଥ୍ଯତ ଓ ଆପାତକଷ୍ଟ ର୍ୟାତିକାଳ ମତବାଦ, ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ଓ ଶ୍ରେଣୀନର ଆତ୍ମଆଳରେ ପ୍ରତିବିପ୍ଳବୀ ଜାତୀୟ ଝିକ୍ୟ ସାଧନ ମାଧ୍ୟମରେ ସର୍ବାମ୍ଲକ ଫାସିବାଦର ଜନ୍ମ ହୋଇଥାଏ । ଏତ ଗଲା, ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଏହି ସର୍ବାମ୍ଲକ ସଙ୍କଟ ଦିନରେ କିଭଳି ମାନବତାବୀଦୀଙ୍କ ଭିତରୁ ଏକ ଅଂଶ, ““ଏକ ଦିଗରେ ବିଜ୍ଞାନର କାରିଗରୀ ଦିଗ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର ସମ୍ବିନ୍ଦ୍ରଣ ଘଟାଇ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନୀତି ଓ ନୈତିକତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମାନବତାବାଦୀ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସହ ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଜାତୀୟ ଝିତିହ୍ୟବାଦର ଏକ ଆପୋଷ ରଫା କରି ଫାସିବାଦର ଜନ୍ମ ଦେଇଥାଏ, ତା'ର ଇତି କଥା ।”

ଏହାର ଠିକ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରାତ ମେରୁରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ, ଆଉ ଏକ ପରିଶତ୍ତିରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ତା' ହେଉଛି, ଜାପଳ ସାର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଭିବାଦ (Existentialism) । ଖୁଣ୍ଡ ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଭଳି ପୁଣିବାଦୀ ବିପୁଲର ପ୍ରଥମ ଯୁଗରେ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସବୁ ମଧ୍ୟ ଆଜି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକାମୀ ହୋଇପଡ଼ିଥିବା ହେତୁ ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦର ଯେଉଁ ଧାରାଟି କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ବି ଧର୍ମ ଓ ଐତିହ୍ୟବାଦ ସହିତ ଆପୋଷ କରିବା ପାଇଁ ରାଜି ନୁହେଁ, ପୁରୁଣା ମାନସିକତାର କ୍ରମରେ ଯେଉଁ ଧାରାଟି ଆଜି ସବୁ ପ୍ରକାର Priori-value ଧାରଣାର ବିରୋଧୀ, ସେହି ଧାରାଟି ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରଭାବରୁ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ମୁକ୍ତ କରି ନ ପାରିବା ଫଳରେ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିକର ଉପମ୍ଲିତି, ବିକାଶ ଲାଭ ଓ ଅବଲୁପ୍ତିର ନିୟମ ଏବଂ ଭାବଜଗତ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦର କ୍ରମ ବିକାଶର ନିୟମକୁ ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହା ପକ୍ଷରେ ମାନବତାବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାରୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଉନ୍ନୀତ ହେବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଏହି ଧାରାର ପରିଶତ୍ତିରେ ସାର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଭିବାଦ (Existentialism)ର ଜନ୍ମ । ଉତ୍ତର ବଷ୍ଟୁତାନ୍ତିକତାର ଆତ୍ମଆଳରେ ସାର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ Existentialism ପ୍ରକୃତରେ କିନ୍ତୁ ବୁନ୍ଦୁଆ ଭାବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ହିଁ ଗୋମନ୍ତନ କରି ଚାଲିଛି । ଆଉ ଏଇଥିପାଇଁ Being and Nothingness ହେଉଛି ତାଙ୍କ ଦାର୍ଶନିକ ଚିନ୍ତାର ମୂଳ କଥା । ଯଦିଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସାର୍ତ୍ତ୍ର ନିଜେ ସ୍ୱାକାର କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ Being and nothingness “ଅର୍ଥାତ୍ coming into being and going out of being”- କେବଳ ମାତ୍ର ଏହି ଧାରଣା (Conception) ଦ୍ୱାରା ସମସ୍ତ ବସ୍ତୁଜଗତର କ୍ରିୟାକଳାପକୁ ସମ୍ବନ୍ଧିତ କରି ଗୋଟିଏ System of Disciplineରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବା ଅସମ୍ଭବ । ସେଥିପାଇଁ Being and Nothingness ତତ୍ତ୍ଵ ଉପରେ ଶହ ଶହ ପୁଷ୍ଟାର ବହି ଲେଖୁ ଏକ ନୂତନ ଦର୍ଶନ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରତ୍ୟେକରିତା ପରେ ସେ ନିଜେ ସ୍ୱାକାର କରିବାକୁ ବାଧ ହୋଇଛନ୍ତି ଯେ ଦ୍ୱଦ୍ୱମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଦର୍ଶନ ଯାହା Comprehensive Way ରେ (ସୁମ୍ପୁଷ୍ଟ ବ୍ୟାପକଭାବେ) ବସ୍ତୁଜଗତର ସମସ୍ତ ଘଟଣା ସମୂହକୁ ଦୟ, ସମନ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ Study କରି ଏକ System of Discipline ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ । ଦ୍ୱଦ୍ୱମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ଏକମାତ୍ର ସଠିକ୍ ଦର୍ଶନ ବୋଲି ମାନିନେଲେ ବି ସାର୍ତ୍ତ୍ର କିନ୍ତୁ ଦାର୍ଶନିକ ପିଓରବାକ୍ଳଙ୍କ ଭଳି ବସ୍ତୁରୁ ଭାବର ଉପଭିର ବାପ୍ରତିବାଦ ପ୍ରକ୍ରିୟାଟିକୁ ବୁଝିବାରେ ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ବସ୍ତୁ ଓ ଭାବ ମଧ୍ୟରେ Priority ର ପ୍ରଶ୍ନରେ-

ଅର୍ଥାତ୍ ବସ୍ତୁରୁ ଯେ ଭାବର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି, ସେ ସମୟରେ ଏବଂ ବସ୍ତୁ ଓ ଭାବର ପାରସ୍ପରିକ ଦ୍ୱା ସମନ୍ୟର ସମ୍ପର୍କ ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ୱାମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିରୋଧୀ ବୁଝୁଆ ଭାବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଓ ଚିନ୍ତା ପଢ଼ନ୍ତି ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ସାର୍ଵେକ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ “ଭାବ ଯେ ବସ୍ତୁ କ୍ରିୟାର ଫଳ” ଏବଂ ଯେକୌଣସି ଭାବନା ଧାରଣା, ଉପଲବ୍ଧି ଓ ଆଦର୍ଶବାଦ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ବିଶେଷ ଆଦର୍ଶଗତ ପରିମଣ୍ଟଳ(Particular Ideological Category) ମାତ୍ର ଯାହା ଉପାଦନ ବିକାଶର ଏକ ବିଶେଷ ଐତିହୟିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଏହିତ ଜଡ଼ିତ (Which is only bound up with a particular historical phase in the development of production) ଏକଥା ବୁଝିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ । ଫଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିଦ୍ୱା, ବ୍ୟକ୍ତିସରା, ବ୍ୟକ୍ତିଚିନ୍ତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ଉପଲବ୍ଧିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଯେ ଉପାଦନର ବିକାଶର ଏକ ବିଶେଷ ଐତିହୟିକ ସ୍ତରରେ ବସ୍ତୁଗତ ଉପାଦନର ବହିଗଠନ, ଭାବଗତ ଉପାଦନ ମାତ୍ର, ଏ ସତ୍ୟକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ବନ୍ଧର ହୋଇନାହିଁ । ଫିଓରବ୍ୟାକ୍ ଓ ସାର୍ଵେ ଉଭୟ ହଁ ମଣିଷର ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତା ଏହିତ ମନନଶାଳତାର ଦ୍ୱା ସଂଘାତକୁ ସ୍ବାକ୍ଷାର କରିଛନ୍ତି । ଯଦିଓ ଦୁଇଁଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି ବି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତିକୁ ବସ୍ତୁ ବହିଭୂତ କୌଣସି ସରା ବୋଲି ମାନ୍ତର ନାହିଁ- ଦୁହଁଁ ମଧ୍ୟ ହେଗେଲୀୟ ଶାଶ୍ଵତ ଧାରଣା (Absolute Idea)ର ବିରୋଧୀ, ତେବେ ବି ଯେକୌଣସି ଚିନ୍ତା ଆସିବା ଆଗରୁ ଯେ ତା'ର material condition ସବୁ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ସାରିଆଏ ଏବଂ ଏହି material conditionର ସାମାଟି ଯେ ଚିନ୍ତାର ସ୍ଥାଧୀନତାର ସାମା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ- ଏ ସତ୍ୟଟି ସଠିକ୍ ଭାବରେ ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଜାତିହାସର ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ମାନିନେଲେ ବି ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଭିତରେ ଗୋଟିଏ absolute ସ୍ଥାଧୀନ ସରାର ଧାରଣା ଫିଓରବ୍ୟାକ୍ ଓ ସାର୍ଵେ ଉଭୟଙ୍କର ମନନ କ୍ରିୟାରେ ହଁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ବିପ୍ରାର କରିଛି । ଏହି କାରଣରୁ ମଣିଷର ଚିନ୍ତାରେ ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତାର ପ୍ରଭାବ ଉଭୟ ସ୍ବାକ୍ଷାର କରି ମେଳଥିଲେ ବି ଏ ସମୟରେ ଉଭୟଙ୍କ ଧାରଣାରେ ବୁଝୁଆ ଭାବବାଦୀ ଚିନ୍ତା ପଢ଼ନ୍ତି ଅନୁସରଣ କରି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଉପାଦନର ବିକାଶର ଦୁଇଟି ଭିନ୍ନ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ ଦୁଇଟି ଆପାତକହୁଷେ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ମତବାଦ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗରେ ଫିଓରବ୍ୟାକ୍ଙ୍କ ‘ମାନବତାବାଦ’, ଅନ୍ୟଟି ହେଉଛି କ୍ଷୟିଷ୍ଟ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ଚରମ ସଙ୍କଟ ଦିନରେ ସାର୍ଵେକ ଅଣ୍ଟିଭିବାଦ (existentialism) । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗରେ ଉପାଦନର developmentର

এক বিশেষ এতিহাসিক প্ররোচনা যে মানব প্রগতি ও ব্যক্তি বিকাশের নৃতন প্রয়োজন পাই বস্তুগত উপাদনের পরিপূরক মানব চিন্তা (Social thinking) রে মনুষ্যবোধের ধারণা ও মূল্যবোধ এবু দেশে দেশখলা- পিণ্ডারবাকং মাধ্যমে যেহেতু মানবতাবাদের ব্যক্তিকরণ মধ্য দেশ হীঁ তাঙ্গ মানবতাবাদের সৃষ্টি। কিন্তু এই নিজে হেরোলং দৃষ্টমূলক ভাববাদকু নির্বিশেষ ধারণা (Absolute Idea) র খোলপা মধ্যে মুক্তকরি দৃষ্টমূলক বস্তুবাদী দর্শন কথা কহিলে বি চিন্তার এক 'absolute' স্বাধান সভার অঙ্গিত্বের ধারণারু নিজের মননক্ষয়কু অপূর্ণবৃপে মুক্ত করি ন পারিবা ফলের নেতৃত্বিকতা ও ন্যায়নান্তির প্রশংসন দৃষ্টিকু এই এবু মানবতাবাদী মনুষ্যবোধের ধারণা ও মূল্যবোধ এবুকু এই এক শাশ্বত মতবাদবৃপে উপস্থাপিত কলে। সার্বে, কিন্তু ব্যক্তি স্বাধানতা, ব্যক্তির অঙ্গিত্ব ও স্বাতন্ত্র্য অপর্করে এবং ব্যক্তিমানস্বর চিন্তা ভিতরে এক স্বামাহীন স্বাধান সভার অঙ্গিত্ব অপর্করে বুর্জুআ মানবতাবাদী চিন্তার প্রভাববু মুক্ত হোল ন পারিথিবা ফলের একথা বুর্জোবাকু স্বামৈ হোল নাহান্তি যে স্বামৈ পুঁজিবাদ যুগরে কাহাঁকি এবং কিপরি ভাববের অর্থাত্ কেৱল নিয়ম অনুযায়ী, একদা অত্যন্ত উচ্চকোটীর মানবতাবাদী মূল্যবোধগুড়িক মধ্য আজি কেবল মাত্র Dogma (নিছক অক্ষ বঙ্গমূল মতবাদ) রে পরিণত হোল শোষক শ্রেণী হাতেরে Privilege (স্বুবিধা) রে পর্যবেক্ষিত হোলছি এবং যেৱে মানবতাবাদীমানে হীঁ কাহাঁকি আজি ব্যক্তি স্বাধানতা ও ব্যক্তিস্বাতন্ত্র্যকু কেবলমাত্র শাসন ও শোষণৰ প্রয়োজন নিমিত Reasonable restriction (যুক্তিসন্তুত বাধা নিষেধ) র দৃষ্টি দেশ নানা আলেরে দিনকু দিন খৰ্ব করি চালিছে। সার্বেক ব্যক্তি স্বাধানতা ও ব্যক্তি স্বাতন্ত্র্যৰ ধারণা প্রকৃতের ব্যক্তি স্বামৈ উপরে ভিত্তিকরি বুর্জুআ ব্যক্তি স্বাতন্ত্র্যৰ ধারণামাত্র। তাঙ্গৰ ব্যক্তিস্বাধানতা ও ব্যক্তিস্বাতন্ত্র্যৰ ধারণা, এপরিক তাঙ্গৰ Freedom of Choice র ধারণাটি মধ্য ব্যক্তি স্বামৈ সৃষ্টি মানবিকতা সহ নিশ্চুভূতাবে সংযুক্ত, অর্থাত্ এসবু ধারণা যে ব্যক্তি স্বামৈবোধ সম্মত জটিল মানবিকতাৰু মুক্ত কুহোঁ এই এত্যে এই উপলব্ধি করিবাকু স্বামৈ হোলপারিনাহান্তি। এহাছতা বি ব্যক্তি মনস্তৰ সংপর্কত বুর্জুআ ভাববাদী ধারণা মধ্য সার্বেক অঙ্গিত্ববাদী চিন্তাচেতনা উপরে যথেষ্ট প্রভাব বিস্তার কৰিছি।

ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଳଗା ଅଳଗା ଯେଉଁ ଏକ ସଭା ବା ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାରା ରହିଛି ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାରାଦାମାନଙ୍କ ମତରେ ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ସ୍ଥାନ, କାଳ, ସମ୍ପର୍କ ଭିତରେ ବି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଥାଧୀନ ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାରା । ଏଥୁପାଇଁ ସେମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିସଭାର ସୀମାହୀନ ସ୍ଥାଧୀନ ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାରେ ବିଶ୍ୱାସୀ । ସେଇଥୁପାଇଁ କୌଣସି ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆଚରଣର, ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଉପରେ ବା ସମାଜ ଉପରେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ସେଥୁପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିର freedom of choice "ଭଲ ମନ ନିର୍ବାଚନ କରିବାର ବ୍ୟକ୍ତିର ରୂପାନ୍ତ ସ୍ଥାଧୁନତା" ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବା ଚଲିବ ନାହିଁ । କାରଣ ସାର୍ତ୍ତ୍ତ୍ରେଙ୍କ ମତରେ "Individuals are condemned to freedom", ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତାର ଏଭଳି ଉଗ୍ର ଧାରଣା ବା ଉଗ୍ର ସ୍ଥାଧୀନତାର ଧାରଣାକୁ ପ୍ରକାଶ କରିବାର କି ଅପୂର୍ବ ବଚନ ଭଙ୍ଗୀମା ! କିନ୍ତୁ ଏଭଳି କହିବା ଭିତରେ ସାହିତ୍ୟକ ମୂଳ୍ୟ ଯାହା ଆଉନା କାହିଁକି, ବ୍ୟକ୍ତିସଭାର ଏଭଳି ସୀମାହୀନ ସ୍ଥାଧୀନ ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାର ଧାରଣା କିନ୍ତୁ ଲାଗୁ ହୋଇଥାଏ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ବିରୋଧୀ । କାରଣ ସାର୍ତ୍ତ୍ରେଙ୍କର ଏଭଳି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଧାରଣାଟି ଫୁଟିରଟିଛି ଯେ ସତେ ଯେମିତି ଚିନ୍ତାର ଏକ ଉପାଦାନ, ଯାହା ବସ୍ତୁରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ଏବଂ ବସ୍ତୁ ବହିଭୂତ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସମ୍ପର୍କ ରୂପରେ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ନିର୍ଭରଣୀଳ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ତାହା ଅନନ୍ତକାଳ ଧରି ବସ୍ତୁ ଭିତରେ ହିଁ ବୌଦ୍ଧିକତାର ଏକ ଉପାଦାନ(element of intellect)ରୂପରେ ନିହିତ ରହିଛି । ସାର୍ତ୍ତ୍ରେ ନିଜ ମୁହଁରେ ଏକଥା ସ୍ଥାକାର ନ କଲେ ବି ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତା ସହିତ ଦୟା-ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ବି ବ୍ୟକ୍ତିସଭାର ଏଭଳି ଏକ ସୀମାହୀନ ସ୍ଥାଧୀନ ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାର ଧାରଣାରୁ ତାଙ୍କର 'Freedom of Choice' ସମ୍ପର୍କଟ ଧାରଣା ଆସିଛି, ତାକୁ ବିଶ୍ୱାସଣ କଲେ ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିନ୍ତୁ ଏହି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ତା'ରୁକ୍ତା ଆଉ ଏକ ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାର ଅଛି, ଯେଉଁ ସାର୍ତ୍ତ୍ରେ ବୁଝୁଆ ନୈତିକତା ଏବଂ ନ୍ୟାୟନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏତେ ଦୃଢ଼ଭାଷାରେ ଜେହାଦ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି, ସେହି ସାର୍ତ୍ତ୍ରେ ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତି ସଭାର ସ୍ଥାଧୀନ ଅଣ୍ଡିଦ୍ଵାରକୁ ବୁଝୁଇବାକୁ ଯାଇ "Individuals are condemned to freedom ଏପରି ଭାବରେ ତାଙ୍କର freedom of choiceର ଧାରଣାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ମଧ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତି ବିଚାରର ଯେଉଁ ଧାରାଟି କାମ କରୁଛି, ତା' ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ବୁଝୁଆ ଆଲନ୍, ବ୍ୟବସ୍ଥାର(Jurisprudence) ନ୍ୟାୟନୀତିର ଧାରଣା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ, ଏତେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସଣର କ୍ଷମତା ଥିବା ସଭେ ବି ତାହା ତାଙ୍କର ନଜରକୁ ଏତାଇ ଯାଇଛି ଏହା ଆଣ୍ଟର୍ୟର ବିଷୟ ! ନ ହେଲେ ଏହା ତାଙ୍କର ଅଜଣା ରହିବା କଥା ନୁହେଁ ଯେ ବୁଝୁଆ jurisprudence ବା ନ୍ୟାୟନୀତି ଅନୁଯାୟୀ ଗୋଟିଏ କାମ ପାଇଁ ଶାସ୍ତିପ୍ରାପ୍ତ condemned

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦିତୀୟବାର ଆଉ ଶାସ୍ତ୍ର ଦିଆଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ତା'ହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ବୁଝୁଆ ମାନବତାବଦୀ ନୈତିକତା ଏବଂ ନ୍ୟାୟନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚିକ୍କାର କରି ଯେତେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି, ବୁଝୁଆ ବିପ୍ଳବ ଯେଉଁ ସ୍ଥାଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତିପରାର ଧାରଣାର ଜନ୍ମ ଦେଇଥିଲା, ସାର୍ତ୍ତ କିନ୍ତୁ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ପ୍ରଭାବରୁ ଆଜି ବି ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଦେଖାଯାଉଛି ବୁଝୁଆ ମାନବତାବଦୀ ନୈତିକତା ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ସବୁ ଆଜିର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ବୁଝୁଆଶ୍ରେଣୀ ହାତରେ ସ୍ଵବିଧା(privilege)ରେ ପରିଣତ ହେବା ପରେ ସମାଜ ଅଭ୍ୟନ୍ତରରେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀର ପୁଣିବାଦ ବିଗୋଧୀ ମୁକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମକୁ କେନ୍ଦ୍ରିକରି ଯେଉଁ ନୃତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା ଧୀରେ ଧୀରେ ଗଡ଼ି ଉଠିଛି, ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିପରାର ‘ସ୍ଥାଧୀନ ଅନ୍ତିତ୍ବ’ର ଧାରଣାରୁ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମୁକ୍ତ କରି ନ ପାରିବା ଫଳରେ ସେ କିନ୍ତୁ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ସକମ ହେଲେ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ମାନବତାବଦୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାଧୀନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଆଘାତ ପାଇ ବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାଧୀନତା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ଉଗ୍ର ଧାରଣାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖାଦେଇଛି । ପୁଣିବାଦୀ ବିପ୍ଳବରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିପରାର ଏହିଭଳି ଅଧିପତନ ଦେଖୁ ଏବଂ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର କଲ୍ୟାଣରୁ ଜଣ୍ମର ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଶାସ୍ତ୍ର ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଧୂଳିସାତ ହୋଇଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯେହେତୁ ସବୁ ପ୍ରକାରର priori valueର ସମାଧି ରଚିତ ହୋଇଛି, ସେହେତୁ ସାର୍ତ୍ତ ମନେ କରନ୍ତି ନୈତିକତାର ପ୍ରଶ୍ନଟି ଅବାନ୍ତର ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆଜି ତା' ଅର୍ଥହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣାର ଅନୁରୂପ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବଦୀ ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେ ସାର୍ତ୍ତ କେବଳ ଭ୍ରାନ୍ତ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ ଏପରିକି, ଏହି ଏକା ଯୁଦ୍ଧ ଭିତିରେ ସାର୍ତ୍ତ ମନେକରନ୍ତି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା ମଧ୍ୟ ଶ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ନୈତିକତାର ଅନୁରୂପ ଆଉ ଏକ dogma (ସ୍ଵତ୍ତବାଦ)ମାତ୍ର । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର priori value(ପୂର୍ବ ନିର୍ଭାରିତ ଧାରଣା)ର ସମାଧି ରଚିତ ହେବା ସହିତ ଉପାଦନ ବିକାଶର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଔତ୍ତମିକ ପ୍ରକାର ସମାଜ ପ୍ରଗତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ବିକାଶର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରଯୋଜନକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଯେଉଁ ନୃତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚାଲିଛି, ତାକୁ ଅସ୍ଵାକାର କରିବା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କାହିଁ ? ଉପରନ୍ତୁ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ଏକମାତ୍ର ସଠିକ୍ ଦର୍ଶନ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ କ'ଣ ହେବ- ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚନା କରି ଦେଖାଇଛି ଯେ,

କେଉଁ ଧରଣର ଜଟିଳ ବସ୍ତୁତାନ୍ତିକ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ବସ୍ତୁରୁ ପ୍ରଥମେ ଭାବର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି ଏବଂ ବସ୍ତୁ ଓ ଭାବର ପାରସ୍ପରିକ ଦ୍ୱାୟ ସମନ୍ୟର ସମ୍ପର୍କ ବିଚାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିଆ ଭାବବାଦୀ ଧାରଣା ଓ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ହିଁ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ଏବଂ theory of relativity, particles theory ଏବଂ scientific law of probability ଇତ୍ୟାଦି ବୈଜ୍ଞାନିକ ତତ୍ତ୍ଵ ସବୁର ଯଥାର୍ଥ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧ ତାପ୍ତି ଉପଲବ୍ଧି କରି ନ ପାରିବା ଫଳରେ ସତ୍ୟ ମାତ୍ରେ ହିଁ ଯେ ବିଶେଷ ସତ୍ୟ ତା' ମାନି ନେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଯେହେତୁ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ଅନୁୟାୟୀ ସବୁ ସତ୍ୟ ହିଁ ଆପେକ୍ଷିକ ସତ୍ୟ, ସେହେତୁ ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ପରାମିତ ବିଶେଷ ସତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କତ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକର ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଅଯଥା ଦ୍ୱ୍ୟନ୍ କରି ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଜ୍ଞାନର “‘ବିଶେଷ’ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ସଂଯୋଜିତ କରି ଏକ ବିଶେଷ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଗଡ଼ିତୋଳିବା ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଗୁରୁତ୍ୱ ବି ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରିନାହାନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କ ମତରେ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ଏଇ ସବୁ ତତ୍ତ୍ଵ ଆବିଶ୍ଵତ ହେବା ଫଳରେ, ଯେହେତୁ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଶାଶ୍ଵତ ସତ୍ୟର ଧାରଣାର ସମାଧୁ ରଚିତ ହୋଇଛି, ସେହେତୁ ବିଜ୍ଞାନର ଏହି ବିଶେଷ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ନାହିଁ । ଏଇଥୁପାଇଁ ସେ ବିଶେଷ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସାଧାରଣୀକରଣ ମାଧ୍ୟମରେ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଗଡ଼ିତୋଳି ଉପାଦନର ବିକାଶର ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରରରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶର ଗୋଟାଏ ବିଶେଷ ଆତିହାସିକ ପ୍ରରରେ ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ପଥନିର୍ଦ୍ଦେଶ(general guide to action) ଗଡ଼ିତୋଳିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଦେଖିବାକୁ ପାଉନାହାନ୍ତି । କାରଣ ସେ କହିଛନ୍ତି- ବିଜ୍ଞାନ ପୁଣି କି ସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣ କରିଛି ? ବିଜ୍ଞାନର ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ(probable) । ତାଙ୍କର ଏତଳି ଉଚ୍ଚିରୁ ପରିଷାର ବୁଝାଯାଉଛି ଯେ, କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ପର୍କବାଦ ନିୟମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯାଉ ନାହିଁ ବରଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ପର୍କବାଦ (Law of causality)କୁ predeterminismର ପୂର୍ବସ୍ଥିରକୃତ ଧାରଣା (pre conception)ରୁ ମୁଢ଼ କରି ଆହୁରି ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ବିଶ୍ୱଦଭାବରେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛି । ଏକଥା ସେ ଆଦୋ କୁଣ୍ଡିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ କହିବା ଦରକାର, ତା' ହେଉଛି- ଦୃଦ୍ଧମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ବିଶେଷଣ ପଞ୍ଚତି ଅନୁୟାୟୀ, ବିଜ୍ଞାନର ବିଶେଷ ସତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କତ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ସାଧାରଣୀକୃତ(generalisation) କରିବା ମାଧ୍ୟମରେ ଯେଉଁ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ସବୁ ଗଡ଼ିଉଠେ, ତା' ମଧ୍ୟ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ଉପଲବ୍ଧିର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ ପରିମଣ୍ଟଳ

ମାତ୍ର (particular category of understanding)- ବହୁ ମାର୍କ୍ବାଦୀ ଏବଂ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ତାହା ସମ୍ୟକ ଉପଲବ୍ଧି କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦର ସାଧାରଣ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଏବଂ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଶାଶ୍ଵତ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦର ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଯେପରି, 'Thing in themselves', 'matter is a philosophic category', 'existence of objective reality independent of human consciousness', 'contradiction within contradiction' ପ୍ରଭୃତି ବା ବିଜ୍ଞାନର ଯେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଧାରଣା ଯେପରି, 'infinity', 'conservation of mass and energy, determinism', 'law of causality' ପ୍ରଭୃତି ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଏମାନେ ଶାଶ୍ଵତ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନର ପରିଭାଷା ସମ୍ପର୍କରେ ସୋଭିଏତ ଯୁନିଯନ୍ ପକ୍ଷରୁ ସମ୍ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅଭିଧାନଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି, ସେଥିରେ ଠିକ୍ ଅନୁରୂପ ବିଭାଗି ଦେଖାଯାଇଛି । ସେଥିରେ ସତ୍ୟକୁ absolute ଏବଂ relative ଏପରି ଦ୍ୱାରା ଭାଗରେ ସ୍ଥାନିତି ଦିଆଯାଇଛି । ଅଥବା ଏହିସବୁ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଉପଲବ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଯେ ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ଯାଇପାରେନାହିଁ, ହୁଏତ ପ୍ରତିନିୟତ ଉନ୍ନତ ଓ ବିକଶିତ ହୁଏ ନଚେତ ଅବସ୍ଥାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସହିତ ତାଳ ରଖି ଉନ୍ନତ କରି ବା ବିକଶିତ ହୋଇ ନ ପାରିବା ଫଳରେ ଅନୁପମ୍ଯୁଳ ହୋଇପାରେ । ସମସ୍ତ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟର ଉପଲବ୍ଧି ଏଇଥିପାଇଁ ଏକ ବିଶେଷ ସ୍ଥିତିରେ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟାପଳକ୍ଷିତ ଏକ ବିଶେଷ category ମାତ୍ର । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ସତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ଏକ ଧାରଣା ଓ ଉପଲବ୍ଧିର category ମଧ୍ୟ ଶାଶ୍ଵତ ବା ସର୍ବକାଳ ପାଇଁ ନୁହେଁ ।

ସାର୍ଵେକ ଅନ୍ତିଭବାଦ ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ହେଁ ଏକ ଭିନ୍ନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ର

ସାର୍ଵେକ ଶେଷ ଆଢ଼କୁ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦକୁ ସଠିକ ଦର୍ଶନ ହିସାବରେ ମାନିନେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରୟାଗବାକଙ୍କ ଭଲି 'ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତା ସହ ଦୟ ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିମାନସର ଏକ ସୀମାହୀନ ସ୍ବାଧୀନ ସଭା'ର ଅନ୍ତିଭୁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବୁଝୁଆ ଭାବବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଭାବ ହେତୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ଅର୍ଜନ ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଯଥାର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିହାସିକ ତାତ୍ପର୍ୟ କ'ଣ, ତା' ସେ ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ସମ୍ମନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । Absolute freedom of choice ସମ୍ପର୍କରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅନ୍ତିଭୁ ମନଗଢ଼ା ଧାରଣାରୁ ସେ ଯଦି ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରି ପାରିଥାନ୍ତେ, ତା'ହେଲେ ସହଜରେ ବୁଝିପାରିଥା'କେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମାଲିକାନା ଭିରିରେ ପୁଣିବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ଉତ୍ତର ଉପାଦନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବାତ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସୂଚିତ ହୁଏ, ସେହି ବିପ୍ଳବ ମଧ୍ୟରେ ହେଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୋତିର coercion(ଦମନମୂଳକ ଶାସନ) ଏବଂ ସର୍ବପ୍ରକାର Social injustice

(ସାମାଜିକ ଅବିଚାର)ରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରଥମେ ସଂଗଠିତ ରୂପ ନିଏ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତା, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ମୁକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀର ଭାବନା ଧାରଣା ସବୁକୁ କେନ୍ଦ୍ରିକରି ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ଭାବାଦର୍ଶର ଜନ୍ମ ହୁଏ । ତେଣୁ ବୁଝୁଆ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି ମାନବତାବାଦୀ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାଧୀନତା, ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ମୁକ୍ତିର ଧାରଣା କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ବି ବ୍ୟକ୍ତିଷ୍ଵରା ମଧ୍ୟରେ ଚିତ୍ତାର ଏକ ‘ସୀମାହୀନ’ absolute ସ୍ଥାଧୀନ ସଭାର ଅନ୍ତିର୍ଦ୍ଦ୍ଵର ଧାରଣା’ରୁ ଏବଂ private property mental complex ରୁ ମୁକ୍ତ ରହିପାରେନା । ଏସବୁ ବୁଝି ପାରିଥିଲେ ସାତ୍ରେ ବୁଝି ପାରିଥାନ୍ତେ ଯେ, କ୍ଷୟିଷ୍ଟ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଯୁଗରେ ମାନବତାବାଦ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ହତିଆର ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଜି ବ୍ୟକ୍ତିର ସ୍ଥାଧୀନତାକୁ ଖର୍ବ କରିବା ଦିଗରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଶୋଷକଶ୍ରେଣୀ ହାତରେ privilege(ସୁବିଧା)ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଏବଂ ବୁଝୁଆ ମାନବତାବାଦୀମାନେ କ୍ରମାଗତଭାବେ ମିଲିଟାରୀ ଓ ଅମଲାତନ୍ତ୍ର ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଏହି ନୂତନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ଅର୍ଜନର ଯଥାର୍ଥ ସଂଗ୍ରାମ ହେଉଛି-ଉପାଦନକୁ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଦୃଢ଼ ବନ୍ଦନର ମୁକ୍ତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜ୍ଞାନ, ବିଜ୍ଞାନ, ଶିକ୍ଷ, ସାହିତ୍ୟ- ମଣିଷର ସମଗ୍ର ସଂସ୍କରିତକୁ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କର ମୁନାଫା ଅର୍ଜନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏବଂ ପୁରୁଣା ମାନବତାବାଦୀ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବନ୍ଦନ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର ସଂଗ୍ରାମ । ଏକଥା ବୁଝି ପାରିଥିଲେ ସାତ୍ରେ ସହଜରେ ଧରି ପାରିଥାନ୍ତେ ଯେ, ଆଜି ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବିରୋଧୀ ମୁକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମ ତଥା ସର୍ବହରାର ଏକନାୟକତ୍ତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସଂଗ୍ରାମ ସହିତ ଔତ୍ତିହାସିକ ନିୟମରେ ହିଁ ଓଡ଼ିପ୍ରୋତ୍ତବାବରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ତା’ହେଲେ ସେ ବୁଝିପାରିଥାଆନ୍ତେ ଯେ, ବୁଝୁଆ ଶ୍ରେଣୀକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରଚ୍ୟତ ଓ ଅର୍ଥନ୍ତ୍ରିତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ଷମତାବୁଦ୍ୟତ କରିବା ପରେ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସର୍ବହରା ଏକନାୟକତ୍ତ ଚରମ ବିଜୟ ଅର୍ଜନର ସଂଗ୍ରାମ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଅବଲୁପ୍ତି (wither away) ଘଟାଇବାର ସଂଗ୍ରାମ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଦମନମୂଳକ ଶାସନ (coercion)ରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମୂର୍ଧ୍ଵରୂପେ ମୁକ୍ତ ଲାଭର ସଂଗ୍ରାମ । ସେ ବୁଝିପାରିଥା’ତେ ଯେ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ଏକ ନୂତନ ବିଶେଷ ଔତ୍ତିହାସିକ ପ୍ରତିକରଣ ପହଞ୍ଚିଛି, ସେଠାରେ ତା’ର ମୂଳ ସମସ୍ୟାଟି ଆଜି ଆଉ କୌଣସି ଶ୍ରେଣୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢାଇ କରି ସ୍ଥାଧୀନତା ଓ ଅଧ୍ୟକାର ଅର୍ଜନର ସମସ୍ୟା ନୁହେଁ । ଏହି ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନାତ ହେବା ପରେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ, ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଜନ ସହିତ ସାମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନର ଯେଉଁ ବିରୋଧାମ୍ବକ (antagonistic) ଦ୍ୱାରା ସେତେବେଳେ ବି ରହିଯାଉଛି, ତାକୁ ମିଳନାମ୍ବକ

(non-antagonistic) ଦ୍ୱାରା ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବା । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଫଳତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟିଏଦିଗରେ ଅର୍ଥନୀତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପାଦନ ପଞ୍ଚତିର କ୍ରମାଗତ ଭାବେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବା ଦ୍ୱାରା small production, commodity circulation, theory of value ପ୍ରଭୃତିର ଅବଲୁପ୍ତିର ପ୍ରକିଯାକୁ ଦ୍ୱାରାନ୍ତିର କରିବା ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଉପାଦନର ପ୍ରାତ୍ୟେ ସୃଷ୍ଟି କରି ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରେଣୀର ବିଲୋପ କରିବା ଏବଂ ଅପରଦିଗରେ ନିରବିନ୍ଦୁ ସାଂସ୍କାରିକ ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟକ୍ତିର ଲପ୍ତିତ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏବଂ ଧାନଧାରଣା ସବୁକୁ ବ୍ୟକ୍ତିପାତ୍ରିବୋଧର ମାନସିକ ଜଟିଳତା (private property mental complex)ରୁ ମୁକ୍ତ କରି ତା'ର ସମାଜର ମୂଳଗତ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବା ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତାର ସଂଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନାର ଏହି ସ୍ତରରେ ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ପୁରୁଣା ଧାରଣା ଗୁଡ଼ିକ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ସଂସ୍କାର ରୂପ ଧରି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଦକ ହୋଇଥିଠେ- ଯାହା ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଜନବୋଧ ସହ ସମାଜିକ ପ୍ରୟୋଜନବୋଧକୁ ଏକୀଭୂତ ହେବାକୁ ଦିଏ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଏହି ଜଟିଳ ସ୍ତରରେ ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ବା ସାର୍ତ୍ତ୍ରେଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଦ୍ବାଦର ପ୍ରଭାବ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତିସଂଗ୍ରାମ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ପ୍ରଧାନ ବାଧା ରୂପେ ଠିଆହୋଇଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରେଣୀ ଅବଲୁପ୍ତିପରେ ମଧ୍ୟବହିର୍ଗଠନ (Superstructure)ରେ ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ବା ସାର୍ତ୍ତ୍ରେଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଦ୍ବାଦ- ଯେଉଁ ରୂପରେ ହେଉନା କାହିଁକି ଯେତେଦିନ ସମାଜ ମାନସିକତାରେ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବ ସେତେଦିନ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଲୁପ୍ତ(wither away) ସମ୍ବନ୍ଧ ନୁହେଁ, ଫଳରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ଅର୍ଜନ ମଧ୍ୟ ବିଳମ୍ବିତ ହେବାକୁ ବାଧ ।

ତାହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ରାଷ୍ଟ୍ରର ଦମନମୂଳକ ଶାସନ ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ସମାଜିକ ଅବିଚାରରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଆରମ୍ଭ, ବିଜାଗନାର ଓ ଅବଲୁପ୍ତିର ଏତିହାସିକ ଧାରାଟିକୁ ସାର୍ତ୍ତ୍ରେ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ଆଦୋ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଫଳରେ ବୁଝୁଆ ବିପ୍ଳବ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ଅର୍ଥାତ୍ ଚିନ୍ତା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ଵାଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତିପରାର ଅଣ୍ଟିଦ୍ବାର ଧାରଣାର ଜନ୍ମ ଦେଇଛି, ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପୁଞ୍ଜିବାଦର ତୁତ୍ତାତ୍ତ୍ଵ ସଙ୍କଟ କାଳରେ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାଧୀନତା ଓ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନରେ ମାନବତାବାଦମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଘାତ ପାଇ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିପରା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସମ୍ପର୍କରେ ଉଗ୍ର ଧାରଣାର ଯେଉଁ ଚରମ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଆଜି ଦେଖାଯାଉଛି- ତା'ର ଭିତରୁ ସାର୍ତ୍ତ୍ରେଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଦ୍ବାଦ (existentialism)ର ଜନ୍ମ । ସାର୍ତ୍ତ୍ରେ ଏକଥା ବୁଝିପାରିଥିଲେ ଏହା ମଧ୍ୟ

କୁଣ୍ଡିପାରିଥାନ୍ତେ, କାହିଁକି ସେ ନିଃସଙ୍ଗ ? ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଏବଂ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଜୁଲୁମ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ଓ ଶୋଷିତଶ୍ରେଣୀ ପାଖରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ଏକାକୀ ଆସି ଠିଆ ହୁଅଛି, ସେତେବେଳେ କାହିଁକି ତାଙ୍କର ଅଣ୍ଟିଡ଼ିବାଦୀ (existentialist) ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ନାହାନ୍ତି ? କାହିଁକି ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଅଣ୍ଟିଡ଼ିବାଦୀ ଦର୍ଶନ (existentialism)କୁ ଗୋଟିଏ କୁହିତ ସୁରିଧାବାଦ (vulgar privilege)ରେ ପରିଣତି କରିଛନ୍ତି ? କାହିଁକି ସେମାନେ ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜନଶଙ୍କ ସଂଗ୍ରାମରୁ ନିଜକୁ ବିଛିନ୍ନ କରି ରଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ego-centric ଏବଂ ଆମ୍ବକେନ୍ତିକ ହୋଇପଡୁଛନ୍ତି ? ପ୍ରକୃତରେ ସାର୍ତ୍ତ୍ରଙ୍କ ଅଣ୍ଟିଡ଼ିବାଦ (existentialism) ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ଏକ ଭିନ୍ନ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ମାତ୍ର, ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ତା' ଆଜିର ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅବଶ୍ୟକାବା ରୂପେ ସଂଗ୍ରାମର ହତିଆର ହେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୁରିଧାବାଦ (privilege)ରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ବାଧ ।

ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତାର ପ୍ରଭାବ ସର୍ବେ ବି ବ୍ୟକ୍ତିଚିନ୍ତା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସୀମାହୀନ ସ୍ଵାଧୀନତାର ଧାରଣା, ପାରିପାର୍ଶ୍ଵକତା ସହ ଦୟ-ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିସଭାର ଗୋଟିଏ “ସ୍ଵାଧୀନ ଅଣ୍ଟିଡ଼”ର ଧାରଣା ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିସଭାର, ବ୍ୟକ୍ତିସାତନ୍ତ୍ର୍ୟ, ମୁକ୍ତ ପ୍ରଭୃତିକୁ ମିଶାଇ ମାନବତାବାଦ ଯେ ଏକ distinct ideological category ମାତ୍ର । ଏହା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବିପୁଲବଦ୍ଧାରା ସୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଯାହା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାପ୍ରୋତ୍ତବାବରେ ଜଡ଼ିତ । ଫଳରେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ମାନବତାବାଦୀ ମାନସିକତା ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପର୍କ (private property)ର ମାନସିକ ଜଟିଳତା (mental complex)ରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରେନା, ଏହି ସତ୍ୟ, ମାର୍କ୍ଝ ଦୟମଳକ ବସ୍ତୁବାଦର ଆଲୋକରେ ସହଜରେ ଧରି ପାରିଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ମାର୍କ୍ଝ, ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମର ଆବିର୍ଭାବ, ବିକାଶ ଓ ଅବଲୁପ୍ତିର ନିୟମ ଏବଂ ମଣିଷର ଭାବଜଗତ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦର କ୍ରମବିକାଶର ନିୟମକୁ ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସଂଗ୍ରାମକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜ ଭିତରେ ହିଁ ଗଢ଼ିଇଥିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମୁତ୍ତନ ଭାବାଦର୍ଶ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ମୌତିକତାର ଧାରଣା, ମାର୍କ୍ଝଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିକରଣ (personification) ଘଟିବା ଫଳରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ଧାରଣାର ଜନ୍ମ । ତେଣୁ ମାର୍କ୍ଝଙ୍କୁ ଏକଦା ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, କମ୍ପ୍ୟୁନିଜିମ୍ ବି ତ ମାନବତାବାଦ, ତା'ହେଲେ ସେ ଏହାକୁ ମାନବତାବାଦ (humanism) ନ କହି କମ୍ପ୍ୟୁନିଜିମ୍ ବୋଲି କାହିଁକି କହୁଛନ୍ତି ? ମାର୍କ୍ଝ ଉଭର ଦେଇଥିଲେ,

ବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ପଦ ବିବର୍ଜିତ ମାନବତାବାଦ ହିଁ କମ୍ଯୁନିଜିମ୍ (Communism is humanism minus private property) । ଏଉଳି ଉକ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ନିଯମ ଅନୁଯାୟୀ ମାନବତାବାଦର ଧାରାବାହିକତାରେ ହିଁ ସାମ୍ୟବାଦ (communism)ର ଜନ୍ମ ହୋଇଛି ତାହା ହିଁ ମାର୍କ୍ସ ଦେଖାଇବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟିକରୁ ଆଉ ଗୋଟିକର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଧାରାବାହିକତା ମଧ୍ୟରେ ବି ଏକ ଛେଦ (break) ରହିଛି । ଏହି ଛେଦ ହିଁ ଦୂର ମତବାଦକୁ ପରମ୍ପରଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିଛିନ୍ନ କରିଦେଇଛି ଏବଂ ଯାହା ଦୂର ମତବାଦର ଆବିର୍ଭାବ ପଛରେ ଉପାଦନର ବିକାଶର ଦୂର ବିଶେଷ ଏତିହାସିକ ସ୍ଵରକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଛି । ତାହା ହିଁ ମାର୍କ୍ସ ବୁଝାଇବାକୁ ଚାହିଁଛନ୍ତି ।

ଏହି ଆଲୋଚନାରୁ ଆପଣମାନେ ନିଷ୍ଠା ବୁଝିପାରୁଛନ୍ତି ଯେ, ବିପ୍ଳବୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନରେ ନିଯୁକ୍ତ କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ଆଜି ଗୁରୁଦ୍ୟାମିତ୍ର କେତେଦୂର ଆସି ପଡ଼ିଛି । ଆଉ ଏ ଦ୍ୟାମିତ୍ର ପାଳନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ କଥାଟି ସବୁ ସମୟରେ ମନେରଖାବାକୁ ହେବ, ତା ହେଉଛି, ଦେଶର ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ସହ ଅଗଣିତ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣ କଠୋର ଶ୍ରେଣୀ ସଂଗ୍ରାମରେ ଲିପ୍ତ ରହିଲେ ବି ଆଜି କିନ୍ତୁ ନାନା ଧରଣର ବୁନ୍ଦୁଆ ଭାବଧାରାର ପ୍ରଭାବରୁ ସେମାନେ ଆଦୋମୀ ମୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ବୁନ୍ଦୁଆ ଭାବାଦର୍ଶ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣାସବୁ ନାନା ରୂପରେ ବିଶେଷ କରି ଅଭ୍ୟାସ (forces of habit) ଓ ସଂସ୍କାର ରୂପରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଆଦୋଳନରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଭାବରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅନେକ ନେତା ଓ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ମନନକ୍ରିୟାରେ ଆଜି ବି ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବ ବିଷ୍ଟାର କରି ରହିଛି । ଫଳରେ ଆଜି ପ୍ରତି ପଦକ୍ଷେପରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ନାନାରକମର ବିଭାଗି ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି ଏବଂ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ପରିପୂରକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନକୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ବିପଥଗାମୀ କରି ଦେଉଛି । ଉତ୍ତର ବସ୍ତୁତାନ୍ତିକତାର ମୁଖ୍ୟାନ୍ତି ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ସ୍ନେଗାନ ଆତ୍ମଆଳରେ କେତେପ୍ରକାର ବୁନ୍ଦୁଆ ମାନବତାବାଦ ଓ ବୁନ୍ଦୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ପ୍ରଭାବ ଶ୍ରମିକ ଆଦୋଳନ ମଧ୍ୟରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଆଜିକାଲି ବହୁ ମାର୍କ୍ସବାଦୀ ଏପରିକି କମ୍ଯୁନିଷ୍ଟ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିବା ଏମିତି ବହୁ ରାଜନୈତିକ ଦଳର ପ୍ରତିପରିଶାଳୀ ନେତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଖୋଲାଖୋଲିଭାବରେ କହୁଥିବାର ଶୁଣାୟାଉଛି ଯେ ନୈତିକତା ପୁଣି ଗୋଟାଏ କ'ଣ ? ମୋରାଲିଟିର ଧାରଣା ତ ଗୋଟିଏ ବୁନ୍ଦୁଆ ଭାବବାଦୀ ଧାରଣାମାତ୍ର । ମାର୍କ୍ସବାଦ ଏବଂ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦ କୁଆଡ଼େ ସବୁ ପ୍ରକାର ନୈତିକତାର ଧାରଣାର ବିରୋଧୀ । ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦ ଓ ମାର୍କ୍ସବାଦର କି ଅପୂର୍ବ ଉପଳଦ୍ଧି ! ଏହିଏବୁ ତଥାକଥୃତ ଚିତ୍ରାନ୍ତାଯାନକମାନଙ୍କ ହାତରେ

ପଡ଼ି ମାର୍କ୍ଜବାଦ ଓ ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦର କି କରୁଣ ପରିଣତି ! ଏହିସବୁ ତଥାକଥିତ ବିପ୍ଲବୀମାନଙ୍କର ଏ ଧରଣର ଉଚ୍ଚି ଓ ତଦ୍ବୟ ଆଚରଣ ନିଃସ୍ଵଦେହରେ ଏହା ହିଁ ପ୍ରମାଣ କରୁଛି ଯେ ବୁର୍ଜୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ଆଜି (**privilege**) ସୁବିଧାବାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି ଏବଂ ସାର୍ତ୍ତକ ଅସ୍ତିତ୍ବବାଦ ଅଞ୍ଜାତସାରରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କ ମନନକ୍ରିୟାରେ କିଭଳି ପ୍ରଭାବ ବିଷ୍ଟାର କରି ରହିଛି । ଆଜି ମାର୍କ୍ଜବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଶ୍ବମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଦଲେ ଏଭଳି ଚିତ୍ତା ଓ ଆଚରଣ କରିବା ଫଳରେ ଶ୍ରମିକ ଆଦୋଳନ ଓ ସର୍ବହରା ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଉପରେ ଭିତରୁ କୁଠାରାଘାତ କରାହେଉଛି । ଏହାର ବିଷାକ୍ତ ପ୍ରଭାବରୁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନକୁ ବଞ୍ଚିଲବାକୁ ହେଲେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ତୀରୁ ଆଘାତ ହାଣିବାକୁ ହେବ ।

ବ୍ୟକ୍ତି ସାମାଜିକ ଦୟନ୍ତି ସଂଘାତର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ

ପୁଣି ଦେଖନ୍ତୁ, ନିଜକୁ ମାର୍କ୍ଜବାଦୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଉଥିବା ଏମିତି ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୟର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଅଥବା ଜାତିହାସ, ବିଜ୍ଞାନ, ଦୟମୂଳକ ବସ୍ତୁବାଦ, ଏତିହାସିକ ବସ୍ତୁବାଦର କୌଣସି ସିନ୍ଧାନରେ ହିଁ ବ୍ୟକ୍ତି କେବେହେଲେ ଦୟର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ । ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲି ମନେକଲେ ମାର୍କ୍ଜବାଦ-ଲେନିନବାଦର ମାଳା ଜପିଜପି ହୁଏତ ଗାନ୍ଧୀବାଦ, ତା' ନ ହେଲେ ସାର୍ତ୍ତକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ତର କବଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ସର୍ବଦା ମନେରଖାବାକୁ ହେବ ଯେ, ବ୍ୟକ୍ତି ସରା ସାମାଜିକ ଦୟନ୍ତି ସଂଘାତଗୁଡ଼ିକର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୁହେଁ ବରଂ ଏହାର ଠିକ୍ ଓଳଟା । ଉପ୍ରାଦନର ବିକାଶର ଏକ ବିଶେଷ ଐତିହାସିକ ପ୍ରରାରଣେ ଏକ ବିଶେଷ ସମାଜ ଭିତରେ ପରିସ୍ଵର ବିରୋଧୀ ନାନା ଶକ୍ତି ସମ୍ବନ୍ଧର ଦୟନ୍ତି ସଂଘାତଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ସମୟରେ ଦୁଇଟା ମୂଳ ବିରୋଧୀ ଶକ୍ତିର ଦୟନ୍ତି ଅବସ୍ଥାନ କରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହା ସେହି ସମାଜର ମୂଳ ଦୟନ୍ତି (Principal contradiction) । ଆଉ ଏହି ମୂଳଦୟନ୍ତର ପ୍ରଧାନ ଦିଗ (Principal Aspect) ହିଁ ହେଉଛି ସେହି ସମାଜର ସମସ୍ତ ଦୟନ୍ତି ସଂଘାତଗୁଡ଼ିକର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ଏହି ମୂଳ ଦୟନ୍ତକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ସମାଜର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ଦୟନ୍ତି ସଂଘାତ ଆବର୍ତ୍ତ ହେଉଛି ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ବ୍ୟକ୍ତିସତାର ଆବିର୍ତ୍ତାବ ନିତ୍ୟ ନୂତନରୂପରେ ଘଟୁଛି ।

ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଦୟର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ବୋଲି ମନେ କରିବା ଫଳରେ କମ୍ୟୁନିଶ୍ବ ଆଦୋଳନରେ ଦୁଇ ଧରଣର ବିଚୁପ୍ତି ଦେଖାଯାଇଛି । କମ୍ୟୁନିଶ୍ବ ଆଦୋଳନ ମଧ୍ୟରେ ଏପରିକି ଦଳର ଆଉୟତରାଣ ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଦଲେ କମ୍ୟୁନିଶ୍ବ ଲେବୁଲ ମାରି ବୁର୍ଜୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ ଓ ବୁର୍ଜୁଆ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ଧାରଣା ସବୁକୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ପରିପୋଷଣ

କରି ଚାଲିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ପାଟି ଭିତରେ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଜନ ଓ ପାର୍ଟିର ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟରେ ଏକାମୃତା ଗଢ଼ିତୋଳିବାର ସଂଗ୍ରାମରେ ଏମାନେ କାର୍ଯ୍ୟତଃ ନାନା ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିଚାଲିଛନ୍ତି । ଦଳ ଭିତରେ ଉଗ୍ର ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ଉଦାରବାଦୀ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଯୁକ୍ତି ଜାଲର ଆହୁଆଳରେ ବୁଞ୍ଜୁଆ ବ୍ୟକ୍ତ ସ୍ଥାତନ୍ତ୍ର୍ୟର ପ୍ରଭାବ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ରହିଲେ, ଗଣସଂଗ୍ରାମ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ସଂଗ୍ରାମର ଗରମାଗରମ ଅବସ୍ଥା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହାର ବିଶମଯ ପ୍ରଭାବର ସେଉଳି ବହିଃ ପ୍ରକାଶ ନ ଘଟିଲେ ବି, ସଂଗ୍ରାମ ଶ୍ରମିତ ହେଲେ ଏବଂ ନେଇରାଶ୍ୟଜନକ ପରିବେଶରେ ଏହାର ଭୟାବହ ଓ ବିଶମଯ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଅବଶ୍ୟମାବୀ ରୂପରେ ଦେଖା ଦେବାକୁ ବାଧ । ତାକୁ ଓ ନିରବଙ୍ଗିନ୍ଦ୍ର ଭାବରେ ସଂସ୍କୃତିଗତ ସଂଗ୍ରାମ ପରିଚାଳନା ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦୀ ପ୍ରବଶତାକୁ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ପରାସ୍ତ କରା ନ ଯାଉଛି ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦଳ ଭିତରେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ଅପ୍ରିତ୍ତ, ଏପରିକି ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ରୂପରେ ବାରମ୍ବାର ଆହୁପ୍ରକାଶ କରିବ ଏବଂ ନାନା ବିପଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବ ।

ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଚୁପ୍ତି ଯାହା ଏହି ଭ୍ରାନ୍ତ ଚିନ୍ତାପଦ୍ଧତିକୁ କେନ୍ଦ୍ରିକରି ଘଟିଯାଉଥିବାର ଦେଖାଯାଉଛି, ତା ହେଲା ଦଳେ ମନେ କରୁଛନ୍ତି ଯେ, କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆଦୋଳନରେ ଆଜି ଯେଉଁ ଡ୍ରଟି ବିଚୁପ୍ତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଛି, ତାର ମୂଳ କାରଣ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନେ ନିଷ୍ଠାର ସହ ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁ ଅନୁସରଣ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଏମାନେ ମନେକରନ୍ତି ଦଳେ ସଜ୍ଜା କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଗଢ଼ିତୋଳିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିବାର ଅଭ୍ୟାସ କରିବାକୁ ହେବ । ଏମାନେ ବୁଝି ପାରୁନାହାନ୍ତି ଯେ, ସମାଜ ଭିତରେ ବୁଞ୍ଜୁଆ ଓ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଦୟା ହିଁ ଯେଉଁଠି ଆଜି ମୂଳ ଦୟା ହିସାବରେ ଦେଖାଦେଇଛି, ସେଇଠି ଏଇ ଦୟାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀ ଓ ନିମ୍ନ ମଧ୍ୟବିଭାଗଙ୍କର ଦୈନିକିନ ସଂଗ୍ରାମ ଯେପରି ଅହରହ ଗଢ଼ିଭାବୁଛି, ଭୁଲ ହେଉ ବା ଠିକ୍ ହେଉ, ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସେହି ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂଗ୍ରାମରୁ ନିଜକୁ ବିଜ୍ଞନ୍ଦ୍ର କରି ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁରୁ ସଠିକ୍ ଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଆୟର କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଏହି ଆଦୋଳନ ସହ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଭାବରେ ଯୁଦ୍ଧ ରହି ସର୍ବହରାର ସଠିକ୍ ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୈତିକ ମତବାଦ ଅନୁୟାୟୀ ଏସବକୁ ପରିଚାଳନା କରିବାର ଯେଉଁ ସଂଗ୍ରାମ ତା ସହିତ ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁ ଆୟର କରିବାର ସଂଗ୍ରାମକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ସଂଯୋଜିତ କରିପାରିଲେ ହିଁ ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁର ବିଶେଷ ବିଶେଷ ସଂଗ୍ରାମ

ପ୍ରରରେ ଯଥାର୍ଥ ତାପୂର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ତା ଠିକ୍ ଭାବରେ ଉପଳଦ୍ଧି କରିବା ସମ୍ଭବ ଏବଂ ଏକମାତ୍ର ଏହି ରାସ୍ତାରେ ହିଁ ଲେନିନୀୟ ଆଚରଣ ବିଧୁ ଅନୁସରଣ କରି ଚାଲିବାର ଅଭ୍ୟାସ ଆୟତ କରାଯାଇପାରେ । ଲେନିନଙ୍କର ଏହି ଆଚରଣ ବିଧୁଗୁଡ଼ିକ ଯେ, ଆଚରଣବାଦିତା ନୁହେଁ, ଦୟ ସଂଘାତ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଯେ ଏହାର ସତ୍ୟପୋଲକୁ ନିତ୍ୟନୃତ୍ୱ ରୂପରେ ପ୍ରତିଭାତ ହେଉଛି- ଏହି ସତ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରିବା ଫଳରେ ଏବଂ ଯେହେତୁ ଏମାନଙ୍କ ମତରେ ଆଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ସଠିକ୍ ନୁହେଁ ସେହେତୁ ଏମାନେ ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀର ସଂଗ୍ରାମଶୁଭ୍ରିକୁ ଅପ୍ରୟୋଜନୀୟ ସଂଗ୍ରାମ ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଇ ସଂଗ୍ରାମରୁ ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଛିନ୍ନ ରଖି ଲେନିନୀୟ ପଞ୍ଚତିରେ (?) ଦଳେ ସଜା ବିପୁଳବୀ ତିଆରି କରିବା ନାଁରେ ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ଧରଣର ଆଚରଣ ସର୍ବସ୍ଵ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର କବଳରେ ପଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି ।

ସର୍ବହରାର କ୍ଲେବାକ୍ତ ଜୀବନର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲୁବି ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତି ନୁହେଁ

ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଏବଂ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତି ଚର୍ଚା ନାମରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନର ଯେଉଁ ରୂପ ଦେଖାଯାଉଛି, ସେଥୁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ନ କହି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀ ଓ ନିମ୍ନମଧ୍ୟବିଭାଗଙ୍କ ଉପରେ ମାଲିକଗୋଷୀ ଓ ଜମି ମାଲିକମାନଙ୍କର ଭୟାବହ ଅତ୍ୟାଚାରର ଘଟଣାଶୁଭ୍ରିକୁ କରୁଣ କାହାଣୀ ହିସାବରେ ବନ୍ଦେଇ ବୁନ୍ଦେଇ କହିପାରିଲେ ଯେ ସର୍ବହରା ବିପୁଳବୀ ସଂସ୍କୃତିର ଜନ୍ମ ଦିଆଯାଇପାରେ ନାହିଁ, ଆଜି ଏକଥା ଭଲଭାବରେ ବୁଝିବାର ସମୟ ଆସିଛି । ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷଣ ଯତାରେ ପେଣି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ଦିଗରୁ ଦୁର୍ଦଶାଗସ୍ତ ଶ୍ରମିକ, ଚାଷୀ ଓ ନିମ୍ନମଧ୍ୟବିଭିତ୍ତି ବସ୍ତିବାସୀ ମାନଙ୍କର ଦୈନିକିନ କ୍ଲେବାକ୍ତ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ଅବିକଳ ଚିତ୍ର ତୋଳିଧରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ତାର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲୁବି ମଧ୍ୟ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତି ନୁହେଁ । ବିପୁଳବୀ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତିର କଥା ଯେଉଁମାନେ କହୁଛନ୍ତି, ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମେ ବୁଝିବା ଦରକାର ଯେ- ଆମ ଦେଶର ସର୍ବହରାଶ୍ରେଣୀର ଶ୍ରେଣୀ ବି ଚିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ଗୋଟିଏ ଦଳ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହ ଶ୍ରମାୟ ଚାଷୀ ଜୀବନର ଆଜି ବି ପୂର୍ଣ୍ଣଲେବ ଘଟିମାହିଁ । ଶ୍ରମିକ ଆଦୋଳନରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଏହି ଅଂଶଟି ଚାଷୀ ଜୀବନର ନାନା କୁସଂସ୍କାର, କୁଆଭ୍ୟାସ, ଧର୍ମାନ୍ଵିତା ଓ ରକ୍ଷଣଶୀଳତା ପ୍ରତ୍ୱତି ଗାଉଁନି ମନ ଅଭ୍ୟାସ ସବୁକୁ ଶ୍ରମିକ ଆଦୋଳନ ମଧ୍ୟକୁ ଆମଦାନୀ କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଂଶଟି ନିମ୍ନମଧ୍ୟବିଭିତ୍ତି ପରିବାରଶୁଭ୍ରିକରୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ଶୋଷଣର

ଚାପରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ବନ୍ଧୁବାସୀ ଓ ଶ୍ରମିକରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି; ଅର୍ଥନେତିକ ଦିଗରୁ ଏମାନେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀରେ ପରିଣତ ହେଲେ ବି ଭାବଗତ ଓ ରୁଚିଗତ ଦିଗରୁ ମଧ୍ୟବିଭାଗରୁ ସମାଜ ସହ ଏମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଆଜି ବି ପୁରାପୁରି ରୁଚିଯାଇ ନାହିଁ । ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଏହି ଅଂଶଟି ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପେଟି ବୁଝୁଆ ଭାବବିଳାସିତା, ଦୋଦୁଲ୍ୟମାନତା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁବିଧାବାଦ ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ସୁବିଧାବାଦୀ ମନୋଭାବ, ଆମ୍ବକେନ୍ଦ୍ରିକତା, ବ୍ୟକ୍ତିବାଦ, ଉଦାରନୀତିବାଦ, ଅର୍ଥନୀତିବାଦ ଓ ସବୁପ୍ରକାର ସୁବିଧାବାଦୀ ମାନସିକତା ଆମଦାନୀ କରିଥାନ୍ତି । ସର୍ବଶେଷ ଅଂଶଟି ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସହରର ମଧ୍ୟବିଭାଗ ବାବୁ ସମାଜ ଓ ଗ୍ରାମୀଣ ଚାଷୀ ସମାଜ ସହ ସମ୍ପର୍କ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଏମାନେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛି ହେଲେ ବି ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀ ଭିତରେ ଏଇମାନେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବିପ୍ଳବୀ ଅଂଶ । ଏମାନେ ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ସବୁଠୁଁ desperate, ବେପରୁଆ । କିନ୍ତୁ ଯେତେଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମାନେ ଯଥାର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀ ସତେତନ ନ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବିପ୍ଳବୀ ଚେତନା ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗଡ଼ି ନ ଉଠିଛି ମନେରଖିବାକୁ ହେବ, ଏଇ ବେପରୁଆ ଭାବ କିନ୍ତୁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟହୀନ ଏବଂ ଆଜି ସମାଜରେ ବୁଝୁଆ ବ୍ୟକ୍ତିବାଦର ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡିତ ପରିଣତି ଘଟିଛି ତାର ପ୍ରଭାବ ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ଏହି ତିନୋଟି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ମାନସିକତାର ପାରସ୍ପରିକ ଦୟା ହେଉଛି- ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଦୟା, କିନ୍ତୁ ସମ୍ପର୍କ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ସହ ପୁଞ୍ଜିପତି ଶ୍ରେଣୀର ସବୁବେଳେ ରାଜନୈତିକ, ଅର୍ଥନେତିକ ଓ ସଂସ୍କୃତିଗତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ମରଣପଣ ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଛି, ତାହା ହେଉଛି ଆଜି ସମାଜର ମୂଳ ଦୟା । ଏହି ମୂଳ ଦୟା କୁମାଗତଭାବେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଦୟକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରି ଚାଲିଛି । ତେଣୁ ସର୍ବଦା ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ ଯେ, ଦୈନନ୍ଦିନ ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟରୁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ଚେତନା ବୈଜ୍ଞାନିକ ସମାଜତତ୍ତ୍ଵର ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ସର୍ବହରା ଶ୍ରେଣୀର ରାଜନୀତି ଆପେ ଆପେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହି ଚେତନା ବାହାରୁ ନେଇଯିବାକୁ ହୁଏ (comes from without) । ଏହି କାରଣରୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସର୍ବହରା ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତିର ପ୍ରଭାବ ବୃଦ୍ଧି କରି ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ବୁଝୁଆ, ପେଟିବୁଝୁଆ ଓ ସାମନ୍ତତାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବଧାରାର ଯେଉଁ ପ୍ରଭାବ ଆଜି ବି ଚିଷ୍ଟି ରହିଛି ତାହା ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଧୀରେ ଧୀରେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନୃତ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀ ଚେତନା, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣା ଗଡ଼ି ତୋଳିବାକୁ ହେବ । ଏଥୁପାଇଁ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଓ କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ ଆଖ୍ଯାନୋଳା ରଖୁ ଏହି ଦିଗଟିକୁ ଭଲଭାବରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ଏବୁକୁ ଯଥାର୍ଥଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆଉ ଏ କାମ କରିବାକୁ ହେଲେ ଘରେ ବସି ସଂସ୍କୃତି ଚର୍ଚା କଲେ ବା ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ଆଦୋଳନରେ ଉପରଠାଉରିଆଭାବରେ ଯୋଗଦେଲେ ଚକିବନାହିଁ । ସର୍ବହରାଶ୍ରେଣୀର ସଠିକ୍ ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତିକୁ ଚିହ୍ନି ନେଇ ସେହି ରାଜନୀତି ଭିରିରେ ପରିଚାଳିତ ଶୋଷିତଶ୍ରେଣୀର ବିପ୍ଳବୀ ଆଦୋଳନ ସହ ନିଜକୁ ଜଡ଼ିତ କରିବା ଏବଂ ସେହି ବିପ୍ଳବୀ ଆଦୋଳନର ନେତା, କର୍ମୀ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଓ ଘନିଷ୍ଠ ସଂଯୋଗ ସାଧନ କରିବା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । କାରଣ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବହରାର ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୈତିକ ମତବାଦର ପ୍ରସାର ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ସର୍ବହରାଶ୍ରେଣୀ ଏହି ନୂତନ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ଏଉଳି ଭାବରେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସଠିକ୍ ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି ସହ ନିଜକୁ ଯୁଦ୍ଧ କରି ପାରିଲେ ଆପଣମାନେ ବୁଝିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ ଯେ, ସର୍ବହରାଶ୍ରେଣୀର ଏହିସବୁ ବିପ୍ଳବୀ ଭାବାଦର୍ଶ, ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ନ୍ୟାୟନୀତି ଓ ନୈତିକତାର ଧାରଣାଗୁଡ଼ିକ ବୁଦ୍ଧୁଆ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗରେ ବୁଦ୍ଧୁଆ ଭାବାଦର୍ଶ ଓ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଯେଉଁ ସର୍ବୋକମାନ ଏକଦା ଗଢ଼ିଉଠିଥିଲା - ତା' ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କେତେ ଉନ୍ନତ, ମହତ ଓ କେତେ ସୁନ୍ଦର । ସର୍ବହରାର ସଠିକ୍ ବିପ୍ଳବୀ ଆଦୋଳନ ଏ ଦେଶରେ ଯେଉଁକି ଗଢ଼ି ଉଠିଛି, ତା ସହିତ ସଂଯୋଗ ନଥୁବା ଫଳରେ ଦଳେ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତି ନାଁରେ ପ୍ରକୃତରେ ଅତୀତର ମାନବତାବାଦୀମାନଙ୍କ ଭଲି ଶୋଷଣ ଯନ୍ତ୍ରାରେ ପିଷ୍ଟ ଓ ତଳିତଳାନ୍ତ ସର୍ବହରାର କ୍ଳେବାକ୍ତ ଜୀବନର ଚିତ୍ର ଏବଂ ମାଲିକଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଜମି ମାଲିକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଶ୍ରମିକ ଚାଷାର ଦୈନିକିନ ସଂଗ୍ରାମର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଛବି ଆଜି ତା ମଧ୍ୟରେ କିଛି କିଛି ବିପ୍ଳବୀ ବଜ୍ରତାବାଜି କରିବାକୁ ହିଁ ସର୍ବହରାର ବିପ୍ଳବୀ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅତି ବେଶାରେ ସର୍ବହରା ଓ ଶୋଷିତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ମାନବତାବାଦୀ ଦରଦବୋଧର ଚରମ ପରାକାଷ୍ଠା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତି ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇପାରେନା । ସର୍ବହରାଙ୍କ ପ୍ରତି ମାନବତାବାଦୀମାନଙ୍କର ଏଉଳି ଅନୁକଳ୍ପା ଓ ଅନୁଗ୍ରହକୁ ବିପ୍ଳବୀ ଚେତନାରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ଶ୍ରମିକମାନେ ଘୃଣାଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି । ତାଛଡା ସେମାନେ ଏକଥା ବି ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନଯାତ୍ରା ଓ ଦୈନିକି ସଂଗ୍ରାମର ଏଉଳି ଅବିକଳ ପ୍ରତିଛବି ଆଜିବା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକୃତରେ ଏମାନେ ଶ୍ରମିକଶ୍ରେଣୀର ସଂସ୍କୃତି ନାଁରେ ସର୍ବହରା ଭିତରେ ଆଜି ବି ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବା ବୁଦ୍ଧୁଆ, ପେଟିବୁଦ୍ଧୁଆ ଓ ସାମନ୍ତତାନ୍ତ୍ରିକ ଭାବଧାରା, ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଓ ରୁଚି ହିଁ ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି ମାତ୍ର । ଏହାଫଳରେ ହିଁ ଏମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପକର୍ମଶୁଭ୍ରିକ ରୁଚିଶତ ଭାବରେ ରେନେସାର ବୁଦ୍ଧୁଆ ମାନବତାବାଦୀ

ସଂସ୍କୃତି ସ୍ଵର ପାର ହୋଇ ନୃତ୍ୟକୁ ଉନ୍ମାତ ହେବା ତ ଦୂରର କଥା, ତା'ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ନିମ୍ନମାନର ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ସାମାଜିକ-ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଝଣ୍ଡା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵାଭୋଲିତ କରନ୍ତୁ

ତା' ହେଲେ ଦେଖାଯାଉଛି, ମାନବତାବାଦୀ ମୂଳ୍ୟବୋଧଗୁଡ଼ିକ ନିଃଶେଷିତ ହେବା ପଥରେ ହିଁ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତିର ଜନ୍ମ । ତେଣୁ ଆଜି କେବଳ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ବା ନଜରୁଲଙ୍କର ପ୍ରଶନ୍ତି ଗାଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ଚିନ୍ତାର ମୂଖ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ଚରିତ୍ର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ସମାଜ ଜୀବନରେ ଆଜି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ନୃତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ଏମାନଙ୍କର ମୂଳ୍ୟାୟନ କରିବାର ଯେଉଁ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି ସେଥୁରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ସାହାୟ କରିବାକୁ ହେବ । ରାମମୋହନଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଦ୍ୟାସାଗର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ ପ୍ରଭୃତି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନକୁ ସ୍ଵରକୁ ପ୍ରତ ଆଗେଇ ଆଣି ଯେଉଁ ଉନ୍ନତ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲେ, ଆପଣମାନଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନ ଠିକ୍ ସେହିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ, ସେହିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତିର ଜନ୍ମପାତ୍ର । ଏହା ସହିତ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମଧ୍ୟ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ମନେ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସ୍ଵାଧୀନତା ଆଦୋଳନ ସମୟରେ ଏ ଦେଶର ବୁଦ୍ଧିଆ ମାନବତାବାଦୀ ଆଦୋଳନ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି ଧାରାର କଥା ମୁଁ ଆଗରୁ କହିଛି- ତା' ଭିତରେ ମୂଳତଃ ମାନବତାବାଦର ଆପୋଷହୀନ, ଯୌବନୋଦୀସ୍ତ ଓ ବିପ୍ଳବାମ୍ବକ ଧାରାର ଧାରାବାହିକତା ସହିତ ଛେଦ ଘଟାଇ ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତିର ଜନ୍ମ । ଯେଉଁ ଧାରାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିଥିଲେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ । ଆଜି ଆପଣମାନେ ଯେଉଁମାନେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲ ଚିନ୍ତା ସହିତ ସ୍ଵାଭାବିକ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାର ଏକ ବିରୋଧ ଦେଖା ଦେବାକୁ ବାଧ । ଆଜିର ସର୍ବହରା ସଂସ୍କୃତିର ଉତ୍ତରାତମାନେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ନଜରୁଲଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧୂକାରୀ । ଆଉ ଉପଯୁକ୍ତ ଉତ୍ତରାଧୂକାରୀ ହେବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତା ସହ ଆପଣମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଗତ ବିରୋଧ ଘଟିବ, ଯେଉଁମାନେ ପରିବର୍ତ୍ତି ଅବସ୍ଥାରେ କେବଳ ସେହି ପୁରୁଣା ଚିନ୍ତାର ଗୋମନ୍ତନ କରି ଚାଲିଛନ୍ତି ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧୂକାରୀ ତ ନୁହଁନ୍ତି ବରଂ ଏହିସବୁ ସ୍ଥାବକମାନେ ଏକଦା ଲଭେଇରେ ହତିଆର ହୋଇଥିବା ସେହି ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆଜି ସୁବିଧାବାଦରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି । ତା' ହେଲେ ଆଜି ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନ ଆଗରେ ପ୍ରଧାନ

କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଛି ଜାତୀୟ ସ୍ବାଧୀନତା ଆଦୋଳନର ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଯେଉଁ ଝଣ୍ଡାଟିକୁ ରାଜନୈତିକ ଆଯୋଳନର ନେତାମାନେ କ୍ଷମତା ଲାଭ କରିବାର ଅତି ବ୍ୟପ୍ତତାରେ ଅବହେଳାରେ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲେ, ସେହି ଭୁଲୁଷ୍ଟି ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିପ୍ଳବର ଝଣ୍ଡାଟିକୁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵକୁ ତୋଳିଥରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ କ୍ରମାଗତ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ତାହାକୁ ଆହୁରି ଉଦ୍ଭାସିତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହିଭଳି ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ ସଂସ୍କୃତି ଚର୍ଚା ଓ ସବୁ ପ୍ରକାର ବୁଝୁଅ ଭାବଧାରାର ଆକୁମଣକୁ ପ୍ରତିହତ କରି ଆପଣମାନେ ଯଦି ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନକୁ ପ୍ରରକ୍ତ ପ୍ରର ଆଗେଇ ନେଇ ଦେଶରେ ସର୍ବହରା ବିପ୍ଳବର ପରିପୂରକ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନ ଗଢ଼ିତୋଳି ପାରିବେ, ତେବେ ଯାଇ ଆପଣମାନେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଓ ନଜରୁଲ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରକୃତରେ ହେବେ ଉତ୍ତର ସାଧକ । ତେବେ ଯାଇ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ଆଜି ଯେଉଁ ନୈତିକତାର ସଙ୍କଟ ଉପୁଜିଛି, ସାଂସ୍କୃତିକ ଆଦୋଳନରେ ଯେଉଁ ଜଡ଼ତା ଦେଖାଯାଉଛି ତାହା ଦୂର ହେବ । ଆପଣମାନେ ନିର୍ଭୟରେ ଆଗେଇ ଚାଲନ୍ତୁ, ଶେଷ ବିଜୟ ଆପଣମାନଙ୍କର (ultimate victory is yours) । ଏଇଠାରେ ମୁଁ ମୋର ବକ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଶେଷ କରୁଛି ।

ସୋଧାଳିଷ୍ଟ ଯୁନିଟି ବେଶ୍ଟର ଅପ୍ଟ୍ ଇଣ୍ଡିଆ (କମ୍ପ୍ୟୁନିଷ୍ଟ) ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ କମିଟି ପକ୍ଷର
ଧୂର୍ଜ୍ଜୀଟୀ ଦାସ, ପୂର୍ବ ନଂ-୨୧, ଗାଙ୍ଗାତ୍ରୀ ନଗର, ରୋଡ ନଂ-୩୩, ଶିଶୁପାଳଗଢ,
ଭୁବନେଶ୍ୱର-୨ ଜିଲ୍ଲା ପ୍ରକାଶିତ ଏବଂ କ୍ରାନ୍ତି ଚେତନା ପ୍ରେସରେ ମୁଦ୍ରିତ